

T.C.
DICLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ, TEFTİŞİ, PLANLAMASI VE EKONOMİSİ
BİLİMDALİ YÜKSEK LİSANS TEZİ

EĞİTİM AMAÇLARININ ELVERİŞLİLİĞİ BAKIMINDAN TÜRK
ÜNİVERSİTE MİMARISI ÜZERİNE BİR İNCELEME
(CUMHURİYET DÖNEMİ)

117087
117087

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Hazırlayan
Eyyup Serkan HAKERİ

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Hasan AKGÜNDÜZ

DIYARBAKIR — 2002

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Hasan AKGÜNDÜZ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Hasan ŞENTÜRK

Üye : HSS

Üye : Yrd. Doç. Sinan ŞENAYİÇEK

Üye : Suluş

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

...../...../2002

Prof. Dr. Abdülbaki TURAN
Müdür

ÖNSÖZ

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü eğitim öğretim ve sınav yönetmeliğinin Eğitim Yönetimi Teftişi, Ekonomisi ve Planlaması Anabilim Dalı için öngördüğü bu araştırma, eğitim amaçları bakımından Türk Üniversite Mimarisinin Cumhuriyet Döneminde geçirmiş olduğu evreleri ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın birinci bölümü olan giriş kısmında araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımlar, sınırlılık açıklanmış ve tanımlar üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, araştırma ile ilgili kuramsal çerçeve üzerinde durulmuştur. Araştırmanın üçüncü bölümünde ise seçilmiş üniversite mimari modelleri açıklanmıştır. Son bölümde ise araştırmanın bulgularına ve yorumlara dayalı olarak ulaşılan tartışma, sonuç ve öneriler yer almaktadır.

Araştırmanın her aşamasında maddi ve manevi destekte bulunan ve yardımları hiçbir zaman esirgemeyen sayın danışman hocam Prof.Dr. Hasan AKGÜNDÜZ'e sonsuz teşekkür ederim.

Ayrıca yine bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, Yrd.Doç.Dr. Behçet ORAL, Yrd.Doç.Dr. Abidin DAĞLI, Yrd.Doç.Dr. Bayram AŞILIOĞLU, Yrd.Doç.Dr. Hasan ŞENTÜRK, ve Yrd.Doç.Dr. Ayhan BEKLEYEN'e teşekkürü bir borç bilirim.

Şubat, 2002

Eyyup Serkan HAKERİ

ÖZET

Bu araştırma; Eğitim Amaçları bakımından Türk Üniversite Mimarisinin Cumhuriyet Döneminde geçirmiş olduğu değişimlerin ne olduğu sorusuna cevap bulmak amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde Eğitim ve Üniversite kavramlarının Batıda ve Türkiye’de geçmişten günümüze kadarki ifade ediliş biçimlerine değinilmiştir. Üniversitenin Batıda ve Türkiye’de nasıl ortaya çıktığı ve günümüze kadar hangi evrelerden geçerek ne gibi değişikliklere uğradığı ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde ise Üniversitenin Batıda ve Türkiye’deki yapısal oluşumu tarihsel gelişimine değinilmiş ve bu tarihsel gelişim içerisindeki mekansal analizleri yapılmıştır. Batıda kilise kavramıyla ortaya çıkan üniversitenin Türkiye’de külliye ve medrese ekseninde geliştiği görülmüştür.

Çağdaş Üniversite Mimarisinin ana hatları üzerinde durulmuş ve üniversite planlamasında son derece önemli olan yaya ölçeği, Yayalar Kampusu, Esneklik/Uyabilirlilik/Belirsizlik, Değişme/Büyüme/Gelişme, Programlama/Planlama, Organizasyon gibi kavramlar açıklanmış ve üniversite mimarisindeki etkileri belirtilmiştir.

Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de kurulan şehir merkezli ve kampus modeliyle oluşturulmuş üniversitelerin mekansal analizleri yapılarak, eğitim-öğretim, araştırma ve diğer fonksiyonlarını yerine getirmesindeki beklenen performansı üzerinde durulmuştur. Verilerin analizi sonucunda yeterince eleştiriye tabi tutularak ortaya çıkarılan üniversite mimari modellerinin eğitimde amaca ulaşma noktasında başarılı olmasının kaçınılmaz olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

SUMMARY

The present study investigates how the Turkish architecture has changed since the establishment of the Turkish Republic, and its appropriateness to the educational goals of the state.

The first section addresses two main questions of the study: 1. What are the education and university, 2. How the education university have changed in western countries and in Türkiye?

In the second section, the development of the university architecture in the West in Türkiye is examined. It is found that the university architecture in the West has been developed within the axis of a church and in Türkiye of a medrese or külliye.

Since the focus is on the main structure of a contemporary university architecture some of the important concepts, such as perceptual environment, pedestrian scale, pedestrian campus, flexibility, uncertainty, modification, growth are discussed and explained in detail.

In the last section, while the architectural structure of the metropolitan universities those within a campus is examined, their appropriateness to the educational goals is discussed.

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1. Bayezid II. Külliyesi.....	20
Şekil 2. Gök Medrese.....	22
Şekil 3. Corrral de Carbon.....	22
Şekil 4. Üniversite Binası.....	22
Şekil 5. Medina del Campo.....	22
Şekil 6. Spience Koleji.....	26
Şekil 7. Yıldırım Bayezid Külliyesi.....	26
Şekil 8. Medrese ve Külliyeinin Mimari Gelişim Şeması.....	36-37
Şekil 9. Soyutlaştırılmış Kampus Tipleri.....	53
Şekil 10.a. Ankara Üniversitesi Fakülte ve Yüksekokullar Şeması.....	57
Şekil 10.b. Ankara Üniversitesi Fakülte ve Bölümlerini Gösteren Harita.....	58
Şekil 11. A.Ü.Fen Fakültesi Yerleşim Planı.....	62
Şekil 12. A.Ü. Hukuk, Siyasal Bilgiler, İletişim ve Eğitim Fakültelerinin Yerleşim Planı.....	65
Şekil 13. H.Ü. Fakültesi, Enstitü Ve Yüksekokullar Şeması.....	71
Şekil 14.a. H.Ü. Merkez Kampus Yerleşim Planı.....	73
Şekil 14.b. H.Ü. Beytepe Kampusu Yerleşim Planı.....	74
Şekil 15.a. H.Ü. Beytepe Kampusu; Tıp Blok Planı.....	78
Şekil 15.b. H.Ü. Beytepe Kampusu; Tıp Blok Cepheleri.....	79
Şekil 16. H.Ü. Beytepe Kampusu Yıldız Amfi Zemin Kat Planı.....	80
Şekil 17. B.Ü. Fakülte ve Yüksekokul Şeması.....	83
Şekil 18.a. B.Ü. Doğu Kampusu Derslik Binaları: Vaziyet Planı	84
Şekil 18.b. B.Ü. Doğu Kampusu; Spor Salonu Planı.....	85
Şekil 18.c. B.Ü. Doğu Kampusu; Spor Salonu Cephesi.....	85
Şekil 18.d. B.Ü. Doğu Kampusu; Kütüphane Binası Planı.....	86
Şekil 18.e. B.Ü. Doğu Kampusu; Kütüphane Binası Cephesi.....	86
Şekil 19. D.Ü. Fakülte, Enstitü ve Yüksekokulları Şeması.....	92
Şekil 20.a. D.Ü. Kampusu Tıp Blok Planı Bodrum Kat Planı.....	95

Şekil 20.b. D.Ü. Kampusu Tip Blok Planı Zemin Kat Planı.....	96
Şekil 20.c. D.Ü. Kampusu Tip Blok Planı Zemin +1 Kat Planı.....	97
Şekil 20.d. D.Ü. Kampusu Tip Blok Plan Zemin +2 Kat Planı.....	98
Şekil 21.a. Kampus Büyüme Tipleri.....	99
Şekil 21.b. Kampus Büyüme Tipleri.....	100

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>		<u>Sayfa No</u>
Tablo 1	Üniversite yöneticilerinin mevcut yapının üniversitenin (Fakülte ya da ilgili bölümün) amaçlarını gerçekleştirmedeki yeterliliğine ilişkin görüşleri.	101
Tablo 2	Üniversite yöneticilerinin mevcut yapının sınıf, laboratuvar, atölye, sinevizyon ve diğer hacimler açısından yeterliliğine ilişkin görüşleri.	102
Tablo 3	Üniversite yöneticilerinin mevcut yapının yerleşke içindeki konumu eğitim amaçlarını gerçekleştirmedeki yeterliliğine ilişkin görüşleri.	103
Tablo 4	Üniversite yöneticilerinin mevcut yapının bulunduğu bölgenin veya şehrin ihtiyacını karşılamadaki yeterliliğine ilişkin görüşleri.	106
Tablo 5	Üniversite yöneticilerinin mevcut yapının öğretim elemanı ve öğrencilerin ruhsal yapısına olumlu etkiler bırakma noktasındaki yeterliliğine ilişkin görüşleri	107

KISALTMALAR

A.B.D.....	Ana Bilim Dalı
A.Ü.....	Ankara Üniversitesi
A.Ü.K.....	Ankara Üniversitesi Katalogu
B.Ü.....	Bilkent Üniversitesi
D.Ü.....	Dicle Üniversitesi
G.A.T.A.....	Gülhane Askeri Tıp Akademisi
H.Ü.....	Hacettepe Üniversitesi
İ.T.Ü.....	İstanbul Teknik Üniversitesi
K.T.Ü.....	Karadeniz Teknik Üniversitesi
M.Y.O.....	Meslek Yüksek Okulu
T.B.M.M.....	Türkiye Büyük Millet Meclisi
Y.Ö.K.....	Yüksek Öğretim Kurulu
Y.Z.E.....	Yüksek Ziraat Enstitüsü

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
TUTANAK.....	II
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
SUMMARY.....	V
ŞEKİL LİSTESİ.....	VI
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
KISALTMALAR.....	IX
İÇİNDEKİLER.....	X
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu.....	1
Araştırmanın Amacı.....	11
Araştırmanın Önemi.....	11
Sayıtlar.....	12
Sınırlılıklar.....	12
Tanımlar.....	12
Yöntem.....	13
Araştırmanın Modeli.....	13
Evren ve Örneklem.....	13
Verilerin Toplanması.....	14
Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	14
1. ÜNİVERSİTE MİMARİSİ ÜZERİNE TEORİK BİR	
ÇÖZÜMLEME.....	15
1.1.Kavram Olarak Üniversite.....	15
1.2.Üniversitenin Tarihsel Gelişimi.....	19
1.2.1.Batı'da Üniversite Mimarisinin Tarihsel Gelişimi	21
1.2.2.Türk Üniversite Mimarisinin Tarihsel Gelişimi...	31
-Cumhuriyet Öncesi.....	31
-Cumhuriyet Sonrası.....	38
1.3.Üniversite Mimarisi.....	41

2. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ÜNİVERSİTE MİMARİSİNİN EĞİTİM AMAÇLARINA UYGUNLUĞUNUN

DEĞERLENDİRİLMESİ.....	54
2.1.Ankara Üniversite Mimarisi (ANKARA).....	54
-Ankara Üniversitesi Fakülte Binaları.....	58
-Hukuk Fakültesi.....	58
-Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.....	60
-Fen Fakültesi.....	61
-Ziraat Fakültesi.....	63
-İlahiyat Fakültesi.....	63
-Siyasal Bilgiler Fakültesi.....	64
-Eczacılık Fakültesi.....	66
-Eğitim Fakültesi.....	66
-Dış Hekimliği Fakültesi.....	67
-Tıp Fakültesi.....	68
2.2.Hacettepe Üniversite Mimarisi (ANKARA).....	69
-Hacettepe Üniversitesi ve Yüksekokul Fakülte Binaları.....	72
-Tıp Fakültesi.....	72
-Hemşirelik, Ev Ekonomisi, Sağlık Teknolojisi ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu.....	75
-Hacettepe Beytepe Kampusu.....	76
-Hacettepe Beytepe Kampusu Yıldız Amfisi.....	77
2.3.Bilkent Üniversitesi Mimarisi (ANKARA).....	81
-Bilkent Üniversitesi Fakülte Binaları.....	81
-Doğu Kampusu Derslik Binaları.....	81
-Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi.....	87
-Fen Fakültesi.....	88
-Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi.....	89
2.4.Dicle Üniversitesi Mimarisi (DİYARBAKIR).....	91
-Tıp Fakültesi.....	93
-Dicle Üniversitesi Kampusu Tıp Binaları.....	94

3.ÜNİVERİSTE MİMARİSİNİN EĞİTİM AMAÇLARINI GERÇEKLEŞTİRME ELVERİŞLİLİĞİNE İLİŞKİN YÖNETİCİ GÖRÜŞLERİ "Dicle Üniversitesi Örneği"	101
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	108
-Tartışma	108
-Sonuçlar.....	109
-Öneriler.....	111
DİPNOTLAR.....	113
KAYNAKLAR.....	120
EKLER I.....	124
EKLER II.....	125

GİRİŞ

PROBLEM DURUMU

Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir ⁽¹⁾. Bu süreçten geçen insanın kişiliği farklılaşır. Bu farklılaşma, eğitim sürecinde kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerler yoluyla gerçekleşir. Günümüzde okullar, eğitim sürecinin en önemli kısmını oluştururlar ⁽²⁾.

Okul; özgün, bir toplumsal sistem, formal bir örgüttür. İnsanların birlikte yaşamalarının doğal bir sonucu olarak kendiliğinden oluşan sosyal örgütlere karşılık, formal örgütler belli bir amaç için kasıtlı olarak kurulurlar. Kasıtlı olarak planlanan formal örgütlerde, bireylerin etkinlikleri örgütün amaçları, kuralları, formal statü yapısı ve iş bölümü tarafından yönlendirilir. Okul çevreye eğitilmiş insan sunar. Okuldan çevreye sürekli bir enformasyon akışı da vardır. Toplumsal etkinlikler okul tarafından çevreye sunulan bir başka hizmettir ⁽³⁾.

Okul toplumdan gelen çocuğu, yani ham maddeyi ürün haline getirerek topluma iade eder. İşte bu ham maddeyi ürün haline getiren önemli unsurlardan biride uygun eğitim ortamıdır ⁽⁴⁾. Amacı davranış değişikliği meydana getirmek olan eğitim ancak ve yalnız uygun ortamlarda amacına ulaşabilir. Eğitim ortamı, eğitsel iletişim ve etkileşimin yer aldığı, öğrencinin etkileşimde bulunduğu ve eğitim etkinliklerinin meydana geldiği çevre anlamında bir kavramdır. Psikolojik, sosyal ve fiziksel boyutları olan bu çevrenin öğretme-öğrenme etkinliklerine uygun olarak düzenlenmesi gerekir. Diğer bir deyişle, çevre ile öğrenci arası etkileşim boyutlarının eğitim hedefleri doğrultusunda organize edilmesi ve yönetilmesi gerekmektedir. Planlı ve etken bir eğitim ortamı sağlamak için zorunlu olan bu gereksinim mevcut olanakları, hedefler yönünde etkili biçimde işe koşmak anlamını taşımaktadır ⁽⁵⁾.

Eğitim ortamı eğitsel etkinliklerin meydana geldiği; öğretmen-öğrenme süreçlerindeki iletişim ve etkileşimin olduğu, personel, araç-gereç, tesis, organizasyon gibi öğelerin oluşturduğu çevre olarak tanımlanabilir. Öğrencinin içinde yaşadığı ve çalıştığı çevrenin onun tüm davranışlarını etkilediği hususu bugün bilimsel bir gerçek olduğu kabul edilmektedir. Esasen öğrenme-öğretme işi boşlukta meydana gelemez. Bunun için fiziki, sosyal ve psikolojik bir çevrenin varlığı

zorunludur. Çeşitli bina, donatım model, düzenlemeler, sıcaklık, renk ve çeşitli objelerden oluşan çevre önce insanlar tarafından şekillendirilmekte, aynı çevre daha sonra da insanları şekillendirmektedir ⁽⁶⁾. Eğitim bilimlerine göre öğrenme fiziksel, sosyal ve psikolojik yönlerden uygun ve hoş bir çevrede oluşabilir.

Eğitimci için sorun bu çevrenin öğrenme-öğretme için çevreyle birey arasında söz konusu çeşitli etkileşim boyutlarının eğitim hedefleri doğrultusunda organize edilmesi ve yönlendirilmesini gerektirmektedir. Yani uygun mimarinin eğitim için gerekli olan faktörlerle harmanlanarak elverişli eğitim ortamını meydana getirmesiyle oluşur.

Amacına uygun planlı eğitim faaliyetlerini amatör tecrübelerden ayıran önemli bir özellikte, bu planlı faaliyetlerin öğrenme için hazırlanmış özel çevrelerde gerçekleştirilmesidir. Çünkü eğitim amaçlarına uygun olarak tasarlanmış mekan, amaç gerçekleştirme başarısında önemli bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır ⁽⁷⁾. Nitekim, Osmanlı'nın X. asırdan itibaren yerleşik hayata geçişiyle birlikte medrese ekseninde oluşturduğu akademik-eğitsel örgütlenme başarısında, uygun eğitim ortamının etken olduğu görülmektedir.

Sıbyan mektepleri, camiler, kütüphaneler ve ahi ocakları gibi tamamlayıcı unsurlarıyla medrese ve tekke; vakıf medeniyeti çerçevesinde gelişen, muhatap kitlesi Osmanlı müslüman tebaası olan sivil nitelikli düşünce ve eğitim servisleridir ⁽⁸⁾. Bu akademik-eğitsel servisleri bünyesinde toplayan merkezler ise külliyelerdir.

Külliye, farklı fonksiyonları olmakla beraber şehrin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde birbirlerinin görevlerini ve anlamlarını tamamlayan yapı topluluklarıdır ⁽⁹⁾. Külliyeler, erken islam toplumunda caminin gördüğü işleri gören gelişmiş sosyal merkezlerdi. Başlangıçta yeni müslüman toplumunun bütün sosyal fonksiyonlarını barındıran yapılarıydı. İlk islam camisi sadece namaz kılma yeri değil, toplum için önemli kararlar alınan, mahkeme görevi gören, öğretim yapılan, ziyaretçileri barındıran çok fonksiyonlu bir yapı idi. Halkı günde beş kez bir araya getiren namaz, öğretimin dini karakteri toplum hayatının başlıca eylemlerini de cami çevresine çekiyordu. Bu nedenle de, camiler daha sonraki çağlarda çevrelerinde çeşitli fonksiyonları gören yapıların toplandığı külliyelerin merkezi olmuşlardır ⁽¹⁰⁾.

Türklerin 11.'yy ikinci yarısından sonra, Anadolu'ya yerleşmesi ve buralarda varlıklarını kanıtlamak amacıyla yeni yapılar inşa etmeleri, kısa zamanda yörenin ve kendi toplum yapılarının geleneklerine uygun mimari bir ortam yaratmalarını sağlamıştır. Böylece, Anadolu'da toplumun temel gereksinimleri sonucu başta cami olmak üzere, medrese, zaviye, imaret, han, hamam, türbe vb. gibi değişik işlevli yapılar yapmışlar; bu yapılar bazen tek başlarına, bazen de külliye adı verilen değişik veya yakın işlevli yapıları bir araya getiren bir bütünlük içinde ele almışlardır. Dini esaslar üzerine sosyal, kültürel ve ekonomik amaçlarla kurulmuş mimari kompleksler olan külliyeler, her ne kadar Osmanlılarda tam bir gelişme ve devamlılık göstermişlerse de, diğer sanat alanlarında da olduğu gibi, Osmanlı külliye mimarisinin de öncülüğünü Artuklular, Mengücekler, Anadolu Selçukluları ve diğer Türkmen Beyliklerinin yapmış olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle Anadolu külliye mimarisinin gelişimini "Osmanlı öncesi" ve "Osmanlı Dönemi külliyesi" şeklinde iki ana başlıkta inceleyebiliriz.

Osmanlı öncesi döneminde, Anadolu Selçukluları ve diğer Türkmen Beyliklerinin Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yapmış oldukları cami, medrese, türbe birliği gösteren yapılar bu döneme ait ilk külliyeler olarak göze çarpmaktadır. Bu döneme ait yapı gurupları genelde, bitişik veya bloklar halinde gelişmişlerdir. Bu dönemde de, külliye olarak adlandırılan bu birleşik yapılar, kapsam ve anlayış olarak Osmanlı klasik dönemde gördüğümüz külliye yapılarından farklı olmakla birlikte, Osmanlı külliyelerine hazırlık teşkil etmeleri açısından önemlidir.

Osmanlı dönemi, külliye yapılarını üç evrede inceleyebiliriz. 1- İlk devir Osmanlı külliyesi (1299-1437), 2- Klasik devir Osmanlı Külliyesi (1437-1703), Son devir Osmanlı külliyesi (1703-1876) olarak üç grupta toplanmaktadır. Osmanlı'nın ilk devri bir yerleşme, kuvvetlenme devri olmuştur. Osmanlı'nın ilk devirlerindeki yerleşme ve kuvvetlenme siyaseti kendini mimaride de göstermiştir. Osmanlı'nın külliye mimarisi devlet yapısının yarattığı bir mimari organizasyon olmuş ve devletin ilerlemesine paralel bir gelişme göstermiştir. Bu dönemde ters t planlı zaviyeli camiler ortaya çıkmış bütün yeni zapt edilen ve kurulan şehirlerde bu tip camiler yapılmıştır. Zamanla devletin büyümesine paralel olarak yan mekanlar kalabalık kitlelerin ihtiyacına yetmemeye başlayınca ters t planlı camilerin yan hücreleri görevlerini korumakla beraber görevlerinin bir kısmını yanlarına yapılan

bağımsız yapılara aktarmışlardır. İlk devir Osmanlı külliyesi, daha çok şehirlerde kurulmuş ve ilk şehir külliyesi yerleşmenin merkezini oluşturmuş, çevrelerinde yeni semtlerin doğmasını sağlamıştır. İlk Osmanlı külliyelerinde medreselerin, cami ile birbirlerine yakın büyüklükte inşa edilmesi külliyelerin aynı zamanda bir eğitim kurumu olarak ele alındığının da bir göstergesidir⁽¹¹⁾.

Osmanlı dönemi külliye mimarisinin ikinci evresini klasik devir Osmanlı külliyesi teşkil etmektedir. Klasik devir Osmanlı külliyelerini, gelişimlerine ve gösterdikleri özelliklerine göre Sinan öncesi külliyeler (Fatih ve II. Bayezit devirleri), Sinan devri külliyesi ve Sinan sonrası külliyesi olmak üzere üç ana başlık halinde inceleyebiliriz. Sinan öncesi külliyesi, Osmanlı'nın imparatorluk halinde gelişmeye başlamasıyla başta İstanbul olmak üzere bir çok büyük ve önemli şehirlerde külliye yapımını hızlandırmıştır. Bu devir külliyelerin en büyük özellikleri, caminin merkez olduğu ve çevresindeki yapıların geometrik bir düzene göre yerleştirildikleri "merkeziyetçi, geometrik" bir düzenin ortaya çıkmasıdır. Bu "merkeziyetçi, geometrik" düzenin uygulandığı külliyelerde, genel planlama ve yapıların yerleşim düzenleri açısından iki şema ortaya çıkmıştır. Birincisi Fatih külliyesinde ortaya çıkan şemadır. Bu şemada cami merkezde, kendi iç avlusu ile büyük bir dış avlunun ortasında yer almakta, diğer külliye yapıları bu dış avlunun çevresinde "geometrik ve dik açılı" bir düzen oluşturmaktadır. Fatih külliyesi ile ortaya çıkan ve daha sonraki devirlerde Selatin külliyelerinin öncüsü olan bu şema, daha sonra Sinan tarafından çok benzer bir şekilde Süleymaniye külliyesinde kullanılmıştır. Dış avlu ortasındaki "cami ve iç avlusu" şeması ise, devrin sonuna kadar aynı şekilde devam eder. İkinci şema ise, Edirne ve II. Bayezit külliyelerinde ortaya çıkan şemadır. Bu şemada cami yine merkezdedir. Külliyelerin diğer yapıları caminin doğu ve batısına geometrik-dik açılar gözetilerek yerleştirilmişlerdir. Böylece külliye de doğu-batı ekseninde gelişen bir düzen görülmektedir. Edirne ve Amasya II. Bayezit külliyelerinde gördüğümüz bu şema, sadece bu yapılarda kullanılmıştır, daha sonra tekrar edilmemiştir. Sinan öncesi külliyeler, genel olarak geniş programlı inşa edilmişler, ilk devir Osmanlı külliyelerinde olduğu gibi ters T planlı (zaviyeli) tip hakimdir. Külliye programı, içinde yapılan hanlar, ticari merkezlerin gelişmelerinde etkili olmuştur. Medreseler giderek artmış, dolayısıyla eğitimde önemli bir adım atılmıştır. Fatih külliyesinin medreseleri devrin en ileri müesseseleri özelliği kazanmıştır.

İkinci evreyi oluşturan Sinan dönemi külliyesi Sinan'ın elinde olgunluğa erişmiştir. Sinan bu dönemde, külliye fikrindeki merkezîyetçi anlayışı ve geometrik sistemi geliştirmiştir. Sinan'ın külliye mimarisinde uyguladığı ve önemli özelliklerinden biri, yeni yapı tipleri ve ideal yerleştirme programı ararken, daima eskiye dönmesi ve geleneklerden yararlanarak onları geliştirmesi olmuştur. Sinan külliye mimarisinde de, ideal mekan anlayışında olduğu gibi merkezi şema fikrini geliştirmiştir. Sinan'ın külliye mimarisinde uyguladığı şemaları, dört sınıfta toplayabiliriz: (1) Şehir külliye şemaları, (2) Kervan ve sefer yolları üzerindeki menzil ve derbentlerde ortaya çıkan şema, (3) Karma şema, (4) Küçük külliye ve medrese külliye türleridir.

Üçüncü evre olan Sinan sonrası külliyelerde cami ve revaklı avlu şeması devam etmekte, bununla beraber geometrik dik açılı düzen ise bozulmuştur. Klasik devirdeki cami medrese birliğinin görüldüğü yapılardan farklı olarak, eğitim kurumlarına artan ilgiyle beraber medrese külliye mimarisinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu değişikliğin en büyük sebebi de, eğitim kurumu olan medreselere ilginin ve isteğin artması, bunun yanında da Avrupa'da da 16. ve 17. yy'da eğitim kurumlarının ön plana çıkması, yansımalarını Osmanlı'da da göstermesidir.

Son devir Osmanlı külliyesi, 18. yy'da Avrupa'yla ilişkilerin yoğunlaştığı ve mimaride klasik devir ilkelerinden uzaklaşmanın görüldüğü bir dönemdir. Bu dönemde yapıların daha çok sivil mimariye yönelik olması cami yapımını azaltmıştır. 18. yy'dan itibaren caminin merkez olduğu ve onun çevresinde gelişen yapı toplulukları yerine, medreseler çevresinde gelişen küçük topluluklar inşa edilmeye başlamıştır. Medrese külliyelerinin ana yapılaşma amacı eğitimidir. Bundan dolayı medrese külliyesi ana eleman haline dönüşmüştür. 17. yy'da zayıflamaya başlayan devlet idaresi ve merkezi otoritenin ortaya çıkardığı bir mimari kompozisyon olarak kabul edeceğimiz bu külliye şekli 18. yy'ın sonu ve 19. yy'da gelişerek Osmanlı İmparatorluğunun sonuna kadar devam eder.

Osmanlı'da 16. yy'dan sonra medrese merkezli sosyo-kültürel yapılar yapılırken Avrupa'da 15. yy'ın ortalarından itibaren ortaya çıkan Rönesans akımının etkisiyle dünyaya bakışta, sanat, edebiyat ve bilimde çok güçlü bir uyanışın başladığı görülmektedir. Bu uyanış, 16. ve 17. yy'da daha da gelişerek eğitim kurumlarının özellikle

üniversite gibi toplumun sosyo-kültürel yapısını etkileyen eğitim servislerinin daha özgür ve akılcı bir yapıya kavuşmasını sağlamıştır. Bu tür bir yapı kilise tarafından her ne kadar benimsenmese de, bilimsel çalışmalar yine de giderek artmıştır. Osmanlıda medreselerde verilen eğitim 16. yy'dan sonra giderek gerilerken Avrupa'da ise gelişme göstermiştir. Osmanlıda medrese eğitiminin gerilemesinde siyasetin bilim anlayışını baskı altında ve dar kalıplar içinde tutması, dini esasların temel alınıp felsefik yaklaşımların şeytan işi olarak görülmesi, batı ile karşılaştırmalar yapılmak istenmediği ve yapılmadığı için ülkedeki eğitim-öğretim ve bilimin içine yuvarlanmakta olduğu durumun zamanında ve iyi anlaşılabilmesi ve medrese sisteminin kendi iç dinamiklerini aşamaması Osmanlı medrese eğitim sistemini etkilemiştir. Duraklama ve gerileme dönemlerinde de Osmanlı'nın savaşlardan yenik ayrılması ve medreseleri kendi amaçlarından farklı olarak göç eden insanların buralara yerleştirilmesi de medrese eğitim sistemini etkilemiştir ⁽¹²⁾.

Avrupa'da 16. yy'da başlayan eğitimdeki reform hareketleri, 17. ve 18. yy'da daha da gelişmesi Osmanlıda da medrese kurumunun işlevini yerine getirememesi, yeni eğitim kurumlarının gerekliliğini zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk 1846 yılında Tanzimat Döneminde bir Darülfünun kurulmasıyla giderilmeye çalışılmış ve o tarihte bu kurum için bir binanın temeli atılmıştır. Ancak bu kurum, 1863'te açılabilmiştir. 1846'da kurulması kararlaştırılan Darülfünun, Müslim ve gayri Müslim bütün Osmanlı tebaasının yan yana okuyup yetişebilmelerini, yatılı bir okulun eğitim şartları içinde kazanacakları ortak bilgiler ve özelliklerle, batılaşma yolunda olan devletin kamu hizmetlerinde yer almalarını sağlamak ve medreselerin dışında dini gelenek ve etkilerden uzak modern bir üniversite eğitimi yapmak amacını güdecekti. Ancak o tarihte Darülfünuna rüştiyeleri bitiren öğrencilerin alınması düşünüldüğü için, bu kesinlikle bir yüksek öğretim kurumu olmayacaktı. Buna rağmen 1863 yılında Kimyager Derviş Paşanın konuşmasıyla ilk Darülfünun açıldı. İki yıl kadar varlığını sürdüren Darülfünunun, kısmen yararlandığı binadan Nisan 1865'te çıkarılıp bir konağa kira ile yerleştirildi. Fakat Eylül 1865'te konak 4000 kitap ile beraber yanınca, Darülfünun ortadan kalktı. 1869'da tekrar kurulan Darülfünun 1873'e kadar varlığını sürdürmüş ve aynı yıl kapatılmıştır. Kurulan Darülfünunların amaçlarına uygun şekilde işlevlerini sürdürebilmeleri için gerekli olan binaların maddi sıkıntılar yüzünden eğitim amaçlarına uygun bir şekilde inşa edilmemesi, yeterli nitelikte öğrenci, hoca, kitap bulunmaması, plansız girişimler ve medrese

zihniyetinin etkisini hala göstermesi Darülfünun kurma teşebbüslerinin başarısız olmasına neden olmuştur⁽¹³⁾.

Osmanlının 18. yy'da yaptırdığı Darülfünunların askeri okullardakinin aksine uygun bir fiziki ortama sahip olmaması, sivil öğretim kurumlarının verimliliğini düşürmüştür. Halbuki askeri okullar için genellikle sağlam taş binalar yapılmış ve bu okulların verimlilikleri bu uygun fiziki ortama bağlı olarak artmıştır. Oysa, Tanzimat'tan sonra açılan sivil okulların pek çoğu derme çatma binalara, tahta konaklara yerleşmiş, yangınlar ve sık sık taşınmalar bu kurumların verimini düşürmüş, sivil eğitim kurumlarını askeri eğitim kurumlarından yarım asır geride bırakılmıştır⁽¹⁴⁾.

1846'da ilk Darülfünun binasının plan ve projeleri İsviçre İtalyanlarından mimar Fossati'ye yaptırılmış, oldukça ihtişamlı olan bina 19 yılda bitirilmiş fakat önce maliyeye sonra Adliye ve Evkaf Nezaretlerine tahsis edilmiştir⁽¹⁵⁾. Binanın bazı kısımlarında, Darülfünun inşaat sürerken ancak kısa bir süre yararlanabilmiştir. Bu da Darülfünunların eğitim amaçlarına uygun bir fiziki ortama sahip olmamasının getirmiş olduğu dezavantajlardan dolayı varlıklarını sürdürmelerini olanaksız kılmıştır⁽¹⁶⁾.

Osmanlının Tanzimat Döneminde yaşamış olduğu iç ve dış olumsuz gelişmeler, I. Meşrutiyet Döneminde (1876-1878)'de kendisini göstermiş buna öğrencilerin dersleri bırakması ve maddi sıkıntılarında eklenmesiyle, I. Meşrutiyet Döneminde herhangi bir Darülfünun yapılmamıştır. İki yıl kadar süren I. Meşrutiyet Döneminin sona ermesiyle yerini Mutlakiyet Dönemine (1878-1908) bırakmıştır. Mutlakiyet döneminde eğitim kurumlarının değeri artmış ve 1900 yılında tekrar Darülfünun açılmıştır⁽¹⁷⁾. Darülfünun-ı Şahane adıyla açılan bu kurumun o yıllarda yüksel tahsil çağına gelmiş bir çok gencin yasağa rağmen Avrupa üniversitelerine kaçıp gitmelerini önlemek için açıldığı bilinmektedir. Darülfünun Mekteb-i Mülkiye-i Şahane adlı binaya yerleştirilmiş, yönetimi de bu okulun müdürüne bırakılmıştır. Ancak Maarif Nazırı Haşim Paşanın Darülfünunun adının etkisiyle çok öğrenci çektiği yani öğrencilerin ahlakını bozmakta ve dini öğretilerden uzak tutmakta olduğunu ileri sürerek, Darülfünunun kapatılmasını teklif etmiş ve buradaki

öğrencilerinde Mülkiye, Hukuk ve Darülmualimin-i Aliyeye aktarılması gerektiğini ileri sürmüştür ⁽¹⁸⁾.

Mutlakiyet döneminde etkin olmayan Darülfünun, II. Meşrutiyet Döneminin (1908-1918) başında Maarif Nazırı Emrullah Efendinin Darülfünunda, köklü reformlar yapmak istemesi ve 1912’de bir Nizamname hazırlaması ve gerekçesinde Darülfünunu “ilimlerin ve fenlerin hem yayılmasına hem ilerlemesine hizmet eden yüksek ilim müessesesi” biçiminde tanımlayarak, bu “yaymanın” ilimleri ve fenleri “halk arasına yaymak” ve “ilerletmenin” de bunları daha ileri düzeye çıkarmak olduğunu belirtmesi Darülfünun tekrar ortaya çıkmasını sağlamıştı. Ne var ki, Darülfünun reformu başarıya ulaşamadı. Osmanlı-Alman işbirliğiyle, hizmet için getirilen profesörler “teferruat ve zevahirle” uğraşması kendilerine bağlanan ümitleri boşa çıkarmıştı. Darülfünun kendi dışında da etkili olamamıştı. I. Dünya Savaşının da çıkmasıyla Darülfünun tamamen etkisini yitirmişti ⁽¹⁹⁾.

Kurtuluş Savaşıyla beraber, Ekim 1919 Nizamnamesi ile “ilmi muhtariyet” kazanan Darülfünuna 1924’te Cumhuriyet Döneminde “tüzel kişilik” tanınmıştır. Cumhuriyet Döneminde Darülfünunlara verilen önemin en güzel örneğine de dönemin Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi’nin Darülfünuna bir ziyaretinde (Haziran 1925) bunu açıkça belirtmesi ve Darülfünunlara düşen görevleri şu cümlelerle açıklamasıyla olmuştur ⁽²⁰⁾.

“Darülfünunumuz bazen gizli bazen açık memleketin üzerinde hala mevcut olan hurafe ve dalalet (batıl inanç ve yoldan sapma) kuvvetlerine karşı inkılap fikirlerinin bir mücadele aracıdır...Kanunlarla yıkılan müesseseler hakikatle yıkılmamıştır. Kanunlarla kurulan müesseseler hakikatle tesis edilmemiştir. Müesseseler kalplerin içinde ne vakit yıkılırsa o zaman tamamen yıkılmıştır, kalplerde ne vakit dayanak bulursa o zaman tesis edilmiştir... Cumhuriyeti kuranlar Cumhuriyetçiyi yetiştirmeyi sizden bekliyor.”

1933 Reformuna gelinceye kadar Darülfünunun kendisinden beklenen görevleri yerine getirememesi ve Darülfünunun inkılaplara karşı olumsuz tutum takınması, aynı zamanda ciddi, topluma yararlı, bilimsel çalışmalar yapılmaması

Darülfünunların eleştirilmesine sebep olmuş ve Mayıs 1933'te 2252 Sayılı Kanunla Darülfünun kaldırılmış, yerine araştırmamızın da konusunu teşkil eden üniversitelerin kurulması için Eğitim Bakanlığı görevlendirilmiştir ⁽²¹⁾.

Üniversitelerin kurulması için görevlendirilen Eğitim Bakanlığı ilk olarak, 1933 yılında İstanbul Üniversitesini kurmuştu. Üniversitelerin kurulmasıyla beraber yapılan reformlarla Üniversiteler Eğitim Bakanlığının emri altına girmiş, idari yönden herhangi bir okuldan farkı kalmamıştı. Avrupa'dan gelen hocalara kapılar açılmış, bunların Türk hocalarını yetiştirmelerini ve Türkiye'de bilim, araştırma geleneği yerleştirmeleri beklenmiştir. Aynı zamanda ilk kez üniversite, fakülte, Rektör, Dekan gibi terimler de kullanılmıştır ⁽²²⁾.

1933'te kurulan İstanbul Üniversitesinden sonra 1946 tarihli Üniversiteler Kanunuyla beraber Ankara Üniversitesi kurulmuş bunu takip eden yıllardan 1955'te Karadeniz Teknik Üniversitesi, (Trabzon) ve Ege Üniversitesi (İzmir), 1957'de Ortadoğu Üniversitesi (Ankara) ve 1958'de de Atatürk Üniversitesi (Erzurum) kuruldu.

1961'de değiştirilen Anayasadan sonra 1967'de Hacettepe Üniversitesi (Ankara), 1971'de de Amerikan Robert Kolejinin Devlet Üniversitesi haline dönüşmesiyle beraber Boğaziçi Üniversitesi (İstanbul) kuruldu.

1973'te 1750 sayılı Üniversiteler Kanununun yayınlanmasıyla beraber, 1973'te Dicle Üniversitesi (Diyarbakır), Çukurova Üniversitesi (Adana), Anadolu Üniversitesi (Eskişehir) ve İnönü Üniversitesi (Malatya), 1974 yılında Cumhuriyet Üniversitesi (Sivas), 1975 yılında da Fırat Üniversitesi (Elazığ), 19 Mayıs Üniversitesi (Samsun), Uludağ Üniversitesi (Bursa) ve Selçuklu Üniversitesi (Konya) yeni kurulan üniversiteler oldu.

6 Kasım 1981'de 2542 Sayılı Yükseköğretim Kanununun hayata geçirilmesiyle beraber, Türkiye'deki Devlet Üniversitesi, sayısı 27'ye ulaşmış ve bunu takip eden yıllarda Devlet Üniversitesi sayısı artarken aynı zamanda kurulan vakıf üniversiteleriyle beraber bu sayı 1998'de 65'e 1999'da da Türkiye'deki Devlet ve vakıf üniversitelerinin toplam sayısı 71'e çıkmıştır.

Toplumun sosyo-kültürel hayatında etkili olan bu üniversitelerin bir kısmının şehir merkezlerinde bir kısmının da kampus modeliyle yerleşik düzende işlevlerini sürdürmelerini bu iki model arasında Eğitim amaçlarına uygunluk açısından ikilemler yaratmakta ve bu ikilemler bir taraftan toplumla iç içe olmasını sağlarken diğer taraftan da şehir merkezlerinde oluşan çarpık kentleşmeyle beraber eğitim kurumunun uygun bir fiziki ortamda etkinliğini sürdürememesine sebep olmaktadır.

Diğer bir Üniversite modeli olan kampus modelinin ise şehrin dışında kurulmuş olması bir taraftan eğitim amaçlarına uygun bir fiziki ortam yaratırken diğer taraftan da şehrin sosyo-kültürel hayatından uzak olmanın getirmiş olduğu dezavantajları yaşamaktadır.

Okul Mimarisi ve Üniversite mimarisi konusunda bu güne kadar yapılan araştırmalardan bir kaçını incelendiğinde :

Türeyenin “Üniversite Yapıları” adlı çalışmasında eğitim için gerekli olan mekanların neler olduğu ve bu mekanların hazırlanmasında etken olan kriterler belirlenerek uygun bir kampus modelinin nasıl olabileceği araştırılmıştır. Bu araştırmada model olarak Dokuz Eylül Üniversitesi ele alınarak yapılmış ve yapılmakta olan Üniversite binaları üzerinde çalışılmıştır.

Kortan’ın çağdaş üniversite “Çağdaş Üniversite Kampusları Tasarımı” başlıklı çalışmasında ise, 1930’lardan itibaren günümüze dek geliştirilmiş kentsel tasarım alanlarındaki kurumların, üniversitelerin tasarımına ne yönde etki yaptıklarını ve giderek, gerek söz konusu kuramların zaman boyutu içindeki değişimi ve gelişmelerinin gerekse üniversitenin kendi iç yapısındaki değişmelerin sonuçlarının üniversitelerin fiziksel yapılarındaki yansımalarını incelemiştir.

Alkan’ın “Eğitim Ortamları” adlı çalışmasında ise koyunu kuramsal ve uygulama yönleriyle ele alarak, eğitim ortamlarına ilişkin kavramları ve yeni yaklaşımları altı başlık altında toplayarak incelemiştir.

Bu çalışmada ise şimdiye kadar yapılan çalışmalardan farklı olarak genelde okul mimarisi özelde ise Üniversite mimarisinin amaçlar bakımından Cumhuriyet

geliştirilecektir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın genel amacı; kuruluş amaçları bakımından Cumhuriyet dönemi Üniversite mimarisinin tahlili, tartışılması ve amaç-araç uyumluluğunu en ileri düzeyde yakalayan tutarlı üniversite mimari oluşumunun ne olduğu sorusu irdelenmiştir. Bu genel amaca bağlı olarak araştırmanın bölümleri ve alt başlıklarında cevap aranacak sorular şöyle sıralanabilir;

1-Üniversite mimarisinin tarihçesi ve Üniversite mimari modelleri nelerdir?

2-Üniversite Mimarisinde Cumhuriyet dönemi boyunca dönüm noktası sayılabilecek değişimler nelerdir?

3-Cumhuriyet döneminde oluşturulan Üniversite Mimari modelleri arasındaki farklar nelerdir?

4-Üniversite mimarisinin eğitim amaçlarını gerçekleştirme elverişliliğine ilişkin Dicle Üniversitesi yöneticilerinin görüşleri nelerdir?

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Eğitim ve Öğretim etkinliklerini gerçekleştirmek için hazırlanan okullar, çocukların sosyalleşmelerini sağlama, onlara toplumun kültürünü aktarma, yetiştirdiği kuşağın toplumdaki devlet sistemine bağlı olmasını ve liderlik yeteneklerine sahip gençleri ortaya çıkarma, ekonominin insan gücünü sağlama gibi özel bir konuma sahiptir. Bu tür etkinlikleri gerçekleştirmek için kurulan eğitim mekanlarında uygun bir fiziki ortama ihtiyacı vardır. Öğretim ortamının amaç gerçekleştirme başarısında belirleyici rol oynaması ve bu rolü en etkili şekilde sağlayacak mimari tasarım geliştirme yolunda sistematik bir arayış olmasıdır. Bu nedenle bu araştırma ile Eğitim amaçları bakımından Cumhuriyet dönemi Türk Üniversite mimari yapıları incelenerek Eğitim amaçlarına uygun bir mimari ortamın nasıl oluşturulabileceği irdelenmek bu araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

**Y.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

tarihi boyunca geçirdiği dönüşümler ve bugün gelinen noktada amaç-araç uyumluluğu veya çelişkisi irdelenecek var olan problemlerin çözümü için öneriler geliştirilecektir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın genel amacı; kuruluş amaçları bakımından Cumhuriyet dönemi Üniversite mimarisinin tahlili, tartışılması ve amaç-araç uyumluluğunu en ileri düzeyde yakalayan tutarlı üniversite mimari oluşumunun ne olduğu sorusu irdelenmiştir. Bu genel amaca bağlı olarak araştırmanın bölümleri ve alt başlıklarında cevap aranacak sorular şöyle sıralanabilir;

- 1-Üniversite mimarisinin tarihçesi ve Üniversite mimari modelleri nelerdir?
- 2-Üniversite Mimarisinde Cumhuriyet dönemi boyunca dönüm noktası sayılabilecek değişimler nelerdir?
- 3-Cumhuriyet döneminde oluşturulan Üniversite Mimari modelleri arasındaki farklar nelerdir?

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Eğitim ve Öğretim etkinliklerini gerçekleştirmek için hazırlanan okullar, çocukların sosyalleşmelerini sağlama, onlara toplumun kültürünü aktarma, yetiştirdiği kuşağın toplumdaki devlet sistemine bağlı olmasını ve liderlik yeteneklerine sahip gençleri ortaya çıkarma, ekonominin insan gücünü sağlama gibi özel bir konuma sahiptir. Bu tür etkinlikleri gerçekleştirmek için kurulan eğitim mekanlarında uygun bir fiziki ortama ihtiyacı vardır. Öğretim ortamının amaç gerçekleştirme başarısında belirleyici rol oynaması ve bu rolü en etkili şekilde sağlayacak mimari tasarım geliştirme yolunda sistematik bir arayış olmasıdır. Bu nedenle bu araştırma ile Eğitim amaçları bakımından Cumhuriyet dönemi Türk Üniversite mimari yapıları incelenerek Eğitim amaçlarına uygun bir mimari ortamın nasıl oluşturulabileceği irdelenmek bu araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

SAYILTILAR

1-Araştırmanın veri toplama aracı geçerli ve güvenilirlerdir.

2-Denekler görüşme formunu içtenlikle cevaplamışlardır.

3-Problemi çözmeye kullanılan yazılı kaynaklar ve mimari unsurlar sistemli biçimde teori-uygulama eleştirisine gidilerek değerlendirilmesi, araştırmanın amacına ulaşmasını sağlayabilir.

SINIRLILIKLAR

1-Bu araştırma konu bakımından okul mimarisinin Üniversite boyutuyla sınırlıdır.

2-Araştırma zaman boyutunda Cumhuriyet dönemi Türk Üniversitelerinden aşağıda adı geçen üniversiteler ile sınırlıdır.

- Ankara Üniversitesi

- Hacettepe Üniversitesi

- Bilkent Üniversitesi

- Dicle Üniversitesi

3-Araştırma Literatürle ilgili Türkçe ve İngilizce kaynaklar ile sınırlıdır.

4-Araştırma görüşme formunda yer alan sorular ve bu sorulara verilen cevaplar ile sınırlıdır.

TANIMLAR

Üniversite: Bilimsel özelliğe konu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayım yapan, fakülte, enstitü, yüksek okul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan yüksek öğretim kurumudur ⁽²³⁾.

Kampus: Üniversite eğitim yapılarının, öğrenci yurtlarının, öğretim üyesi lojmanlarının, sportif ve sosyal tesislerin topluca yer aldığı geniş alan ⁽²⁴⁾.

Eğitim Ortamı: Eğitim etkinliklerinin meydana geldiği alan; öğretme-öğrenme süreçlerinde bilgi iletme işleminin meydana geldiği ve öğrencinin konuyla etkileşimde bulunduğu personel, araç, gereç, tesis ve organizasyon öğelerinden oluşan çevredir ⁽²⁵⁾.

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın yöntemi, evren ve örnekleme, veri toplama aracı ile verilerin analizi üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma tarihi ve betimsel bir araştırmadır. Tarihsel ve Betimsel araştırmalar ile olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların “ne” olduğunu açıklamaya, betimlemeye çalışan incelemelerdir. Bu tür araştırmalar nedir sorusuna cevap bulmaya yöneliktir ⁽²⁶⁾.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın konu evrenini genelde okul, özelde ise üniversite mimarisi oluşturmaktadır. Zaman evrenini ise Cumhuriyet dönemi teşkil etmektedir. Araştırmanın örneklemini oluşturan üniversiteler sahip oldukları nitelikler göz önünde tutularak seçilmişlerdir. Türkiye’de kurulan üniversitelerin şehir merkezli veya kampus modeliyle oluşturulmuş üniversite mimari modelleri olduğu belirlenmiştir. Bu noktadan yola çıkılarak, seçilen üniversitelerin yukarıda belirtilmiş olan kampus modellerinden birini veya her ikisi bünyesinde toplayan üniversiteler arasından seçilmiştir. Seçilen üniversitelerin 3’ü devlet 1’i de özel üniversitedir. Seçilen devlet üniversitelerinden Ankara Üniversitesi, şehir merkezli, Hacettepe Üniversitesi hem şehir merkezli hem de kampus modeliyle, Dicle Üniversitesi ise kampus modeliyle oluşturulmuş üniversite mimari modelidir. Özel olarak ele alınan Bilkent Üniversitesi ise özel üniversiteler arasında yerleşik düzene tam olarak geçmesinden dolayı tercih edilmiş ve kampus modeliyle oluşturulmuş üniversite mimari modelidir. Bunun yanında son bölümde üniversite mimarisinin eğitim amaçlarını gerçekleştirmesine ilişkin yönetici görüşleri belirtilmiştir. Bunun içinde de Dicle Üniversitesinde görev yapan Fakülte Dekan, Dekan Yrd. Yüksekokul ve Enstitü Müdür, Müdür Yrd. ile bölüm başkanlarının görüşleri alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Konu ile ilgili bugüne kadar yapılmış genelde okul, özelde ise üniversite mimarisi üzerine yapılan çalışmalar taranmıştır, araştırmada seçilen üniversitelerin

mimari projeleri temin edilerek üzerinde içerik çözümlemesi yapılmıştır. Bunun yanında bu çalışmanın alt amaçlarına cevap bulmak amacıyla bir görüşme formu hazırlanmıştır. 5 sorudan oluşan bu görüşme formu ilgili literatür ve öğretim üyelerinin görüşleri çerçevesinde hazırlanmış olup, şu sorulardan oluşmuştur;

1-Mevcut yapının üniversitenin (fakülte yada ilgili bölümün) amaçlarını gerçekleştirmedeki yeterliliği nasıldır?

2-Mevcut yapının sınıf, laboratuvar, atölye, sinevizyon ve diğer hacimler açısından yeterliliği nasıldır?

3-Mevcut yapının yerleşke (kampus) içindeki konumu eğitim amaçlarını gerçekleştirmedeki yeterliliği (fiziksel, estetik, esneklik, değişebilirlik, Büyüyebilirlik ve ulaşım açısından) nasıldır?

4-Mevcut yapı bulunduğu bölgenin veya şehrin ihtiyacını karşılamada ne derece yeterlidir?

5-Mevcut yapı öğretim elemanı ve öğrencilerin ruhsal yapısına olumlu etkiler bırakma noktasında ne derece yeterlidir?

Hazırlanan bu görüşme formu D.Ü.'ne bağlı Fakülte, Yüksekokul ve enstitüde görev yapan Dekan, Dekan Yrd., Müdür, Müdür Yrd. ve Bölüm Başkanlarına 15 Nisan-15 Mayıs 2002 tarihleri arasında araştırmacı tarafından bizzat uygulanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Toplanan veriler teorik bakımdan sistemleştirilerek, projeler üzerinde içerik çözümlemesi yapılmıştır. Daha sonra alt amaçlar, sınırlılıklar çerçevesinde yorumlanmıştır. Bunun yanında görüşme envanter bulguları sınıflandırılarak tablolarda sunulmuştur. Bu noktada deneklerin görüşleri yeterli, orta düzeyde yeterli ve yetersiz kategorilerine ayrılmıştır. Elde edilen bulgular ilgili literatür çerçevesinde yorumlanma yoluna gidilmiştir.

1. ÜNİVERSİTE MİMARİSİ ÜZERİNE TEORİK BİR ÇÖZÜMLEME

1.1. Kavram Olarak Üniversite

Üniversite kelimesinin kökeni Latince’de bağımsız tüzel kişiliğe sahip ve müşterek çıkarları olan kişiler topluluğu manasına gelen “Üniversitos” sözcüğüdür. Bu kelime ile aynı anlamda olmak üzere “Studium-incelemeler” ve “Sutudium generale- genel incelemeler” sözcüklerinin de kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte “Üniversite” kavramının günümüdekine yakın bir şekilde “öğretici ve öğrenciler topluluğu” anlamında kullanılmasına on-dördüncü yüzyıl sonlarında başlanmıştır⁽²⁷⁾.

12. yüzyılda Batıda, kilise tarafından kurulan üniversitelerin amacını Aksoy⁽²⁸⁾, mevcut üretim biçimine karşıt düşmeyen bilimlerin öğretilmesi olarak tanımlanmaktadır. Buna ek olarak; “19. yüzyılda, Kapitalist üretim biçiminin gelişmesi sırasında, üniversite evrensel bir öğretim biçiminin gelişmesi sırasında, üniversite evrensel bir öğretim örgütü olma ve kapitalist ekonomi yatırımlarının yöneltileceği yeni alanları ve kaynakları arama işlevini üstlenmiştir. Sosyalist üretim biçimi ise üniversiteyi planlı bir ekonominin araştırma ve yüksek üretkenlikte işgücü yetiştirme işleviyle yüklemektedir. Bu üniversite anlayışına egemen üretim biçimini korumak ve üretkenliği arttırmakla yükümlüdür” diyerek üniversitelerin farklı ekonomik sistemlerdeki farklı işlevlerini ortaya koyar.

Üniversite, genel anlamda ortaöğretim düzeyinden sonraki düzeyde eğitimin başlıca işlevlerinden biri olan kültürün yenileşmesini ve bir kuşaktan diğer bir kuşağa aktarılmasını sağlamak, gençleri bazı mesleklere hazırlamak, bilimsel araştırmalarda bulunmak ve toplum sorunlarının çözüme kavuşturulmasında yardımcı olmak görevini üstlenen yükseköğretim kurumu olarak kabul edilmektedir⁽²⁹⁾.

Üniversitelere; sermayesini devletin sağladığı hammaddesini ülke yüzeyine dağılmış liselerin oluşturduğu, emek unsuru ise yine öğrencilerle öğretim üyelerinden meydana gelen üretici bir kurum olarak bakılabilir. Ayrıca mezun ettiği belli sayı ve kalitedeki elemanlar ise üniversitenin ürününü oluştururlar⁽³⁰⁾.

Üniversite kavramını; çeşitli araştırmalar tarafından değişik ülkelerin, siyasal, toplumsal, ekonomik, ihtiyaç ve şartların değişikliğine göre öncelikleri farklı bir biçimlerde kimlik kazanmakta ve işlevleri benzerlikler taşımakla beraber değişik öncelikleri ortaya çıkarmaktadır.

Bu farklı önceliklerin neticesinde her toplum, üniversiteyi oluşturan ve nitelendiren özelliklerin bir çoğunu ortaklaşa benimser ve kabul ederken kendi toplumsal özellikleri, gelenekleri ve idealleri açısından; üniversiteyi oluşturan ve nitelendiren bazı özelliklere daha çok önem verebilmektedir. Dolayısıyla da uygulamalarını o yönde sürdürmekte ve oluşturulan kurumun itici gücü bu öncelikler doğrultusuna yönelmektedir.

Karpuzoğlu'na göre, Devletlerin salt bildiği ve teknik üretimi için kurdukları az sayıdaki araştırma merkezleri hariç tutulursa, bilgi ve üretimin en büyük kaynağı üniversitelerdir. Üniversitelerin bilgi ve teknik üretimi kadar ve belki de daha önemli bir başka görevleri ise ülkenin ihtiyacı olan her düzeyde eğitilmiş kaliteli insan gücü yetiştirmektir. Halihazırda bilmediğimiz fakat gelecekte karşılaşmamız mümkün olan sorunlara karşı toplumu hazırlayacak bilimsel kuşakları yetiştirmekte üniversitelerin başta gelen görevleri arasındadır. Yani üniversiteler günün sorunları kadar geleceğin sorunlarına da çare üretmek durumundadırlar ve hiçbir koşulda bahane üretmeye hakları yoktur ⁽³¹⁾.

Üniversite kavramının olmazsa olmaz (sine guanon) öğeleri; kalite, duyarlılık, dinamizm ve özerklidir. Bu öğelerden herhangi biri üniversite kavramından çıkartılırsa, bu kavrama dayalı kuruluş, görevlerini gerçek anlamda yapmayacak ve üniversite olmaktan çıkacaktır ⁽³²⁾.

Corson'a göre, üniversiteler çok sayıda amaca hizmet etmek üzere kurulurlar. Kurum açısından bakıldığında bir üniversite, öğrencileri eğitmek, araştırma yapmak, eğittiği öğrencilerin karakter ve değerlerini oluşturmak gibi amaçları gerçekleştirmeye çalışır. Anne ve babaların gözü ile bakıldığında, üniversite daha çok öğrencileri eğitme, onların sosyal durumlarını geliştirme ve belki de onlara iş bulma amacı ile kurulurlar. Endüstrinin gözünde ise üniversite, pratik problemler

üzerinde araştırmalar yapma ve endüstride çalışan elemanlara eğitim imkanları sağlama amacı gerçekleştirilmeye çalışan kurumdur ⁽³³⁾.

Savcı, Profesör Umberto Toschi'ye atfen üniversitenin tanımını şöyle yapmaktadır:

“1-Mesleğe hazırlama ve araştırma yapma amaçlarına yönelik bir yüksek öğrenim veren,

2-Normal olarak fakülte dediğimiz bir çok bölümlerden oluşan,

3-Belirli bir eğitimden sonra, bu bölümler tarafından, öğrenciye belirli bir dalda derece veren yükseköğretim kurumları.”

Bu tanım, üniversiteyi başlıca iki fonksiyonu ve yönetsel birimleri açısından ele almaktadır. Buna başka boyutları da eklemek olanaklıdır. Nitekim Karl Jaspers, üniversiteyi “gerçeği araştırmakla görevli bilim adamları ve araştırmacılardan oluşan bir topluluk olarak tanımlamıştır. Buna göre, üniversiteler eğitim (genel-mesleki) araştırma kurumlarıdır ⁽³⁴⁾.

Üniversitenin amaç ve fonksiyonları ise, çeşitli bilim adamları tarafından şöyle değerlendirilmektedir:

“1967’de Ghent’te toplanan Mukayeseli Eğitim Cemiyeti, üniversitelerin fonksiyonlarını; genel yada liberal eğitim verme, mesleklere eleman hazırlama, temel ve uygulamalı araştırmalar yapma olarak belirlemiştir. Ayrıca Flexner, üniversitelerin fonksiyonlarını; “bilgi ve fikirlerin korunması ve yorumu” ile “gerçeğin aranması ve öğrencilerin yetiştirilmesi” olarak ifade etmiştir ⁽³⁵⁾.”

Fransa’da hazırlanan Edgar Foure Reform kanununun gerekçesinde, üniversitenin iki temel fonksiyonu; araştırma yapmak ve yaşı ve sosyal durumu ve mesleği ne olursa olsun, isteyen herkese bilgisini araştırma ve yenileme olanağı vermek şeklinde belirtilmiştir ⁽³⁶⁾.

King, üniversitelerin işlevlerini, Kültürü aktarma, Bilimsel araştırma yapma, Meslek verme, Milli hayatîyetin bekçiliğini yapma (özgürlük içinde belli bir vicdan olarak hareket etme) , Toplum ve ekonomiyi etkileme olarak görmektedir ⁽³⁷⁾.

Çeşitli yazarlar tarafından değişik şekillerde ele alınan üniversitelerin fonksiyonlarını Dreze-Debelle başlıca beş noktada toplamıştır. Bunlar; Eğitim ortamı olarak üniversite, araştırmacılar topluluğu olarak üniversite, toplum hizmetindeki bir kurum veya gelişme merkezi olarak üniversite, entelektüel bir kalıp olarak üniversite ve Üretim faktörü olarak üniversite diye adlandırılmışlardır ⁽³⁸⁾.

Dr Heper'e göre, üniversitenin toplum ile ilişkilerinde iki değişik rolü bulunmaktadır. Üniversite toplumun sürüp gitmesine katkıda bulunan bir kurumdur. Buna göre, gelişmekte olan toplumun kamu ve özel sektör ihtiyaçlarına uygun işgücü yetiştirir. Üniversite; diğer yandan, toplumun arkasından değil, önünden giderek, toplumun kısa vadedeki ihtiyaçlarını yine toplumun belirlediği biçimde karşılamaktan çok, toplumun daha iyiye nasıl götürüleceğini saptayarak ve telkin ederek rolünü oynar ⁽³⁹⁾.

Dr Heper'e, üniversitenin, çeşitli rolleri ve faaliyetleri arasında uyumlu bir birleşime ulaşmasıyla işlevsel (fonksiyonel) bir kurum olabileceğini ve topluma katkısının optimuma yaklaşabileceğini kabul etmektedir. Ona göre, gerek siyasal etkiler, gerekse toplumsal sorunları tek boyutlu (ekonomik) görme eğilimi, üniversitenin işlevleri arasında bulunması dengeyi saptırmakta, bu ise, kısa vadede üniversitenin bir kurum olarak topluma katkısının optimuma ulaşmasını engellemektedir ⁽⁴⁰⁾.

Yukarda belirtilen açıklamalardan da anlaşılacağı gibi üniversitenin ne olduğu ve ne yapması gerektiği konusunda, evrensel olarak kabul edilen tek bir tanım bulunmamaktadır.

Çünkü her ülkede üniversiteler içinde buldukları toplumun ekonomik ve sosyal yapısını, siyasal ve kültürel özelliklerini yansıtmaktadır ⁽⁴¹⁾.

Bu sebeplerdir ki, üniversite kavramı üzerinde dururken, bütün çağlara bütün ülkelere uygun tek bir "üniversite" kavramının bulunmadığı gözden uzak tutulmamalıdır. Buna paralel olarak farklı zaman, coğrafya ve kültürde üniversiteyi oluşturan ve yönlendiren faktörlerin değişkenlik arz etmesi kaçınılmazdır.

1. 2. Üniversitenin Tarihsel Gelişimi

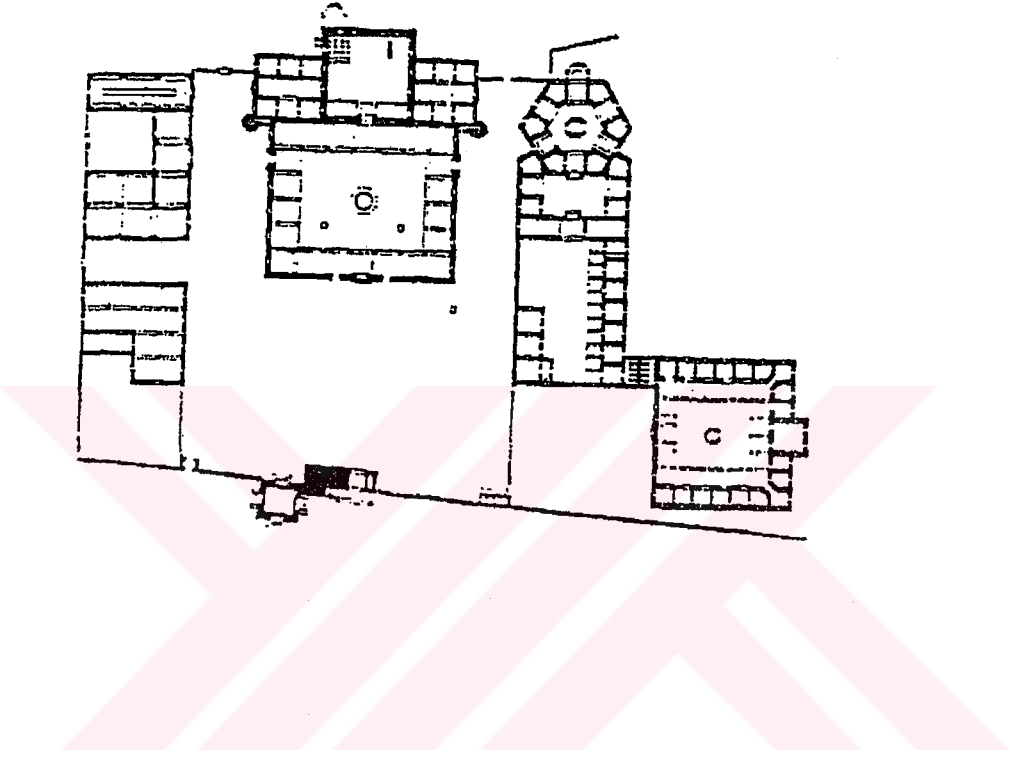
İlk kuruldukları tarihten bu yana geçen yaklaşık bin yıllık süre içinde, üniversiteler, önemli yapısal ve fonksiyonel değişikliklere uğramışlardır. İlk zamanlarda başlıca sorumluluğu “eğitim-öğretim” olan üniversiteler XIX. Yüzyıl başından itibaren de endüstriyel gelişmelere ve hızlı toplumsal değişimlere paralel, olarak, uygulamalı araştırma, danışmanlık ve yetişkinlerin eğitimi gibi çeşitli toplum hizmetleri fonksiyonlarını üstlenmiş durumdadırlar ⁽⁴²⁾.

Üniversiteler ortaçağda, Batıda kiliseye bağlı bir çevrede gelişmeye başlarken İslam dünyasında ise cami içinde ve çevresinde oluşmaya başladığı görülmektedir. Kortan, Paris Üniversitesinin çekirdeğini Notr Dame papazlık okulunun teşkil ettiğini ve bu haliyle de üniversitelerin Osmanlı külliyelerine benzetmekte olduğunu belirtir. Ayrıca Edirne’de 1480’lerde burulmuş olan Bayezit II Külliyesi (Şekil 1), kendi içinde yeterli bir kompleks oluşturmuş ve başlıca şu öğeleri bünyesinde toplamıştır ⁽⁴³⁾.

- Cami,
- Hastane,
- Tıp Okulu,
- Yemekhane, Mutfak vb.

Yukarıda belirtilen elemanları bünyesinde toplayan Bayezit II Külliyesini çağdaş bir üniversite kompleksi olarak gösterebiliriz.

Tokat’ta tesis edilen, bugün Gök Medrese (Şekil 2) adıyla bilinen Selçuklu Hastanesi, iç avlu etrafına gruplanan revaklarla çevrili ve iki katlı yapı şekli ile Müslümanların Gırnata’da XIV. yüzyılda tesis ettikleri Corral de Carbon (Şekil 3) diye anılan kervansaraya ve bilahare Katolik İspanyolların XV. yüzyılda tesis ettikleri Onate-Üniversite-Üniversite Binası (Şekil 4) ile XVI-XVII. yüzyılda Medina del Compo-Hospital’ine (Şekil 5) benzemesi Selçuklu Hastanelerinin Avrupa Hastane ve üniversite mimarisine ne derece etkili olduğunu gösterir ⁽⁴⁴⁾.

Şekil 1. Beyazid II Külliyesi, Edirne, 1484-1488

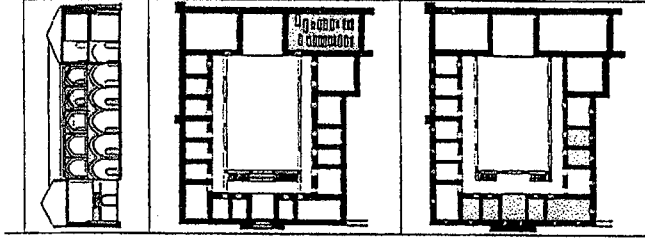
Ortaçağ Avrupa'sının gerek teknolojik gerekse bilimsel açıdan Anadolu ve İslam dünyasının sahip olduğu değerleri benimsediği ve bu değerleri kendine has uyarlayarak, dünya tarih sahnesinde yer aldığını görmekteyiz. Bunun neticesindedir ki, Batı Hıristiyan dünyası askeri alanda gerilerken, mağlup oldukları medeniyetin bir çok değerlerini kendi ülkelerine taşımaları da doğal bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa kıtasında yaşanan bu gelişmelerden sonra, Anadolu ve İslam dünyasının 16. ve 17. yüzyıldan sonra gerilemeye başlamasıyla Doğudan Batıya akan teknolojik ve bilimsel değerler tersine dönerek, Batıdan Doğuya doğru akmasına neden olmuş ve bu akış 19. ve 20. yüzyıllarda kendini tamamen hissettirmiştir. Bunun neticesinde de, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, hedeflerine ulaşmak için üniversitelerin kurumsal modeli ile fiziksel yapı modelini Batı üniversitelerinden alarak, toplumsal hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline getirmişlerdir.

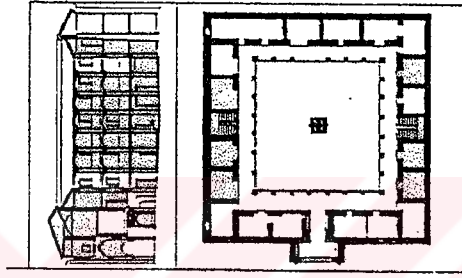
I.2.1. Batı'da Üniversite Mimarisinin Tarihsel Gelişimi

İlk üniversitelerin kuruluşuna yol açan yükseköğretim merkezleri arasında Çin Manastırları, Hint Orman "Ashram" ları, Yunan Akademileri ve İslam Medreselerinin adları geçmektedir ⁽⁴⁵⁾. Bu merkezler, Avrupa üniversitelerinin yetişkinlere, fen, teknoloji, sanat, beşeri bilimler vb. alanlarda eğitim vermek amacıyla kuruluşlarından önce aynı görevleri yerine getirmek üzere mantık, teorik, gramer, aritmetik, geometri, astronomi ve müzik alanlarında (yedi liberal alan) eğitim yapmışlardır ⁽⁴⁶⁾.

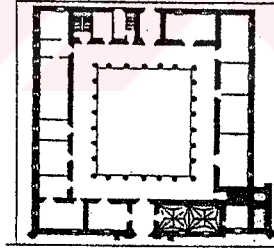
Unesco'nun yükseköğretim konusunda yapmış olduğu bir araştırmada, ilk üniversitelerin nerede ve ne zaman kurulduğu konusundaki görüşlerin farklı olduğu belirtilerek, İtalya'daki Salerno ve Bologna üniversitelerinin ilk üniversiteler olduğu görüşünün yaygınlığına değinilmektedir. Bu noktada Avrupa'daki üniversitelerin gelişmesi konusunda başlıca iki görüş saptanmış bulunmaktadır ⁽⁴⁷⁾.

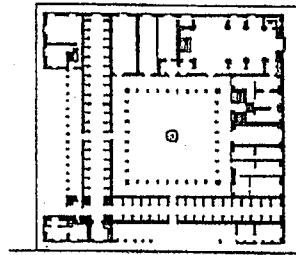
Şekil 2. Gök Medrese, Tokat, 1275

Şekil 3. Corral del Carbor, Gırnata, XV. yy.

Şekil 4. Üniversite Binası, Onate XV. yy.

Şekil 5. Medina del Compo, İspanya, XVI-XVII. yy

Lauwers'e göre, Avrupa'nın batısındaki üniversiteler, İspanya'nın "moorish" kültürünün, İspanya üniversiteleri ise, İslam kültürünün ve medreselerin etkisinde kalmıştır. Buna göre, Avrupa'da Paris ve Combridge üniversiteleri temelde İslam medreselerinin dolaylı etkisinde kurulmuştur ⁽⁴⁸⁾.

Hirsch'e göre ise, Avrupa'daki üniversitelerin gelişmesinde Paris üniversitesinin örnek alındığı, bu üniversitenin, üniversite kavramının benimsenme ve yerleşmesinde önemli bir yeri olduğudur ⁽⁴⁹⁾.

Kortan Avrupa'da ilk kurulan üniversiteleri şöyle sıralamaktadır; Bologna (1119) Slerno, Padua, Paris (1200 civarı) Kombridge, Oxford (1249)

Prag (1348)Viyana (1365)

Heidelberg (1386)

Köln (1388)

Leipzig (1409)

Rotock (1460)

Basel (1460)

Tubingen (1477), vb.

Başlangıçta üniversiteler genellikle kiliseye bağlı bir çevrede yer almış olup, öğrenciler manastır hayatı yaşamaktaydılar; örneğin Paris üniversitesinin çekirdeği Notre Dame papazlık okulu teşkil etmiştir ⁽⁵⁰⁾.

1163 yılında göklerin kraliçesi adı verilen Notre Dame Katedrali yapılmaya başlandı. Yapı, doğuya doğru yatay olarak, akıcı bir düzende inşa edilmiştir. Fakat, dikey olarak yükselen yapıda, Roman mimarisine ait parçaların egemen bölümler halinde toplandığı açık olarak görülür. Notre Dame, bir putperest yapının temelleri üzerine inşa edilmiştir. Yapı, doğu traveleri, arkadlar, emporlar, rozet ve orta-gemi pencereleri ile bir bütündür. Pencerelerin düzenlenmesi için Notre Dame Katedralinde "dört bölümlü sistem" denilen bir duvar uygulanmıştır. 1250 tarihinde de yapının iç kenarları kapellalar ile çevrilmiştir. Bu nedenle yapı duvarları dışarı doğru itilmiştir. Buna uygun olarak çapraz-gemide, bu kapellaların derinliği kadar, yani bir trave boyu genişletilmiştir. Bu nedenle, yapı beş gemili olduğu halde, plan

bakımından 8 gemili gibi görülür. Böylece 1258'de, yapıda, Yüksek Gotik heykellerinin konulacağı yerler kazanılmıştır. Roman kilise mimarisinde görülen mekanların birbirinden ayrı olması işlevi, Notre Dame katedralinde değişikliğe uğrayarak Gotik kilise mimarisinin bir özelliği olan mekanların bir bütün haline getirilmesiyle oluştuğunu görmekteyiz. ⁽⁵¹⁾. Aynı zamanda yanlarda ikişer nefle çevrili geniş orta nef ve onu kesen yatay transeptin teşkil ettiği haç planı ana bina bütünlüğü içinde kalmaktadır. Apsis düzenlemesinde gayet sadedir. Binanın ana girişini teşkil eden batı cephesi de daha sonraki tarihlere ait binalara oranla çok sade ve vakur bir görüntü sergilemekte ve dengeli bir süsleme anlayışına bağlı olan ölçülü bir durum göstermektedir. Bu tarz yapılarıyla Gotik döneminin en yalın plan ve düzenleme anlayışına sahip olan Notre Dame aynı zamanda da döneminin en ünlü eğitim kurumlarından biri olarak ta tarih sahnesinde yerini almıştır ⁽⁵²⁾.

Kısakürek'e göre, üniversitelerin gelişmesine ilişkin olarak çeşitli görüşlerin birleştikleri önemli bir nokta ilk üniversitelerin dini kurumlara bağlı olduğu ve onlar tarafından örgütlendiğidir. Gerçekten de Avrupa'da bu kurumların Papanın veya Hükümdarların yönetiminde dine dayalı bir öğretim yaptıkları anlaşılmaktadır ⁽⁵³⁾.

Ortaçağ üniversitesinde öğretim ve öğrenim başlıca şu iki yöntemle uygulanmaktaydı.

1. Takrir (Lectino)
2. Tartışma (Disputationes)

Tartışmalar, günümüzde uygulanan seminer türü çalışmalara tekabül etmektedir ve kendi içinde de;

- a. Olağan tartışmalar (disputation ordinaire)
- b. Olağanüstü tartışmalar (disputation quodliberales) olmak üzere iki kısımdan oluşmaktaydı.

Bu ikinci türden olan tartışma, önemli kişilere olduğu gibi tüm halkada açıktı ve buna katılan herkes sadece incelemekte olan konuyla değil, tüm bilim alanlarını içeren konularda da soru sorabiliyor, fikir ve bilgi alışverişi yapabiliyorlardı. Böyle

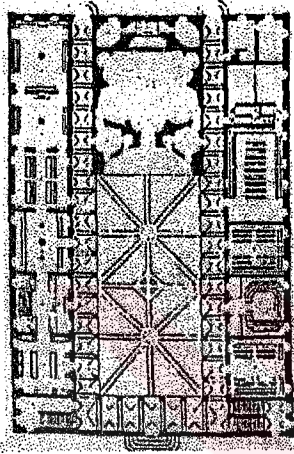
bir tutumun çok ilerici ve “halka açık üniversite” kavramını içerdiği apaçıktır; gerçektende Christopher Alexander (1972) tarafından yeni bir fikir olarak önerilen “Halka Açık Üniversite” nin ortaçağlarda uygulanmış olduğunu görüyoruz ki bu nitelik de Ortaçağın olumlu ve önemli bir özelliği olmaktadır.üniversitelerin kent içinde yer almasının çok olumlu sonuçlarından biri de budur. Ortaçağın sonlarında kurulan Combridge'deki St. John's Koleji (1511), iç avlular etrafındaki yapılarıyla ilk üniversitelerin ilginç durumlarını gösterir. Birbiri ardına tertiplenmiş olan üç adet iç avlu ile, anılan yapı, etkilerini günümüze dek sürdürebilin önemli bir örnektir ⁽⁵⁴⁾.

Üniversitelerin fiziksel yapısı giderek değişmeye, etrafı duvarlarla çevrili yapılar kompleksi olmaya ve bir “Kent Üniversitesi” karakterinden uzaklaşarak bir üniversite kenti haline gelmeye başladı.

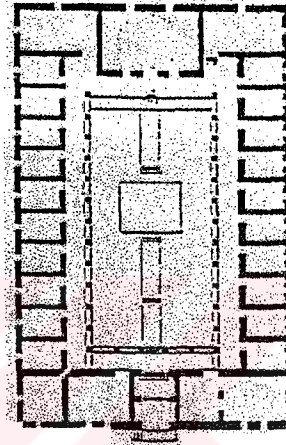
Rönesans'la birlikte “dinsel insan” yerine, “her yönü gelişmiş insan” (homouniversale”) yetiştirme macı ön plana geçmiş olup, bilimsel verilere dayalı düşünce tarzı geliştirildi.

Üniversiteler de, bu çağda gösterişli bir karaktere bürünmeye, topluma yönelme yerine kendi içinde hiyerarşik bir bütünlüğe dönmeye başlamıştır. Bilimin toplum kullanımında yozlaşacağı düşüncesiyle, sadece bilimin, bilim adamları arasında kalması sonucu kapalı bir devre yaratılmış ve imtiyazlı bilim adamları zümresi meydana gelmişti. Rönesans'ta, bilimin, sanatın ve öğretimin özgürlük kazanması çok olumlu bir gelişme iken, üniversitenin bu şekilde toplumun diğer kısımlarından yalıtılıp ayrılması durumu da olumsuzdur.

Bu çağda, bazilika plan tipinde bir hareketin olduğu görülebilir. Giacomo della Parta ve Francesco Borromini'nin Roma'da tasarlamış oldukları Sapience koleji (1579-1650) (Şekil 6), bu konuda bir örnek olup, üstü açık bir avlu etrafında yer alan partiko ve derslikler ile ortada bir kiliseden oluşmuştur. Bu planın, Osmanlı Medreselerine, özellikle Bursa, Yıldırım Bayezid Külliyesindekine benzediği görülebilir (1389) (Şekil 7) ⁽⁵⁵⁾.

Şekil 6. Sapience Koleji,
Roma 1579-1650

Şekil 7. Yıldırım Beyazıt Külliyesi
Bursa, 1389

O devirde iki tür üniversite yönetim modeli vardı. Laik ve piyasa şartlarına duyarlı Bologna modelinde, öğretmenlerin maaşları tamamen öğrenciler tarafından ödenmekte ve öğretmenler tamamen öğrencilerin kontrol ve denetimi altında bulunmaktaydı. Bologna modelinde Rektör bir öğrenci idi. Ancak 13. yüzyıldan itibaren, öğrencilerin kaldırılarak, bunun yerine mahalli idarenin kontrolü getirildi ve öğretmenlere düzenli maaş ödenmeye başlandı. Ne var ki öğrenci Rektör geleneği 17. yüzyıla kadar sürdü.

Paris modeli ise dini olup, burada hakim olan grup öğretmenlerdi. Bologna modelinin esas itibariyle bir öğrenci lancası olmasına karşılık, Paris modeli kuramsal bir yapıya dayanmaktaydı. Öğretmenler ve öğrencilerin büyük bir kısmının kilise mensupları olması dolayısıyla sahip oldukları imtiyaz yanında, üniversitede bir kurum olarak Paris şehrindeki ticari kurumların sahip olduğu tüm hakların dışında, Krallıkça kendisine tanınan bazı özel haklara da sahipti. Paris üniversitesindeki ana öğretim alanı teoloji idi ve buradaki öğretim programları Palatın tasdikine bağlı idi. Kurumsal yapı itibarı ile Paris modeli müteakip üniversite modelleri üzerinde, Bologna'ya kıyasla çok daha etkili olmuştur⁽⁵⁶⁾.

Çünkü daha önce zikredilen Salerno ve Bologna halkaları, bir üniversite taslağı ve tek programlı (tıp veya hukuk) birer iptidai oluşum düzeyinde kalmışken; Paris akademik lancası dört fakülte ve buna bağlı uygun idari organizasyona sahip, geleneksel ve yazılı normlarla amaç, işbirliği ve iş bölümü dokusunun belirginlik kazandığı bir eğitimsel bünye düzeyine çıkmıştır. Kurumsal şahsiyeti ile sonraki üniversiteler oluşumları geniş ölçüde etkilediği için Paris akademik lancası, üniversitelerin anası (mattar universitatum) kabul edilmektedir⁽⁵⁷⁾. Mesela, Oxford Üniversitesi'nin kurumsal yapısı daha sonraki yıllarda Paris'ten göç eden hocalar tarafından tesis edilmiştir. 1215'te Paris'te mahalli idare ile üniversite arasında, üniversite de kimler tarafından ve neler öğretileceği konusunda çıkan anlaşmazlıkta Papa 3. İnnocent'in üniversite tarafına ağırlık koymasına rağmen, bu tartışmalar 1229 yılına kadar sürmüştür. Bu yılda Paris Üniversitesi'nin hocalarının bir kısmı dersleri boykot etmişler ve o tarihteki İngiliz Kralı'nın daveti üzerine, göç ederek Oxford Üniversitesi'nde görev almışlardır⁽⁵⁸⁾.

İlk kuruluş yıllarında, üniversitelerin başlıca amacı, bir meslek grubu olarak ruhban sınıfının eğitimi olduğu için teoloji en önemli öğretim dalı idi. Bu bakımdan üniversite ile kilise çok yakın ilişki içindeydi ve üniversite bir bakıma imtiyazlı bir topluluktur. Bu imtiyazın bir simgesi de Papalık veya İmparatorluktan alınan “stuium generale” ve “İus ubique docendi” statüleri idi. Bunlarla üniversite ve üniversite mensupları uluslar arası bir nitelik ve her yerde öğretmen hakkı kazanmış oluyorlardı. O devirde Papalık ve İmparatorluk gibi üst otorite odaklarından bir “lisans alma ihtiyacının duyulmasının sebebi, hem bu üst kurumların üniversitelerin başlıca mali kaynağı olmaları, hem de üniversite mensuplarının mahalli halkın, yer yer şiddet olaylarına dönüşen tepkisinden kazanmasını sağlamaktı”. Bu gibi durumlarda gerek Papa gerekse İngiliz Kralları daima üniversitelerden yana ağırlık koymuşlardır. Bunun sonucunda üniversiteler prestijli ve bağımsız kurumlar olma niteliğini kazanmışlardır.

Ortaçağ Avrupa’sında üniversite toplumun mesleki insan gücü ihtiyacına cevap veren bir kurum olarak başarılı olmuştur. Nitekim Avrupa’nın bir çok yerinde üniversiteler açılmış; Toulouse (1229), Salamanca (1229), Sarbonne (1252), Prag (1348), ve Erfurt (1392) gibi üniversitelerin sayısı, 1500 yılında toplam 58’e ulaşmıştır. Bu üniversitelerde araştırma hemen hemen hiç mevcut olmayıp, üniversite tamamen bir mesleki öğretim kurumuydu. Ancak, Edülüs Arapları’nın tesiri ile Aristo’nun ve çok daha az önemle, Eflatun’un eserlerinin Avrupa üniversitelerine yayılmasıyla, üniversitelerde, İncil’e göre olan dünya görüşü ile Aristo’ya olan dünya görüşünün bağdaştırılması yolunda temayüller baş gösterdi ve bunlar Rönesans’ı takip eden reform hareketlerine yol açtı. 13. yüzyılda Thanos Aqinas ile başlayan bir hareket Martin Kuther’in 1517’de 95 tezini içeren bildirisini Wittenberg Üniversitesinin kapısına çivilenmesiyle noktalandı ⁽⁵⁹⁾.

1200-1500 yıllarını takiben, üniversite tarihinde önemli olan ikinci zaman aralığı 1500-1800 yıllarını kapsayan dönemdir. Bu dönemin belirgin vasfı, üniversite üzerinde kilisenin etki ve denetiminin azalmasına karşılık, Laik devletin ağırlığının artmış olmasıdır. Bunun sonucunda, o zamana kadar üniversitedeki en ağırlıklı öğretim alanı olan teoloji ve din hukuku önemini kaybetti. Mesela, VIII. Henri 1535’de üniversitelerde Katolik din hukuku öğretimini yasakladı. Dolayısıyla, üniversitelerdeki öğretim programları radikal bir şekilde değişime uğrayarak, ruhban

sınıfına hitap etmekten çok, toprak sahiplerinin çocuklarını kamu yönetimi için yetiştirilecek şeklinde düzenlemeye başlandı. İtalyan hümanist fikirlerinin artması yanında Helenistik etütler, Copernicus, Bacon ve Newton'un çalışmaları öğretim programında yer aldı. Tıp öğretiminde Arap eserlerinin yerine, Hipokrat ve ve Gallen gibi Yunanlıların eserleri aldı. Hukuk öğretiminin muhtevası değişti ve tarihle yabancı dil öğretimi de önem kazandı.

Böylece, 16. ve 17. yüzyıllarda Avrupa üniversitelerindeki tartışların öğretim programları üzerinde yoğunlaşmış olduğunu görüyoruz. Tabi ki, bu değişikliklere karşı olanlarda vardı. Bu bakımından söz konusu olan değişiklikler, Witterberg (1502), Alcalá (1508), Malburg (1527), Koenigsberg (1544), Jena (1558), Leiden (1575) ve Hemstadt (1576) gibi, yeni kurulan Protestan Üniversitelerinde daha kolaylıkla gerçekleştirildi ⁽⁶⁰⁾.

XVII. yüzyılda, kültür, bilimsel düşünce ve araştırmalar, üniversitelerin akademilere ayrılıp dağılmasına neden olmuş ve XVIII. yüzyıl sonu ve XIX. yüzyıl başlarında üniversitelerin dağılmalarına karşın, yeniden örgütlenerek toplu bir hale getirmek çabası ön plana geçmiştir.

Eggerth ve Warth tarafından 1878'de tasarlanmış olan Strasbourg'daki Kaiser Wilhelm üniversite park içinde ve yeşil bir dikdörtgen alan etrafında sıralanmış üniversite binalarıyla günümüzdeki kampus anlayışının ilk örneklerindendir.

Üniversitelerin kısa ve öz olarak, fiziksel yönden evrimine bakacak olursak; İngiltere'dekiler bir seri avlulu kolej yapılarının zaman içinde tekrarından meydana gelen bir bütün yaratan üniversitelerdir. Bunlar esas itibarıyla, Oxford ve Cambridge olduklarından bunları birleştirerek Oxbridge tipide denilmektedir. Bunlar da üretilen bilgilerin elit zümre içinde kalması sonucu diğer bir tip olan ve Redbrick olarak anılan üniversiteler kurulmuştur. Bu üniversiteler, geleneksel ve taştan yapılmış Oxford ve Cambridge'e karşı olup, endüstri çağında ve tuğladan yapılmış üniversitelerdi.

Bunların etkileri halen devam etmektedir, örneğin Leslie Martin ve Colin St. John Wilson tarafından tasarlanmış olan Cambridge'deki Gonville ve Cains Koleji

öğrenci konutları (1960-62) ve Richard Sheppard'ın aynı yerde tasarladığı Churell Koleji (1959-65) binalarında görüldüğü gibi.

Ortaçağ kentlerinin içinde, başlangıçta tek yapı olarak kurulan üniversite, yeni gereksinimler karşısında söz konusu yapı çevresinde yer bulunamayınca bu kez kentin farklı yerlerinde birbirinden uzakta farklı fakülteler şeklinde kurulmuştur.

Tabiatıyla farklı fakültelerden ders alan öğrenciler kent içinde gereksiz ve yorucu seyahatler yapmak durumunda kalıyorlardı. Ankara ve İstanbul üniversitelerinde durum hala böyledir. Roma ve Londra üniversitelerinde de aynı sakınca görülmüş ve 1930'larda, bu iki kentten üniversite, kentin çevresinde yeniden bir bütün halinde planlanmıştır. Roma'nın yeni "üniversite kent" ini Marcello Piacentini (1933-1936) yılları arasında; Londra'ninkini ise Charles Holden (1930-1965) yılları arasında geliştirmişlerdir. Roma'nın bu yeni üniversite kampusu, geniş bir meydan etrafında, çoğunlukla neo-klasik yapılardan oluşan fakülte binalarında teşekkül etmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde ise, durum daha farklıdır. Roma çağının "Castrum" (kamp) larında esinlenen kampus biçimindeki yaklaşımın ilk örneklerinden J. Jacques Ramee tarafından 1813'de Newyork, Cchemectady'de ve (1817-1826) da ise, Thomas Jefferson'un Charlottesville'deki Virginia üniversiteleri gösterilebilir. Uzun bir dikdörtgen bahçe etrafına üniversite binalarının bir kolyede olduğu gibi yan yana sıralanmasıyla kompozisyonel bir yaklaşım gösteren söz konusu kampusun en önemli sayılan yapıları da dikdörtgen dar kenarları üzerine yerleştirilmişlerdir ⁽⁶¹⁾.

Amerikan kampusları genellikle kantin dışında bir "üniversite kenti" olarak tasarlanmıştır. Bir çok Amerikan kampuslarında hakim olan fikir buradan kaynaklanmıştır. Merkezi bir meydan ve bunun etrafına sıralanmış kütüphane, oditoryum, kafeterya, öğrenci birliği vb. ortak kullanımlar ve dış taraflarda da eğitim binaları yer almışlardır.

XXI. yüzyılda sayıları artan ve nüfusu otuz binlere varan üniversite kampuslarına kent içinde yer bulabilmek önemli bir sorun haline gelince, Avrupa'nın

eski ve geleneksel “kent üniversitesi” yerine kentlerin dışında kendisi bir kent olmaya yüz tutan “üniversite kent” leri kurulmaya başlanmıştır (Büyük kent dışı üniversiteler) ⁽⁶²⁾.

I. 2.2. Türk Üniversite Mimarisinin Tarihsel Gelişimi

- Cumhuriyet Öncesi

Cumhuriyet öncesi veya Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki üniversitenin kökleri medreselerdir. Türkler; ana yurtları olan Orta Asya’da İslamiyet’i kabul etmelerini izleyen yıllarda etkisini, 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar sürdürecektir olan eğitim kurumlarını oluşturmaya başlamışlardır. Özellikle İslam dini esaslarına uygun bilgilerin öğretildiği medreselerin X. Yüzyılda oluşmaya başladığı devletin ileri gelenleri ve zengin işadamlarının kurdukları birer vakıf kurumu olarak gelişimini sürdürmüş oldukları bilinmektedir.

Ancak medreselerin; X. yüzyılda kavram ve kurum olarak ortaya çıkmış olmakla beraber bu kuruma özgü bir yapı tipi henüz mevcut değildi. Özgün medrese yapılarının XI. yüzyıldan itibaren inşa edilmeye başlandığı bilinmektedir. Bunun yanında Anadolu’da ilk medresenin XII. yüzyılın ortalarından itibaren oluştuğu görülmektedir.

Anadolu’da XII. yüzyıldan öteye geliştiğini gördüğümüz medreseler, plan tasarımı açısından birbirlerine benzemekle beraber, ortadaki avlunun açık yada bir kubbeyle örtülü olmasına göre açık veya kapalı medrese diye ikiye ayrılır ⁽⁶³⁾.

Medrese yapımı alanında en fazla sayıda deneme ve tip Erken Anadolu Türk mimarlığında görülür. Burada hem açık avlulu medreseler, hem de başka İslam ülkelerinde rastlanılmayan kapalı medreseler gerçekleştirilmiştir. Avlusu büyük bir kubbeyle örtülü olan bu kapalı medrese tipinin ilk örnekleri Niksar ve Tokat’taki Yağıbasan Medreseleridir. Bu medrese tipi Türkiye’de Osmanlı dönemine kadar uygulanmıştır.

Yetkin ⁽⁶⁴⁾, bu iki medresenin muhtemelen 1157 yılında yapılmış olduğunu belirterek; Anadolu'daki bu ilk iki medrese, sonrakilerin plan tiplerini, yapı tarzlarını adeta tayin etmiş olduğunu, bunun yanında Anadolu'da medreselerin yalnız kapalı yani kubbeli tipte gelişmeyip, açık avlulu medreselerle beraber yapıla geldiğini vurgular.

Her iki tipte de, oturma okuma hacimleri olarak kullanılan oda ve eyvanların merkezinde kubbeyle örtülü bir salon, yada uzunluğuna gelişmiş revaklı bir avlu bulunduğu bilinmektedir. Açık avlulu medrese tipi en sık rastlanan biçimdir. Bu tipte bir, iki, üç ve dört eyvan olabildiği gibi ayrıca, bir ve iki katlı çözümlerde denenmiştir. Medreseler, oluşumundan itibaren doğal gelişim sürecinde Büyük Selçuklularla yeni bir mimari form ve modeline kavuşurken, Anadolu Selçukluları döneminde de medreseler, mimari tasarımları ve dekoratif zenginlikleriyle Selçuklu çağı anıtlarının başında gelir. Osmanlı çağında ise eyvanlı şemalar terk edilip yerine kapalı dersaneli tip kullanılmaya başlanılır. Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Osmanlılar çizgisinde medreseler sürekli gelişim çizgisini devam ettirirken diğer İslam ülkelerinde geleneksel şemalara daha sıkı bir bağlılık görülmektedir.

Örneğin, İran'da medrese XII. yüzyılda iyice geliştirilen dört eyvanlı şemanın dışında hiçbir denemeye sahne olmaz. Suriye'de ise, standart tip bir avlu çevresinde dizilen hücrelerden ve eksen üzerine yerleştirilmiş dikdörtgen biçimli ve avluya üç kapıyla açılan bir dershaneden oluşur. Mısır'da en fazla yeğlenen çözüm, medrese, cami, ve türbeyi tek bir yapı içinde gruplama biçiminde belirir ⁽⁶⁵⁾.

Osmanlılar döneminde yapılan medreselerde tek örneğin egemen olduğu gözlenir. Bu tek örnek geleneksel açık avlulu-eyvanlı medrese örneğinin biraz daha geliştirilerek, yeni bir düzen olması yoluyla oluşturulmuştur. Osmanlı devrindeki eski medrese mimarisinin şadırvanlı-iç avlusu aynen korunmuş buna karşılık üstünde çifte minarenin yükseldiği olağanüstü tenziyatlı taç kapı inşasından genellikle vazgeçilmiştir. Selçuklu medreselerinde görülen ön avluya açılan büyük eyvanın yerini, büyük bir kubbenin örttüğü derslane/mescit almıştır. Gerek avluyu çeviren revaklar, gerekse revakların gerisinde sıralanan odalar/hücreler genellikle aynı büyüklükte kubbeler ile örtülmüştür. Osmanlı medreselerinde kubbe inşaatına özel

bir önem verilmiştir. Bunlara örnek olarak; Bursa'da Yıldırım, Yeşil ve Muradiye Külliyesi içinde yer alan aynı adlarla anılan medreseler gösterilebilir.

Osmanlılar gerek İznik'te, gerekse Bursa'da bir çok medrese inşa etmişlerdir. Bunların çoğu ne yazık ki yok olup gitmiştir. Beylik devrinden kalan ve günümüze kadar ulaşan medreseler arasında "Bursa'daki Yıldırım (1399), Yeşil (1415), Muradiye (1426) medreseleriyle Merzifon'daki Çelebi Sultan Medresesi (1414) dikkate değerdir. İlk üç medrese ölçü farkları bir yana bırakılırsa, aynı planı yansıtır. Her üçünde de Selçuklu medreselerinde görüldüğü üzere, revaklarla çevrili bir avlu, revakların arkasında da öğrenci hücreleri bulunmaktadır. Burada görülen fark, Selçuklu medreselerindeki simetrik eyvanların ortadan kalkması, kible tarafında çıkıntı halinde, büyükçe kubbeli dershanenin eklenmesi ve her öğrenci hücresinin dışarıya bir pencere ile açılmasıdır. Bir farkta; tek katlı olan bu medreselerde portallerin sadeleşmesi, taşla tuğlanın birlikte kullanılmasıdır ⁽⁶⁶⁾.

Edirne'nin 1363'te alınmasından sonra bu kentte de bir çok medresenin yapıldığı görülür. En önemlileri; II. Murat'ın yaptırdığı Darülhadis (1435) ve Üçşerefeli Medresesi'dir (1447).

İznik, beyliğin merkezi iken ve bir süre "bilginler yuvası" idi; medresesi önemli idi. Bursa merkez olunca, Sultan Medresesi ilk dereceyi aldı. Edirne başkent olup, Darülhadis ve Üçşerefeli yapılnca, bu ikisi en üst medrese sayıldı, Bursa'daki Sultan Medresesi ikinci dereceye indi. Üç şerefeli müderrisine, günde 100 akçe gibi büyük bir para verildi. Oysa İznik Medresesi müderrisinin günlüğü 30, Sultan Medresesi müderrisinin ise 50 akçe idi. Üçşerefeli, İstanbul'da Sahn-ı Seman yapıldıktan sonra bile bir süre önemini korudu. Bu bize, medreselerin önem derecelerinin devlet merkezinde bulunup bulunmamasıyla geniş ölçüde ilgili olduğunu göstermektedir.

Osmanlı hükümdarları, medreselere, Türk beylikleri ve İslam ülkelerindeki değerli müderrisleri, bilim adamlarını davet etmişler, yada bunlar Osmanlı hükümdarlarının bilim sevgilerini, bilim adamlarına gösterdikleri saygıyı duyarak kendileri Osmanlı ülkesine gelmişlerdir. Bunlar arasında Kayserili Davut, Fahrettin

Acemi (Ölüm:1460), Alaettin Tüsi (Ölüm:1482) vb. görüyoruz. Bunlar ilk Osmanlı müderrisleri ve bilim adamlarının yetişmesine de katkıda bulunmuşlardır.

Kayserili Davut (1260'lar-1350), Kayseri'de doğmuş, orada akli ve dini bilimleri öğrenmiş, bilgilerini iletirmek için Mısır, İran ve Konya'ya gitmiştir. Orhan Bey tarafından İznik Medresesine günlük 30 akçe ile müderris olarak görevlendirilmiştir. Burada Hadis, Fıkıh, Mantık , Kelam, Tasavvuf okutmuş, bir çok öğrenci yetiştirmiş, eserler vermiştir ⁽⁶⁷⁾.

Fatih'in düzenlemesine kadar, ilk Osmanlı medreselerindeki derslerin neler olduğu, sıraları kesin olarak bilinmiyorsa da, bunların Selçuklulardakilerle aynı veya benzeri oldukları tahmin ediliyor. Nakli bilimlerin yanında, Matematik gibi bazı akli bilimlerde okutuluyordu ⁽⁶⁸⁾.

Siyasi tarih kaynaklarında Osmanlının gelişme ve yükselme çağı, çoğunlukla II. Mehmed'in iktidar yıllarıyla başlatılmaktadır. Bu bağlamda Sultan II. Mehmed'e Fatih unvanı kazandıran İstanbul'un Fethi hadisesi, sadece askeri bir başarı olmayıp, Osmanlı medeni açılımının hemen her sosyal hayat alanında mevcudu aşma sürecini açan anahtar bir gelişmedir. Çünkü siyasi bakımdan cihan devleti olma yoluna giren Osmanlı, Fatih'in karizmatik önderliğinde söz konusu imajı güçlendirecek kapsamlı kültürel açılımlara yönelmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in fetih sonrası Bizans dönemine ait bir mimari üniteyi medreseye dönüştürerek faal hale getirmiş olması, kültür hayatına duyarlı yaklaşımın ve Osmanlı aydınlığının somut göstergesidir ⁽⁶⁹⁾. İstanbul'un alınışından sonra Fatih Sultan Mehmed tarafından Zeyrek (Pantokrator) ve Ayasofya Kiliselerinin papaz hücreleri onarılarak medreseye çevrildi. Daha sonra kendi adıyla anılan Fatih Cami (İlk adı yeni cami) çevresinde sekizli medreseler olarak bilinen Medarisi Semaniye adı verilen çağın en büyük medresesini inşa etmiştir ⁽⁷⁰⁾.

Fatih'ten sonra yerine geçen oğlu II. Bayezid (1481-1512) 30 yılı aşkın bir süre iktidarda kalmış ve bu süre zarfında İstanbul'da Bayezid külliyesini yaptırmıştır (1500-1505). 5 yılı aşkın bir sürede tamamlanan Bayezid Külliyesi; Cami, medrese, imaret, daruşşifa, han ve hamam gibi çağın mimari modeline uygun üniteleri kapsayan entegre bir yapıdır.

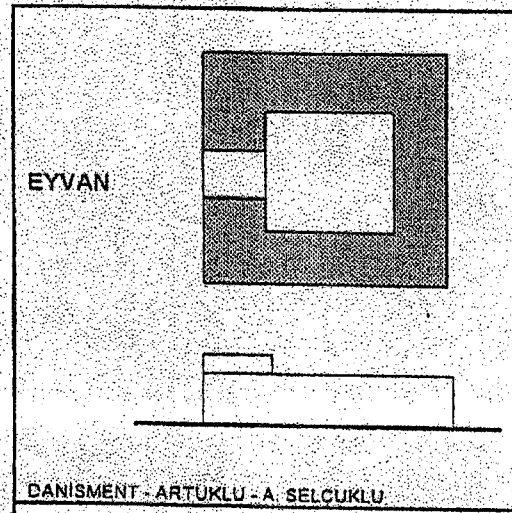
II. Bayezid'tan sonra yerine geçen Padişah Yavuz Sultan Selim (1512-1520), kısa süreli iktidar yıllarında somut bir eser ortaya çıkaracak fırsat ve zamana sahip olmamıştır. Sadece saray bünyesinde kapsamlı ve zengin bir kütüphane kurduğu bilinmektedir. Osmanlı medrese tarihinde zamanı aşan gelişmelerin yaşandığı bir dönemde, Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanat yıllarıdır (1520-1566). Kanuni Sultan Süleyman dönemin en ileri kurumlarından biri sayılan Süleymaniye Külliyesini yine dönemin en ünlü mimarlarından Mimar Sinan'a yaptırmıştır. İstanbul'un yedi tepesinden biri üzerinde Eski Saray dinilen mevki ye inşa edilen külliye'nin temel atma töreni, bizzat Padişah ve Şeyhülislam Ebussuud Efendinin katılımıyla 24 Mayıs 1550 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Külliye inşaatında ilk kez Cami tamamlanmıştır (1556), daha sonra aşama aşama diğer üniteler tamamlanarak hizmete açılmıştır ⁽⁷¹⁾.

Kuban Süleymaniye Medreselerini şu ifadelerle anlatmaktadır: "Büyük bir caminin çevresinde, sosyal amaçlı bir eylem merkezinin programı bakımından en geniş, biçimsel yapıyla en başarılı olan bu örnek; bir mektep ve onun yanında birbirinden küçük sokak ile ayrılan avlulu iki medrese (evvel ve sani medreseleri), bir tıp medresesi, onu takip eden çift avlulu bir bimarhane ve kervansaray, caminin Haliç'e bakan doğu yanında arazinin eğimine çok çekici bir kademelenmeyle uyum, çeşitli nivalardaki teraslar üzerine yerleşmiş daha yüksek dereceden iki medrese (salis ve rabi medreseleri), bir darülhadis, bir hamam, caminin haremünde Sinan'ın en önemli mezar yapısı olan Kanuni Türbesi ile Hürrem Sultan'ın Türbesi, türbedar için bir türbedar odası ve diğer servis kısımlarından meydana gelmektedir. Osmanlı devletinin Edirne'ye ve oradan da İstanbul'a yerleşmesiyle, medreselerin ve diğer servis kısımlarının bir mimari topluluk olarak ek alınıp, külliyeler inşa edildiği görülmektedir ⁽⁷²⁾.

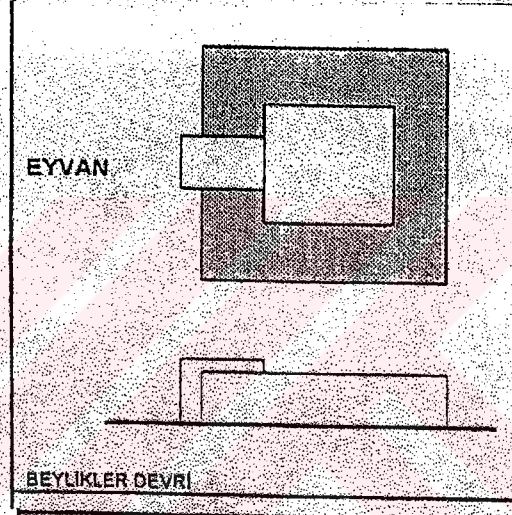
Fatih Külliyesi gibi Süleymaniye Külliyesi bünyesinde de dönemin düşünce ve eğitim geleneği ile örtüşen bir nevi Osmanlı medrese sistemini örnekleyini her düzey eğitim kurumuna yer verilmiştir; sıbyan mektebi, tetimmeler, yüksek medreseler ve Fatih külliyesine ilaveten daruttıb ve darulhadis gibi eğitim kurumlarının aynı mimari dokuda bütünleştirildiği bu çok amaçlı vakıf tesisi, Osmanlı medrese sisteminde genel olarak akademik otorite yapılanmasını yeniden tanımlamaya yol açan zamanını aşkın etkiler ortaya çıkarmıştır ⁽⁷³⁾.

MEDRESE VE KÜLLİYENİN MİMARİ GELİŞİM ŞEMASI

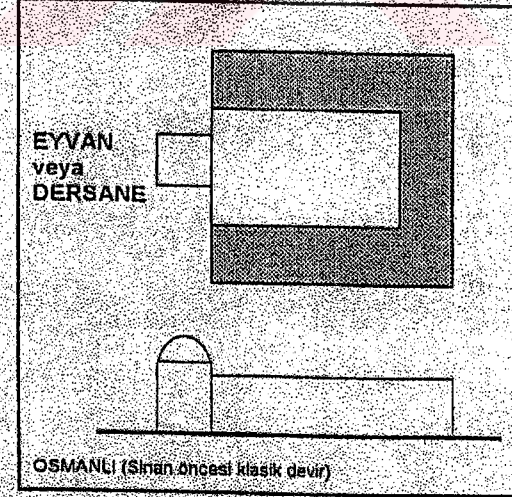
1

2

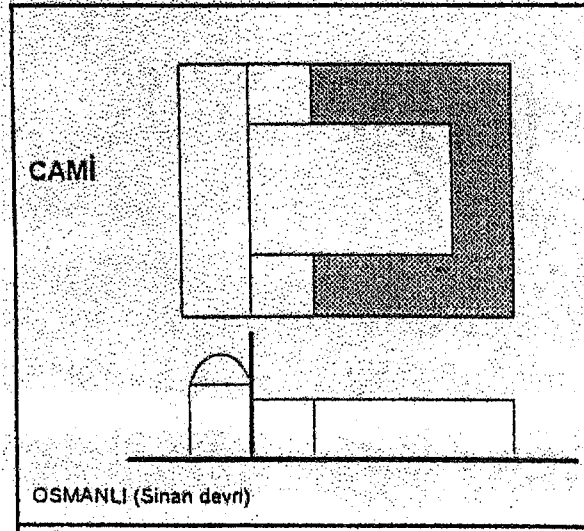
3

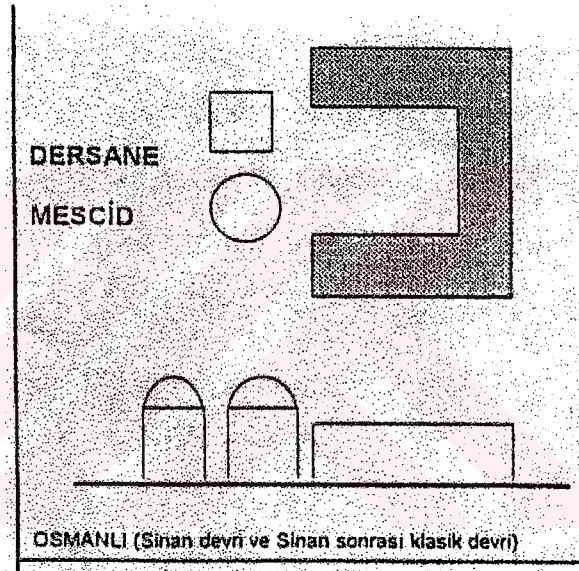
Şekil 8. Mimari Gelişim Şeması.

MEDRESE VE KÜLLİYENİN MİMARİ GELİŞİM ŞEMASI

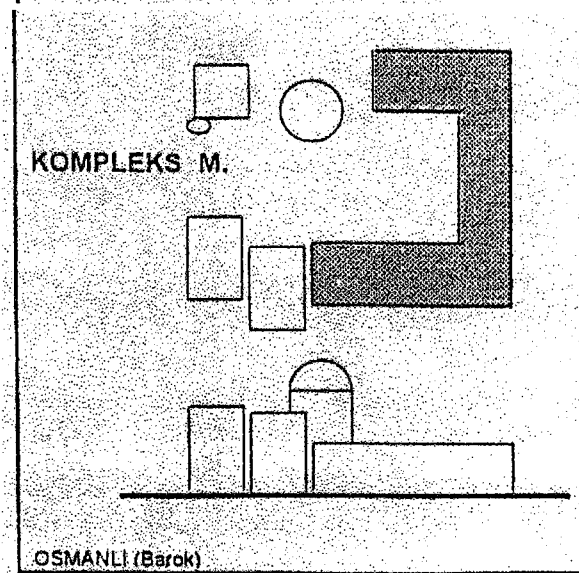
4

5

6

Şekil 8. Mimari Gelişim Şeması

16. yüzyıla kadar medreseler, Osmanlı İmparatorluğunun ihtiyaç duyduğu bürokratlarla din adamları ve teknisyenler yetiştirmiştir. Bu yüzyıldan itibaren söz konusu kurumlar belirgin bir aşınma sürecine girmiş ve 18. yüzyıla gelindiğinde sahip olduğu kurumlarıyla büyük ölçüde problem çözme yeterliliğini yitirmiş, böylece iç ve dış çevresine ait evrilmez ve kaçınılmaz değişmeler karşısında yaratıcılıktan uzak negatif uyum çabasına girmişti.

Osmanlı medrese kurumunun işlevini yerine getirmemesi, yeni bir eğitim kurumunun gerekliliğini zorunlu kılmış ve 1846 yılında Avrupa'daki üniversitelere benzer bir yükseköğretim kurumu olan Darülfünun kurulmuştur. Ancak, medreselerden gelen tepkilerden dolayı, bu kurum ancak 17 sene sonra faaliyete geçirilebilmiş ve bundan sonra da 1871 ve 1874 yıllarında iki defa kapatılıp açılmıştır. Nihayet 1880 yılında oturmuş bir yapıya kavuşabilen Darülfünunda filoloji, ilahiyat, sanat, matematik ve fen bilimleri okutulmaktaydı.

Kurtuluş Savaşıyla beraber Ekim 1919 Nizamnamesi ile "ilmi muhtariyet" kazanan Darülfünuna 1924'te Cumhuriyet döneminde "tüzel kişilik" tanınmıştır ⁽⁷⁴⁾. 29 Ekim 1923 yılında Türkiye Cumhuriyetinin kurulması takiben, 1924 yılında medreseler kapatılmış ve 493 Sayılı Kanunla Darülfünunun reorganize edilerek hukuk, tıp, edebiyat ve fen fakülteleri kurulmuştur. 1925 yılında bunlara ilahiyat fakültesi eklenmiştir. Bütün bu düzenlemelere rağmen Darülfünun Cumhuriyet idaresinin modernizasyon ve reform çabalarına ayak uyduramadığından, 1933 yılında çıkarılan 2252 Sayılı Kanunla ilga edilerek İstanbul Üniversitesine dönüştürülmüştür ⁽⁷⁵⁾.

- Cumhuriyet Sonrası

31 Temmuz 1933 tarih ve 2252 Sayılı Kanunla İstanbul Darülfünunu kapatılmış, yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. 1933 Üniversite Reformu, yeni bir anlayışla üniversitenin kurulması bakımından önemlidir. Türkiye'de çağdaş anlamda üniversitenin kurulmasını ve yenileşmesini bu girişimle başlatmak yanlış olmayacaktır.

1933 Reformu ile, yükseköğretim kurumlarında yapı açısından olduğu kadar, çalışma şekli açısından da köklü bir yenileşme amacı görüldüğü görülmektedir. Yine ilk olarak “Üniversite” sözcüğünün bu reformla yerleştiği bilinmektedir.

İstanbul Üniversitesinin yayınladığı “Cumhuriyetin 50. yılında İstanbul Üniversitesi” adlı eser, “Üniversite” sözcüğünün 1933’den önce kullanılmama nedenini ve Darülfünunun tanımını devrin Milli Eğitim Bakanına Reşit Galip’e atfen şöyle yapmaktadır:

“Müesseseye Darülfünun adını verilmesinde medreselerin zihniyetinin tesir ve nüfusu olmuştur. Fen kelimesi o zamanlar sadece teknik ve tatbiki bilgilere delalet eden bir tabir olduğu halde Türkiye’de yeni ilmi, yani irfanı temsil etmek için açılan müesseseye Darülfünun adı verilmesi, ne bir yanlışlık ne de bir lisan zülülü neticesi idi. Bu o zamanki zihniyeti çok manalı bir surette ifade etmek üzere verilmiş bir isimdir”

Görüldüğü gibi, Darülfünuna daha önceleri “Üniversite” denmemesinin nedeni, devrin Milli Eğitim Bakanının da açıkladığı gibi, medreselilerin etkisi batılılaşmaya karşı olan tutucu güçlerden ileri gelmiştir. 1933 Reformu, üniversiteyi Milli Eğitim Bakanlığına bağlamıştır. Rektör, dekanlar ve öğretim üyeleri Milli Eğitim Bakanı tarafından tayin edilmektedir⁽⁷⁶⁾.

19 Kasım 1933 günü yapılan bir törenle açılan İstanbul Üniversitesinde; emin yerine rektör, fakülte reisi yerine duayen (dekan), profesörlere ordinarius, öğretmenlere profesör, muavinlere de doçent denilmesi kararlaştırılmıştır⁽⁷⁷⁾.

Böylece; 1933 Reformu ile “fakülte”, “dekan”, “rektör” gibi günümüzde kullanılan temel kavramlar yerleşmiş, bilimsel faaliyet ve araştırmalar karışıklık ve rastlantılardan kurtarılarak etkin bir denetim altına sokulmuştur.

İstanbul Üniversitesinin işleyişiyle ilgili ilkeler, 11 Ekim 1934 tarihinde, Bakanlar Kurulunca kabul edilen bir yönetmelikte gösterilmiştir. Bu yönetmeliğe göre; tıp, hukuk, edebiyat ve fen fakültelerinden oluşan üniversite, araştırma yapmak, milli kültür ve yüksek bilgiyi geliştirmek, yaymaya çalışmak devlet ve ülke hizmeti

ve işleri için ergin ve olgun elemanlar yetişmesine yardımcı olmak görevi ile yükümlü kılınmıştır ⁽⁷⁸⁾.

İstanbul Üniversitesinin kurulması ve gelişmesi yanında, İstanbul'da 1773 yılında kurulmuş bulunan Mühendishane-i Berri Hümayun'un çeşitli değişikliklerden sonra, İstanbul Teknik Üniversitesine dönüştüğü görülmektedir. Bu kurum geliştirilerek, 1944 yılında yürürlüğe giren 4619 sayılı kanunla Avrupa'daki mühendis okullarına benzer bir eğitim yapmak üzere İstanbul Teknik Üniversitesi kurulmuştur.

Bu sırada Ankara'da 1925 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1940 yılında da Fen Fakültesi kurulmuş bulunmaktadır. Bu fakültelere ek olarak, bir üniversiteyi tam anlamıyla oluşturacak fakülteleri tamamlamak amacıyla, 1945 yılında da Tıp Fakültesi kurulmuştur ⁽⁷⁹⁾.

1946'da 4936 sayılı üniversiteler kanunu çıkarılarak yeni bir düzenlemeye gidilmiştir ve 1955 yılında Trabzon'da Karadeniz Teknik Üniversitesi, İzmir'de Ege Üniversitesi, 1957'de Ankara'da Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 1958'de Erzurum'da Atatürk Üniversitesi kurulmuştur. 1961'de değiştirilen Anayasadan sonra 1967'de Hacettepe Üniversitesi (Ankara), 1971'de de Amerikan Robert Kolejinin Devlet Üniversitesi haline dönüşmesiyle beraber Boğaziçi Üniversitesi (İstanbul) kuruldu.

1973'de 1750 sayılı üniversiteler kanununun yayınlanmasıyla beraber 1973'te Dicle Üniversitesi (Diyarbakır), Çukurova Üniversitesi (Adana), Anadolu Üniversitesi (Eskişehir) ve İnönü Üniversitesi (Malatya), 1974 yılında Cumhuriyet Üniversitesi (Sivas), 1975 yılında da Fırat Üniversitesi (Elazığ), 19 Mayıs Üniversitesi (Samsun), Uludağ Üniversitesi (Bursa) ve Selçuk Üniversitesi (Konya) yeni kurulan üniversiteler oldu.

6 Kasım 1981'de 2542 sayılı Yükseköğretim Kanununun hayata geçirilmesiyle beraber Türkiye'deki devlet üniversitesi sayısı 27 ulaşmış ve bunu takip eden yıllarda devlet üniversitesi sayısı artarken aynı zamanda kurulan vakıf üniversiteleriyle beraber bu sayı 1998'de 65'e 1999'da da Türkiye'de devlet ve vakıf üniversitelerinin toplam sayısı 71'e çıkmıştır.

Üniversite Mimarisi

Üniversitelerin tarihsel gelişim süreci içinde 20. yüzyıla doğru yaklaştıkça, eski işlevlerinin yanı sıra yeni işlevler kazandığı, yeni hedeflere doğru programlanmaya başladıklarını görmekteyiz. Artan istekleri karşılamak, ürettiği hizmetleri toplumun her kademesine sunmak durumuyla karşı karşıya kalan üniversiteler, çeşitlenen bilim dallarına, artan kapasitelerine paralel olarak, makro ve mikro ölçeklerde yeni binalara, yeni kurumlara ihtiyaç göstermiş ve bu yönde gelişimini sürdürmüştür.

Erkman, üniversitelerin tarihi gelişim sürecinde kent içinde ayrı ayrı kolejler durumundan, ortak binalardan oluşmuş üniversiteler haline gelirken, aynı üniversiteyi oluşturan binaların kent içinde belli bir yerde yoğunlaşmış olarak değişik yerlere dağılmış olduklarını belirterek Avrupa'nın Sarbonne, Heidelberg gibi en eski üniversitelerinde olduğu gibi Türkiye'de de İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi ve kampus kurulmadan önce İTÜ'de bu duruma rastlandığını ifade etmektedir. Kentlerin henüz birkaç küçük kentten oluşmuş metropollere dönüşmesinden önce, ulaşımın yaya olarak yapılabileceği mesafelerde yer alan farklı binalar, büyük iletişim sakıncaları taşımadıkları gibi, kent açısından olumlu katkılar getiriyorlardı. İstanbul Üniversitesi binalarının yer aldığı Bayezid semti, kent büyüyüp, büyük değişimler geçirmeden önce, İstanbul'un kültür, bilim, sanat faaliyetlerinin yoğunlaştığı, bilim adamı, sanatçı, yazar ve öğrencilerin ikamet ettikleri bir semt olarak hatırlanmaktadır⁽⁸⁰⁾.

Zamanla kent içinde farklı yerlerde uygun arazilerde fakültelerin oluştuğunu görmekteyiz. Bunun doğal sonucu olarak değişik fakültelerden ders alan öğrencilerin gereksiz seyahatler ve boşa zaman geçirmeleri durumu ortaya çıkmaktaydı. İstanbul ve Ankara Üniversitelerinde bu durum hala devam etmektedir. Elbette üniversitelerin kent içinde olmalarının bir takım olumlu yönleri bulunmaktadır. Ancak yirmi birinci yüzyılda sayıları artan ve nüfusu otuz binlere varan üniversite kampuslarına kent içinde yer bulabilmek önemli bir sorun haline gelince, Avrupa'nın eski ve geleneksel "Kent Üniversitesi" yerine kentlerin dışında kendisi bir kent olmaya yüz tutan "Üniversite Kentleri" kurulmaya başlanmıştır (Büyük kent dışı üniversiteler)⁽⁸¹⁾.

Günümüze doğru yaklaştıkça üniversiteler'in toplum içinde işlevlerinin değişime uğradığına değinilmişti. Bu değişim sürecinde fiziksel yapıların değişmesi kaçınılmazdı. Gelişmiş Batı ülkelerinde ortaya çıkan üniversite kampusları de bunun bir sonucudur. Teknoloji ve bilginin büyük çoğunluğunu üreten Batı ülkeleri üniversite kampuslarını örnek alan ülkemiz; oluşturduğu "Üniversite Kentleri"inde sahip olduğu teknoloji , bilgi birikimi ve üretimi nedeniyle bir takım problemler yaşanmaktadır. Özellikle kent üniversitesinin aydın-halk ilişkisindeki olumlu yanı ve toplumla olan karakteri; kendisi bir kent haline gelen üniversitelerde kaybolmaya başlamıştır ⁽⁸²⁾.

Her ne kadar üniversitenin tanımı ve toplum içindeki işlevleri, yaklaşık olarak, benzer ve evrensel bir şekilde açıklanmaktaysa da her toplumun yapısal özelliğine ve amaçlarına göre üniversitelerinde de farklı örgütlenmeler söz konusudur. Ancak, çağdaş bilimsel gelişmelerin ve çevresel sorunların, bilim adamlarını ve planerleri bir takım ortak hedeflere doğru yönelttikleri de bir gerçektir. Bilim dallarının süratle çoğalması, disiplinler arası ve disiplinler üstü ilişki ve eğitimin önem kazanması sonucu olarak, farklı disiplinlerin birbirlerine daha yakınlaşması, beraber olması yolunu göstermekte, dolayısıyla olaya salt bu açıdan bakıldığında dahi, yeni üniversite biçimlerine doğru gitme fikri kaçınılmaz olmaktadır. Diğer taraftan, güncel sorunlardan olan insan ilişkilerini çoğaltması, harcamalarını ve enerji sorununu optimum şekilde çözmesi açısından da üniversiteler için yeni fiziksel biçimler bulmak gerekmektedir ⁽⁸³⁾.

Yeni fiziksel biçimler aranırken üniversitelerin tüm işlevlerinin bir araya toplanması fikrine karşıt olarak, bu işlevlerin ülkenin veya şehrin farklı yerlerinde yoğunlaşabileceğini ve bununla bir takım yararlarının doğabileceği düşünülebilir. Ancak gerek uygulamada gerekse öğretimde, disiplinler arası yaklaşımların öneminin arttığı ve özellikle geri bırakılmış ülkeler için sorunları bir bütün içinde ele almanın daha da gerekli olduğunu göz önünde tutmak zorundayız.

Ülkemiz şartları çok iyi araştırılıp, analiz edilmeden sayıları hızla artan üniversite kampusları; kaynaklarını çok verimli kullanması gereken ülkemiz için belirlenen hedeflere ulaşmadaki başarıları tartışılmalıdır. Hızla gelişen Amerikan

kentlerini içinde sıkışıp kalmış yükseköğretim kuruluşlarını arazi fiyatlarının çok yüksek olması sonucu, gelişme olanakları ortadan kalkınca, bunları tamamen veya kısmen kent dışına taşımak gerekli olmuştur. Kentin yakın çevresinde de yerleşme olanağının bulunmaması, buna karşılık ulaşım ve iletişim (Communication) olanaklarının, teknolojik düzeylerinin çok fazla oluşu dolayısıyla bu kampusların kentsel yerleşmelerin uzağına yerleşmesi durumunu doğurmuştur.

Türkiye’de bir devirdeki çok yoğun fabrika isteklerinin yerini, 1960 sonrasında, üniversite istekleri almaya başlamıştır. Bunun nedenleri incelemeye değer bir konu olmasına rağmen, genellikle mahalli politikacılarca ortaya atılan “Taşra kentlerin de üniversite kurulması” fikrini destekleyen ve şehrin ticari hayatına yapılacak katkı ümidinden doğduğu söylenebilir⁽⁸⁴⁾.

Türkiye’de oluşturulan üniversite kampuslarının gerçekten bir zorunluluktan mı kaynaklandığı ayrı bir araştırma konusu olmakla beraber; üniversite kampuslarının şehir hayatından kopuk etrafi surlarla çevrili birer askeri üstler gibi algılanması yaygın bir görüştür. 1950’li yıllardan itibaren, bulunduğu bölge ve kent kendi kendine yetip yetmediğine bakılmadan kent dışına itilen üniversiteler yaşama mücadelesi vermektedirler. Ulaşım, sosyal-kültürel ortam, teknoloji ve bilgi birikiminin büyük kentlere oranla sınırlı olduğu bölge kentlerde istenilen niteliklerde fiziksel yapıların gerçekleştirilmesinde de çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Son 20-25 yıl içinde kurulan üniversite binalarımızda; seçilen modeller ekolojiye hacimler geleceğe yönelik ihtiyaçlara uygun olarak seçilmediği ve planlanmadığı, ayrıca inşaat sırasında gerekli kontroller yapılmadı için binalar çok kısa süreler içinde ömürlerini tüketmektedirler⁽⁸⁵⁾.

Bunun yanı sıra, kampuslar bazen binlerce dekar arazi üzerine kurulmuş, gündüz nüfusu küçük bir şehir kadar olan yerleşmeler haline gelmektedir. Bunların kendine özgü bakım, yönetim, destek hizmeti ve alt yapı, güvenlik sistemi ihtiyaçları vardır. Kampuslar içerisinde kilometrelerce yol ve kanalizasyon galerisi, aydınlatma sistemi, park, bahçe ve yeşil alan bulunabilir. Otoparklar, trafik düzeni, kampus içi

taşımada ek boyutlar ortaya çıkarır. Bu kadar geniş alana yayılan, merkezi ısıtma, telefon, aydınlatma, su sistemi, kanalizasyon, ulaştırma, nöbet tutma gibi bir şehir gerekli bütün hizmetlerin yürütülmesi iyi bir işletmecilik ve yeterli teknik kadro ister. Küçük krizleri kendi atlatabilmeli ve küçük yangınları kendisi söndürebilmelidir ⁽⁸⁶⁾.

Üniversite kuruluş yeri seçiminde nüfus tek başına belirleyici bir nitelik taşımaz. Bunun nedeni yükseköğretim kurumlarının sadece yerel toplulukların ihtiyaçlarına yönelmiş ve yerel hizmet üreten kurum olmamalarından kaynaklanmaktadır. Yükseköğretim kurumları kuruldukları kente belli bir öğrenci ve öğretim üyesi kitlesini kendisine çeker, ithal ederler. Ürettiği hizmeti ise onlar aracılığıyla ihraç ederler. Bu ilişkiden de görüldüğü gibi yükseköğretim kurumlarının taşra kentlerine yayılması çözüm yollardan sadece birisidir. Çünkü üretilen, ihraç edilen hizmetin tüketileceği olan yükseköğretim kurumunun bulunduğu kent değildir. Hatta bulunduğu bölge ve ülkede olmayabilir. Beyin ihracında olduğu gibi üretilen bu hizmetin tüketileceği alan başka ülkelerdir ⁽⁸⁷⁾.

Yeni üniversiteler, bilim, teknik ve kültürden yurdun çeşitli bölgelerini yararlandırmak politikası ile büyük kent dışına alınmaktadır. Geleneksel anlamı ile meslek öğreniminin üniversitelerin çevresine alınması büyük kent yaşantısının bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece büyük kent üniversitesi, içinden çıktığı ortamın bir sözcüsü yada karışımının potası durumuna gelir. Oysa yeni üniversiteler küçük kentlerde ve kırsal alanlarda bir kalkınma aracı olarak görev yapacaktır. Çevrede var olan ilişkiler ağı sisteme yeni katılan yeni öğrenim etkisi ile, eğer bu sistem yeni öğeyi yutup sindiremiyorsa değişecektir ⁽⁸⁸⁾.

Büyük kentler ve metropoller dışına kurulacak olan yeni üniversitelerin az gelişmiş bölgelerin merkezleri niteliğindeki kentlere kurulması ve bu şekilde üniversitenin gelişimi ile kentin büyümesi ve cazibe merkezi haline gelmesi hedeflenmektedir.

Bölge merkezlerinin çevrelerine olan etkilerini arttırmakla onları birer büyüme merkezi haline getirmekte, üniversitelerin yer seçimi önemli araçlardan biri olarak düşünülmektedir. Kurulan bir üniversitenin başarılı olması bulunduğu şehrin bir büyüme merkezi haline gelmesini sağlayacağı gibi, şehrin büyüme noktası haline

gelmesi de üniversitenin başarısını arttıracaktır. Bu iki karar arasında birbirini kuvvetlendiren karşılıklı ilişkiler vardır. Bölge ölçeğindeki bu ilişkilerin istenilen yönde gelişmesinde, üniversitenin şehir yaşantısına katılma biçimi önemli bir etken olacaktır ⁽⁸⁹⁾.

Şehir merkezlerinde kurulan üniversitenin halk ile iç içe olması, karşılıklı bir etkileşim sağlamakta, kent halkının üniversitenin sahip olduğu tesis ve alanları kullanmasına (hastane, kütüphane, spor alanları, kültür etkinlikleri vb.), üniversitenin de kentin sahip olduğu imkanlardan yararlanmasını sağlamaktaydı (barınma, yemek, eğlence, alışveriş vb.).

Ancak 1960'lı yıllarda, Avrupa'da ve daha sonra Türkiye'de üniversitelerin şehir merkezinden yavaş yavaş kent dışına yöneldikleri görülmektedir. Başlıca üç neden bu yönelmeyi doğurmuştur. Bunlar:

a- Gelişmenin Sınırlanması

20 yüzyılda özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından üniversitelerin fonksiyonları değişmeye başlarken, toplumsal hizmet ve kitlesel eğitim kavramlar üniversitelere mal olmaya başlar. Bunların yanı sıra uygulamalı araştırma ve hızlı teknolojik gelişmeler; üniversitelerin fonksiyonları ve toplumsal hayattaki rollerini geçmiş yüzyıllarda kıyaslanamayacak bir boyuta ulaştırmıştır.

Bu nedenlerle; yeni fakülte ve yüksekokulların açılması, öğrenci sayılarındaki artışın getirdiği büyüme gelişmenin bir sonucudur. Üniversitelerin ihtiyacına cevap verebilecek yeni binalara kent içinde yer bulunamaması, üniversitelerin bakışını kent dışında yeni yerleşmelere yöneltmiştir.

b- İletişim ve Ulaşım Araçlarında Gelişmeler

İletişim araçlarının telefon, teleks, telefaks, bilgisayar terminalleri vb. biçimlerde gelişerek birimler arasında hızlı bir haberleşme ve bilgi akışı sağlaması,

ayrıca hızlı tren, metro, otobüs, otomobil gibi ulaşım araçları ile yol şebekelerinin gelişmesi, üniversitelerin kentten uzak olmalarının getireceği bazı sakıncaları ortadan kaldırmıştır.

c- Prestij Sembolü

Üniversitelerin toplumun tüm kesimlerine yaptığı düşünülen olumlu katkılarını, gerek fiziksel yapıları, gerekse bu fiziksel yapıların donanımlarındaki gelişmiş teknolojik imkanlarla sağlamaktadırlar. Ekonomik ve toplumsal kalkınmanın bir aracı olarak görülen üniversiteler kuruldukları bölgenin ve hatta ülkenin bir ihtiyaç giderme merkezi durumundadırlar.

Dolayısıyla ülke yöneticileri tarafından, büyük araziler üzerinde ve geniş alanlarda en gelişmiş teknolojilerle donatılmış şekilde inşa edilmiş bir prestij sembolü olarak görülmeleri de üniversite kampuslarının doğuşunda etken olmuştur.

Yukarıda üniversite kampuslarının ortaya çıkış nedenleri üzerinde çeşitli boyutlarıyla durulmaya çalışıldı. Burada gözden kaçırılmaması gereken önemli bir hususta çağdaş üniversite kampuslarının oluşturabileceği sakıncalardır. Ülkelerin ekonomilerine büyük ölçüde yükler getirmelerinin yanında, üniversitelerin kentten uzaklaşmaları beraberinde daha sonraları fark edilen bazı olumsuz sonuçlar getirmiştir. Üniversitenin fonksiyonları, “mesleki eğitimin yanı sıra, genel kültür yayma ortamı yaratmanın mümkün olamayacağı; bir bilgi üretim ve iletim merkezi olarak üniversitenin teknik eğitimin araştırma ve üretimi teşvik yönleriyle toplumun gelişmesine olumlu etki yapan bir görünüm kazanacağı; ancak toplum ve üniversite arasındaki ilişkilerinin zayıflamasının aslında bütünleşmiş olması gereken bu ilişkilerin amacına aykırı düşeceği unutulmamalıdır”⁽⁹⁰⁾.

Bunun yanında İnceoğlu⁽⁹¹⁾, kampusların kentten kopuk ve içine kapanık odalar haline dönüşmesi olgusunun, üniversiteyi tehdit eden önemli bir tehlike olduğunu vurgular. Hatta bazı kampusların “modern kışlalar” olarak tanımlandığına değinerek bunların aksine üniversitenin kentte kitaplıkları, konferans, seminer ve

kongreleriyle, müze, sergi ve enstitüleriyle kültürel imkanlar sağlayan, gerçek toplum yaşantısını tanıma, aydın-halk ilişkisini kurma, kentin sosyal ve kültürel aktivitelerinden yararlanma açısından, kentle ilişkisini yoğun bir şekilde kurmak zorunda olduğunu belirtir.

Bugün üniversite kampus planlamasında gelinen nokta, ortaya çıkış nedenleri ve sakıncaları ne olursa olsun, üniversitelerin kent dışına taşınmasının bir takım olumlu yönlerinin bulunduğu belirtilmektedir. Bunlar:

- Yeni ve teknolojik bakımdan ileri mekanlarda öğretim ve araştırma yapabilmek imkanları,
- Gelişebilme, büyüyebilme imkanları,
- Bilim dalları ve disiplinler arası iletişim kolaylığı,
- Kampus, içinde ulaşım kolaylığı,
- Ortak tesisleri yoğun kullanabilmek imkanları, olarak belirtebiliriz.

Ayrıca Erkman,⁽⁹²⁾ üniversitelerin kent dışına yönelmelerinin kaçınılmazlığı karşısında, bu yönelmenin olumlu ve olumsuz yönlerinin ışığında, önümüzde iki yol olduğunu belirterek, Bunları;

-Mevcut kent içi üniversiteleri gözden çıkarmadan, bilimsel bir şekilde reorganizasyonunu sağlayarak onlardan yararlanmayı sürdürmek,

-Kent dışı kampusların yer seçiminde ve planlamasında gerekli titizlik ve özeni göstererek ve gerekli süreçlerden geçerek yukarıda sözü edilen sakıncaları minimize etmek olarak sıralamaktadır.

Günümüz üniversite kampusları bir kentin bütün özelliklerini yansıtacak biçimde düzenlenmelidir. Kampus içi ulaşımın yaya olarak yapılacağı düşünülürse taşıt-yaya ayrımının en iyi şekilde düzenlenip kampus içindeki yapılarla gerekli bağlantının en doğru şekilde sağlanması birimler arasındaki etkileşimin artmasına ve daha tatminkar bir eğitim ortamının yaratılmasına ortam sağlayacaktır. İnsan doğal olarak yaya dolaştığı zaman çevresini en iyi biçimde tanır, diğer kişilerle ve objelerle iletişim kurma olanağı elde eder.

İnsanların yürümeleriyle ilgili olarak M. Skrzypazak-Spak aşağıdaki bulguları vermektedir.

a-Maksimum elverişli yürüme zamanı 30 dakikadır.

b-Yürüme hızı: işçiler için 5km/saat, Yetişkinler için 4km/saat, Yaşlılar, anne ve çocuklar için 2,5km/saat

Geçmişteki bazı kent boyutları incelediğimizde elde ettiğimiz sonuçlar bize şunu göstermektedir ki, yaklaşık olarak 800 m çapındaki bir daire içine oturan kentler veya yerleşmeler, yaya olarak dolaşan insanlara optimum hizmetler verebilmektedir. İnsanlar söz konusu mesafeyi yanılmadan rahatlıkla ve kabul edebilir bir zaman süresinde (yaklaşık 12 dakika) yürüyebilmekte, gerek çevresindeki diğer insanlar ve gerekse meydanlar, yapılar vb. kentin öğeleriyle olumlu ilişkiler kurabilmektedirler. Çağımızda kentlerin içinde buldukları bunalımlı durumlara çareler aramak, giderek ön plana çıkmaktadır. Ortaçağ kentinin kapalı, birbirine bağlı ve işlevsel yönden bütünleşmiş olan sistemi gelişen koşullara uyarak değişmiş ve günümüzdeki şekline ve boyutlarına ulaşmıştır⁽⁹³⁾.

Kent içinde yaya hareketinin esas olduğu çağlarda yayılıp geliştirilmiş olan bu kentlerde bir "yaya ölçeği" nin varlığından söz edilebilir; Şöyle ki, kentin birbirinden en uzak iki ucu arasındaki mesafeyi bir insan normal ve rahat bir yürüyüşle 10-15 dakika içerisinde alabilecektir. Yaya hızı 4km/saat olarak kabul edildiğinde, bir insan 12 dakikada 800 m ve 15 dakikada 1000 m yol alacaktır. Doğal olarak insanların hareketleri de bir miktar farklı olacaktır. Diğer taraftan insanlar kentin içinde yaya olarak hareket ettiklerinde insancıl ilişkiler açısından çok olumlu sonuçlar alınmış olur⁽⁹⁴⁾.

Bu durum üniversiteler için önemli bir özellik arz etmektedir. Bilim dallarının kendi aralarında işbirliği yaparak yeni alanlar ortaya çıkarması, öğrencilerin fakülteler arasında mekik dokumasına neden olmaktadır. İki ders arasındaki 10-15 dakikalık sürede, bir öğrencinin en uçtaki iki fakülte yada bölüm arasında gidiş veya geliş işlemini tamamlaması gerekmektedir. Buna dayanarak kampus planlaması yapılırken öğrencinin 10-15 dakika gibi bir sürede 800-1000 m'lik mesafeyi

alabileceği düşünülerek kampusun tasarlanması gerekmektedir. Aksi takdirde kampus içi ulaşım problemi ile karşılaşır ki buda ek maliyetlere neden olabilir. Bunun içindir ki üniversite ortamında gerek uygun bir eğitim ortamının yaratılması gerekse sosyal kültürel ilişkilerin en yoğun bir şekilde yaşanması için motorlu taşıt trafiğinden uzak, yayalaştırılmış alanlara ihtiyaç vardır.

Üniversite yerleşmelerinde gerekli ve önemli bir özellikte esneklik ve büyüyebilirliktir. Bu özellik, o yerleşmenin zaman içinde değişmelere uyabilecek, uyum sınırlarını zorladığında büyüyecek ve çağının gerisine düşmeden ve manen eskimeden fonksiyonunu sürdürebilecek karakterde olmalıdır.

Birbirleriyle çok yakın ilişki içinde olduğunu bildiğimiz; uyabilirlik, değişebilirlik, esneklik ve belirsizlik gibi kavramların çoğu zaman birbirinin kapsam içinde ve birbiriyle çok yakın ilişkili olduğu, çeşitli tanım ve açıklamalardan ortaya çıkmaktadır. Çağımızda ortaya çıkan hızlı toplumsal değişim, bilim dallarındaki gelişim ve teknolojik alanlardaki ilerleme üniversite kampüslerinin değişme, gelişme ve büyüme niteliklerini gerekli kılmaktadır. Üniversite kampüslerinin uzun yıllar fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri uyum yeteneklerinin var olmasıyla mümkündür⁽⁹⁵⁾.

Ayrıca binaların ömürleri ile eğitim metotlarının geçerlilik süreleri karşılaştırıldığında, binaların ömürleri boyunca farklı eğitim metotlarını barındırmak zorunda kaldığı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda esnekliğin sağlanabilmesi için, bina sisteminin buna izin vermesi gerekir. Bunun sağlanabilmesi için, taşıyıcıların ve ıslak hacimlerin dışındaki tüm bina elemanlarının değişebilme, uyabilme yeteneklerinin var olmasıyla mümkündür. Kullanım esnekliği diye belirtebileceğimiz bu durumla karşılanamayan ihtiyaçlar, fiziksel yapının yetersizliğini ortaya çıkaracaktır. Bunun ise dış kabuğa yansiyacak büyümelere yansımaları kaçınılmazdır. Esneklik bina içiyle sınırlı kalmamalıdır. Binanın kabuğuna yansiyacak değişme/büyüme problemlerinde de tasarım aşamasında çözüm aranmalıdır. Seçilen bina tipolojisi ve büyüme karakteristiği uygun olmalıdır. Böylelikle bina esneklik sınırları içinde karşılanamayan ihtiyaçlar, binanın dışına yansiyacak ama başlangıçta planlanan doğrultuda uyumlu bir değişme ve büyüme meydana gelecektir⁽⁹⁶⁾.

Büyüme ve gelişme sözcüğü beraberinde “aşama” kavramını da getirmelidir. diyen Kortan, ⁽⁹⁷⁾ büyüme; önceden tasarlanmış bir bütünün birtakım parçalarının belli aşamalarda inşa edilerek sonunda “tam”lığa, “bütün”lüğe erişmesi olarak tanımlamaktadır. Burada geleceğin ve hedeflerin planlanması, tasarlanması söz konusudur. Yoksa “büyüme” gelişigüzel ve sınırsız bir büyüme demek değildir.

Üniversite kampuslarının gelişmesinde belirlenebilen gelişme ve değişmelerin yanı sıra belirsiz olanlarda bulunacaktır. Burada hedef belirlenebilenler lehine dönüştürebilmektir. Üniversite kampuslarında zaman içinde gelişme ve değişmelerin olması kaçınılmazdır. Bu da bilimin, insan tabiatının, toplumsal hayatımızın normal bir görüntüsüdür. Aksi takdirde statik, durağan bir toplum ve üniversiteden söz etmek gerekir ki bu da insan tabiatına aykırı bir olgudur.

Üniversite kampuslarında, ortaya çıkış nedenleri her ne olursa olsun çeşitli alanlardaki gelişmeler yaşanmaktadır. Bunun neticesinde fiziksel büyümelerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Gelişme, değişme ve büyüme, gerektiğinde yeni işlevlere uyabilme yeteneğine sahip olmayan bir üniversite kampusunun gelecek açısından yaşayabilme imkanı, tartışılması gereken önemli bir noktadır.

Çağımızda üniversitelerin başlıca iki yöndeki çalışması olan, bilgi üretimi ve meslek eğitimi bakımından, belirli disiplinler doğrultusunda faaliyetlerini yoğunlaştırdıkları gözlemlenmektedir. Gelişmekte olan toplumsal olaylar ve hızla ilerleyen teknoloji paralel olarak sosyal bilimlerin ve fen bilimlerinin önem kazandıkları görülmektedir.

Bunun yanında, özellikle 1950’lerden sonra üniversitelerde, bu bilim kollarında yeni bileşimler önerildiği, denendiği de bilinmektedir. Teknik üniversiteler, bünyelerine sosyal bilimleri alırlarken, bilimsel bir entegrasyonun yanı sıra, değişik dünya görüşleri olan gurupları da bir arada yaşatarak, kişilerin yetişme ve eğitimlerini daha geniş bir perspektif içine yerleştirmeye çalışmaktadırlar.

Bu eğilim Türkiye’de de yansımaları bulmuş ve son yıllarda mevcut üniversitelerimizin de bünyesel değişmelere yöneldikleri görülmüştür. Örneğin İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler temelli eğitim politikasına, fizik, kimya

mühendisliği gibi disiplinleri, İTÜ gibi tümüyle teknik eğitim ve araştırma yapan ülkemizin bu en gelişmiş teknik üniversitesinde İşletme Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü yer almıştır. Bunun yanında Boğaziçi Üniversitesi gibi nispeten yeni üniversitelerde sanat tarihi, kamu yönetimi gibi dalların yanında elektronik, bilgisayar mühendisliği dallarında eğitim yapılmaktadır.

K.T.Ü.'de 1982 yılındaki düzenlemelerle K.Ü. dönüştürülürken İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Fatih Eğitim Fakültesi gibi farklı disiplinleri bünyesine almıştır. Sonraki yıllarda K.T.Ü. adını yeniden alırken yeni katılan disiplinlerle birlikte yükseköğretimin yayılması çevresinde, bölge il ve ilçelerinde yeni yükseköğretim kurumlarının açılması ve geliştirilmesi yönünde çok önemli mesafeler kaydedilmiştir. Yeni açılan yükseköğretim kurumlarında fen ve sosyal bilimler temelli eğitim politikalarının birlikte yürütüldüğü izlenmektedir.

Bu türden eğilimler, üniversitelerin değişme ve dolayısı ile büyümeleri için önemli nedenlerdir. Bunun dışında genel bilim politikalarından başka üniversitelerin diğer büyüme nedenleri şunlardır:

- Eğitim araç ve yöntemlerinde değişme,
- Araştırma amaç ve yöntemlerinde değişme,
- Mevcut dallara yapılan ilaveler;
- Öğretim dallarının gelişmesi,
- Yeni öğretim alanlarının açılması,
- Yeni fakülte, enstitü ve yüksekokulların kurulması,
- Öğrenci sayısının artması ⁽⁹⁸⁾.

Görüldüğü gibi büyüme, değişme, gelişme gibi konular kentsel tasarım ölçeğinden mekan tasarımı ölçeğine kadar mimari tasarım ölçeğinde yer alabilecek kavramlardır. Üniversite kampus tasarımı alanında ise gerek çağımızın içinde bulunduğu hızlı değişim, gerekse eğitim-öğretim ile yükseköğretim fonksiyonlarının dinamik yapısı, büyüme, değişme, gelişme gibi kavramların ifade ettiği davranışlarının etkili olması gerekmektedir.

Bunun yanı sıra çeşitli araştırmacıların, konuyu farklı sınıflandırma sistemiği içinde değerlendirdikleri görölmektedir. Konunun çok geniş bir alana yayılmış olması ve kişilere özgü öncelikli bakış açılarının bu zenginliği oluşturduğu düşünölebilir. Bakış açıları her ne olursa olsun yaşayan organizmalar için büyüme, değişme ve gelişmenin oluşması son derece normaldir. Dolayısıyla bunun gereklerinin yerine getirilmesi kaçınılmaz bir durumdur.

Sekil 9. SOYUTLAŞTIRILMIŞ KAMPÜS TIPLERİ (ALTERNATİF)

	SEYREK (YAYGIN) ALTERNATİFLER		YOĞUN ALTERNATİFLER		
	BİR BOYUTLU	İKİ BOYUTLU	BİR BOYUTLU (ÇİZGİSEL)	İKİ BOYUTLU (ALANSAL)	ÜÇ BOYUTLU (HACİMSEL)
KÜMELENMİŞ FONKSİYONLU ALTERNATİFLER	S1K	S2K	Y1K	Y2K	Y3K
	S1D	S2D	Y1D	Y2D	Y3D
DAĞINIK FONKSİYONLU ALTERNATİFLER	S1K	S2K	Y1K	Y2K	Y3K
DAĞINIK FONKSİYONLU ALTERNATİFLER	S1D	S2D	Y1D	Y2D	Y3D

- FONKSİYONLAR
- AKADEMİK
 - SOSYAL
 - İDARİ
 - KONUT
 - SPOR VE DİRLENME
 - YARDIMCI FİZİKSEL TESİSLER

2. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ÜNİVERSİTE MİMARİSİNİN EĞİTİM AMAÇLARINA UYGUNLUĞUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

2. 1. Ankara Üniversitesi Mimarisi (ANKARA)

Cumhuriyetin ilanından sonra, her alanda, büyük kalkınma hamleleri ile Atatürk'ün inkılapları hızla yaygınlaştırılmaya başlamıştır. İlk ve Ortaöğretimde temelden yapılan değişiklikler yanında yükseköğretimde köklü ve modern bir düzenlemeye gidilmiştir.

O yıllarda Ankara'da yükseköğretim kurumu olarak bugünkü Hukuk Fakültesi'nin çekirdeği "Hukuk Mektebi" bulunmaktadır. Atatürk 1922 yılındaki Meclis konuşmasında "Hukuk" üzerine düşüncelerini açıklamıştır. Buna göre adalet dağıtımı hukuka en uygun biçimde işletilecek; bunun için kanunlarımız medeni milletlerin mevzuatı seviyesine çıkarılacak, medeni hukuk reformu yapılacaktır. Atatürk'ün bu düşüncesi 5 Kasım 1925'te öğretime başlayan Hukuk Fakültesi (o zamanki adıyla Leyli' Adliye Hukuk Mektebi) ile gerçekleştirilmiştir. Hukuk Mektebi, Atatürk'ün "Cumhuriyetin müeyyidesi olacak büyük müessese" diye tanımladığı Hukuk Fakültesinin bir müjdecisi değil, aynı zamanda Atatürk İnkılaplarının temel ilkesinin de garantisi olmuştur. Hukuk Fakültesi hem Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yükseköğretim kurumu, hem de Türk Hukukunun ilerlemesinde söz sahibi bir bilim yuvası olarak Türk Milli Eğitim ve Hukuk Tarihine geçmiştir.

Cumhuriyetin 10. yılında, İstanbul'daki "Darülfünun" 1933 yılında kapatılıp yerine İstanbul Üniversitesi kurulurken, Ankara'da Y.Z.E. açılmıştır (31 Ekim 1933). Enstitü "Tabii İlimler, Ziraat, Veteriner ve Ziraat Sanatları" fakültelerinden teşekkül etmiştir. Bir yıl sonra, 1934'te Orman Fakültesi de bu kuruma bağlanmıştır. Böylece 5 Fakülte'den oluşan Y.Z.E. adında "Enstitü" kelimesini taşımasına rağmen, aslında, kuruluş, yönetim ve eğitim-öğretimi ile bir "Üniversite" niteliğindedir. Rektör ve dekanları, senato ve kurulları vardır. Araştırma faaliyetleri ve uygulama alanına hizmetleri ile çağdaş üniversitelerden beklenen faydaları sağlamaktadır.

Hukuk Fakültesi ve Y.Z.E.'nin fakülteleri memlekette sosyal hayatın düzenlenmesine ve ekonomik kalkınmanın hızlanmasına hizmet ediyorlardı. Atatürk'ün, üzerinde önemle durduğu diğer bir konuda "Türk Tarihi ve Türk Dili" idi. O' nun direktifleri ile başlatılan çalışmalar sonunda 14 Haziran 1935'te çıkarılan 2795 sayılı kanunla Ankara'da "Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi" kurulmuştur. Fakültenin resmi açılışı 9 Ocak 1936'da Atatürk'ün huzurlarında yapılmıştır. Başvekaletin verdiği raporda Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesinin kuruluş amacı şöyle ifade edilmiştir: "Hükümet merkezimizde bir taraftan Türk kültürünü bilgi metodu ile işleyerek bir tetkik ve araştırma müessesine olan ihtiyaç, diğer taraftan orta tahsil müesseselerimize ulusal dil ve tarihimizin ilmi ve bu günkü muallimlerimizin bu yönden bilgilerini tamamlamak lüzumu Ankara'da bir Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmasını gerektirmiştir.

İstanbul'da bulunan "Mülkiye Mektebi'nin" Ankara'ya alınması 1930'da düşünülmüştür. Bu amaçla, 1934'te Cebecide yaptırılmaya başlanan binalar 1935'te tamamlanmıştır. Aynı yıl çıkarılan 2777 Sayılı Kanunla, mülkiye adı, Atatürk'ün isteğine uygun olarak "Siyasal Bilgiler Okulu'na çevrilmiş ve 1936 yılında, bu günkü A.Ü. Siyasal Bilgiler, Eğitim Bilimleri, İletişim ve Hukuk Fakültelerinin bulunduğu kampus içerisinde yer alan binalarda öğretime başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşından sonra bilim ve teknolojiye görülen olağanüstü gelişmeye ayak uydurabilmek için bilim ve tekniğin geliştirilip hızla yurt sathına yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu sebeple ülkemizin ikinci Fen Fakültesi'nin Ankara'da açılması uygun bulunmuştur. 17 Eylül 1943 tarih ve 4492 Sayılı Kanunla kurulan Fen Fakültesi'nde 8 Kasım 1943 günü öğretime başlanmıştır.

İstanbul Tıp Fakültesi'nin bütün gayretine rağmen Türkiye'nin hekim ihtiyacı karşılanamamaktadır. Sağlık Bakanlarından Dr. Refik SAYDAM'ın teşebbüsü ile 1937'de Ankara'da bir Tıp Fakültesi kurulması kararlaştırılmıştır. Fakülte ve Hastanesinin proje hazırlıkları 1942'de tamamlanmış; ancak, araya giren İkinci Dünya Savaşı ortamında uygulanamamıştır. Daha sonra, 20/06/1945 tarih ve 4761 sayılı kanunla Ankara Tıp Fakültesi kurulmuş ve 19 Ekim 1945'te öğretime başlamıştır.

Bütün bu yükseköğretim kurumları Ankara'yı bir ilim ve sanat merkezi yapmıştır. Bir üniversite kurma düşüncesi giderek kuvvet kazanmıştır. 1943 yılında "Ankara Üniversitesi Haftası" adı altında Anadolu'da verilen konferanslar ve yapılan uygulamalarla fakültelerin faaliyetleri aktarılmakta, üniversitenin anlamı ve amacı anlatılmaktadır. Türk gençliği o yıllardan itibaren Ankara Üniversitesi'nde yükseköğretim yapma özlemi duymaya başlamıştır. Bir üniversitenin kuruluşu için gerekli ortam yaratılmıştır.

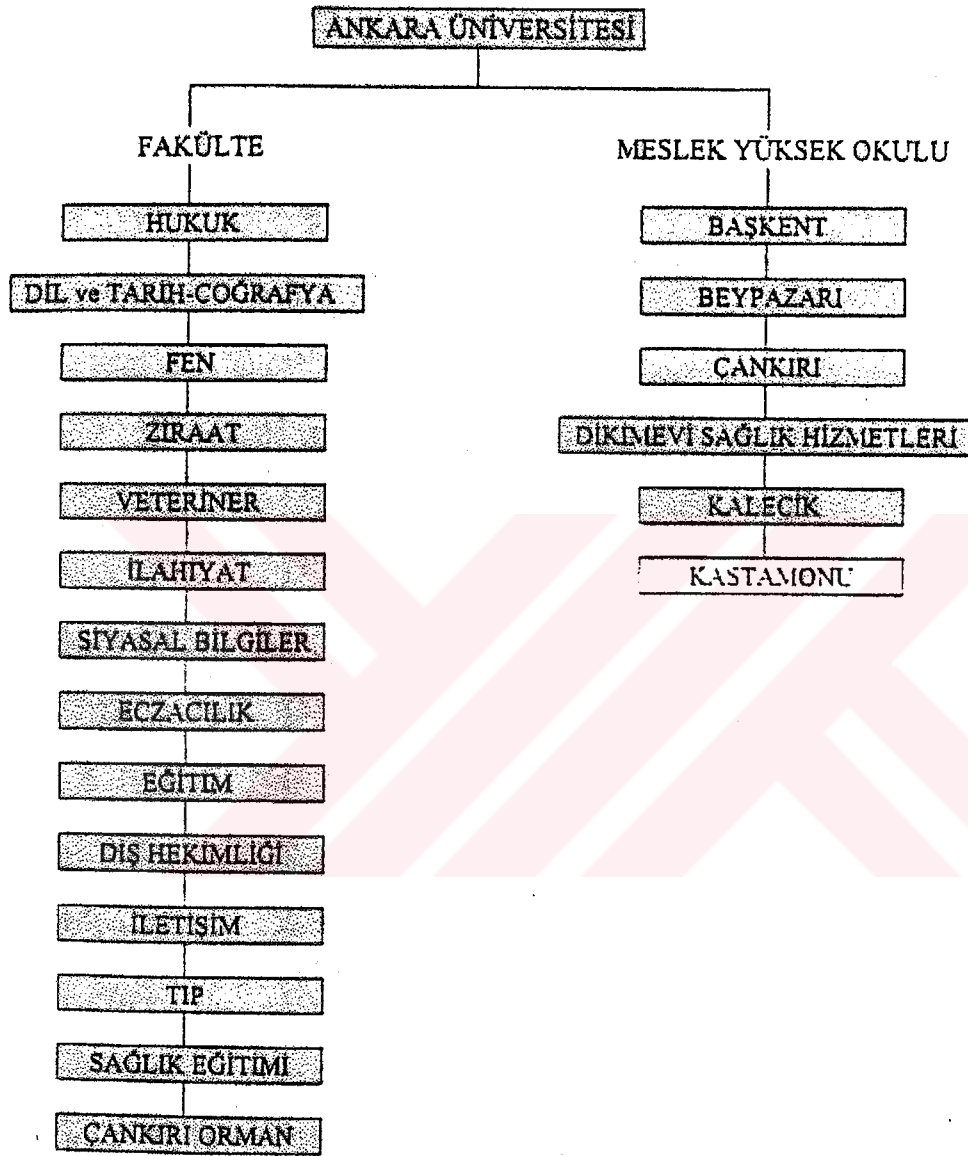
İlk üniversiteler kanunu ile birlikte, 18 Haziran 1946'da Ankara Üniversitesi de resmen kurulmuştur. Yukarıda belirtilen fakülteler (Hukuk, Dil ve Tarih-Coğrafya, Fen, Tıp) Ankara Üniversitesini teşkil etmiştir.

İki yıl sonra 30 Haziran 1948 tarihli Üniversiteler Kanununa ek 5234 numaralı kanunla Yüksek Ziraat Enstitüsü kapatılıp bünyesindeki Orman Fakültesi İstanbul Üniversitesi'ne Veteriner ve Ziraat Fakültesi Ankara Üniversitesi'ne katılmıştır. Böylece Ankara Üniversitesinin fakülte sayısı altıya yükselmiştir.

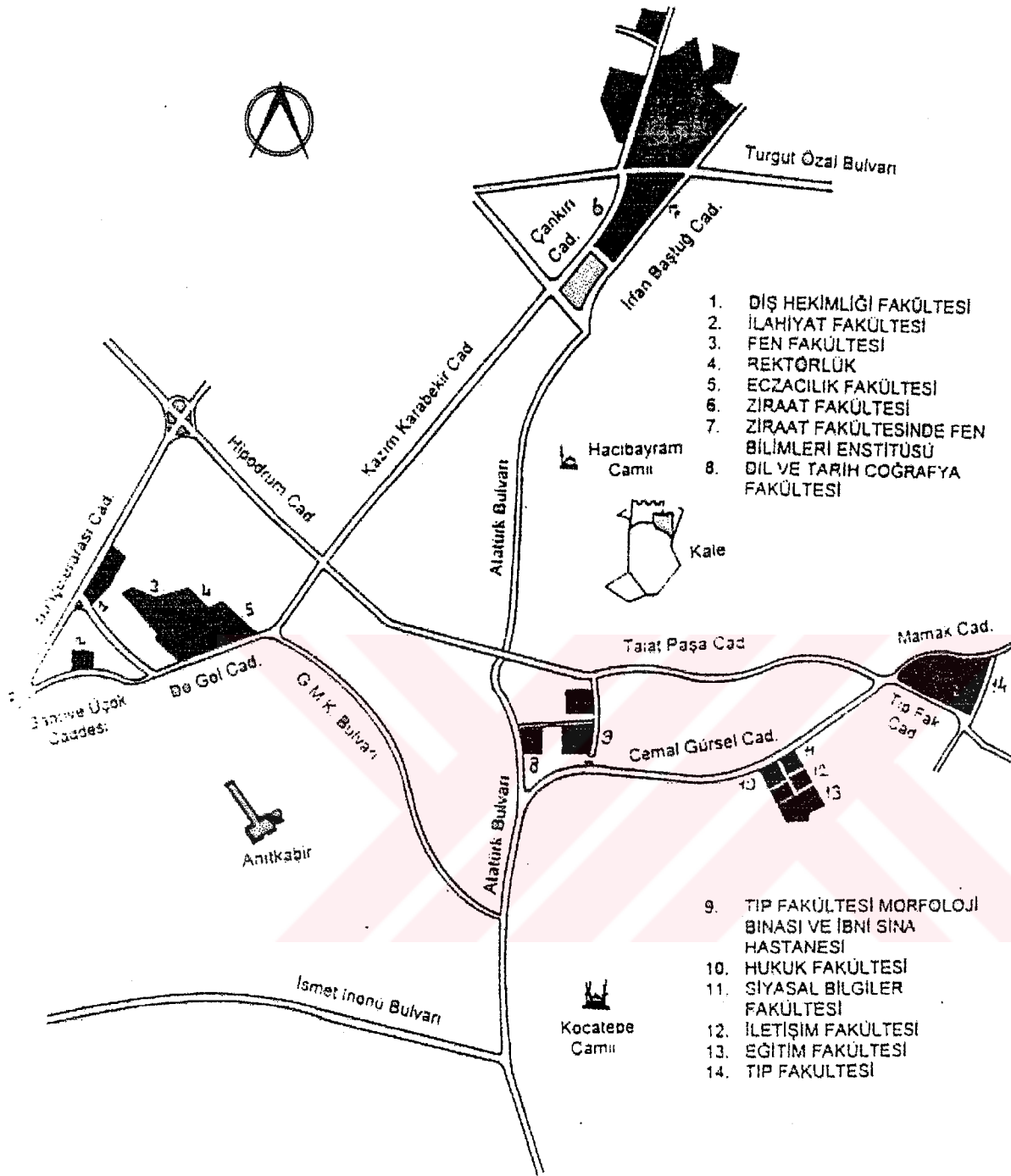
Daha sonra sırasıyla İlahiyat Fakültesi (21 Kasım 1949), Siyasal Bilgiler Fakültesi (23 Mart 1950), Eczacılık Fakültesi (16 Aralık 1960), Eğitim Fakültesi (bu günkü adıyla Eğitim Bilimleri Fakültesi) (Temmuz 1965), Dış Hekimliği Fakültesi (1963'te Tıp Fakültesine bağlı olarak açılan Dış Hekimliği Yüksekokulu'nun 25 Haziran 1973'te fakülte adını almasıyla) Ankara Üniversitesi'nin yeni fakültelerini teşkil etmişlerdir.

Bu arada belirtilen fakültelerin bünyelerinde yüksekokullar ve araştırma enstitüleri kurulmuştur. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne bağlı olarak kurulan "Çocuk Sağlığı Bilimsel ve Sosyal Araştırma Enstitüsü Hacettepe Çocuk Hastanesi" içinde "Ankara Üniversitesi Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi" doğmuştur. Bu fakülte Hacettepe Üniversitesi'nin çekirdeğini oluşturmuştur.

Ankara Üniversitesi bu hızlı ve yaygın gelişimiyle Ankara içinde fakülte ve yüksekokullar açarken, Ankara dışında (Adana, Antalya, Diyarbakır, Elazığ) kendisine bağlı fakültelerde açmıştır. Bunlar, daha sonra bu illerde kurulan üniversitelerin temelini teşkil etmişlerdir.

Şekil 10. a: Ankara Üniversitesi Fakülte ve Meslek Yüksek Okulları Şeması

Şekil10. b: Ankara Üniversitesi Fakülte ve Bölümlerini Gösteren Harita
 Kaynak: Ankara Üniversitesi Tanıtım Broşürü

A.Ü.'nin fakülte binaları, (Şekil 10.b) Ankara kenti içerisine belli noktalarda yoğunlaşmış olarak dağılmışlardır.

Ankara Üniversitesi, 1925'te Hukuk Fakültesi'nin açılışından başlayıp, daha sonra kurulan yükseköğretim kurumları ile bir yandan Ankara'yı kültür ve ilim merkezi yaparken verdiği mezunlarla, bilim ve tekniği yurt sathına yayan bir kaynak olmuştur. Ankara'nın değişik semtlerinde açılan fakülteleri ve bunlara bağlı birimleriyle çevresine sosyal hizmetler götürürken, uzun dönemde, ancak, köklü bir şekilde, bölgelerinin sakinlerine yüksek düzeyde bilgi ve kültür aşlamıştır. Ankara'nın doğal güzelliğinin değerlendirilmesinde, yerleşim planında, sosyal ve ekonomik hayatın hareketlenmesinde Ankara Üniversitesi büyük rol oynamıştır⁽⁹⁹⁾.

- Ankara Üniversitesi Fakülte Binaları

- Hukuk Fakültesi

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1925 yılında "Ankara Adliye Hukuk Mektebi" adıyla, Adalet Bakanlığına bağlı ve öğretim süresi üç yıl olan bir yüksek meslek okulu olarak kurulmuştur. "Ankara Adliye Hukuk Mektebi" adı daha sonra 1927 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile "Ankara Hukuk Fakültesi"ne çevrilmiştir. Hukuk Fakültesi yeni binasına geçinceye kadar, şimdi müze olarak kullanılan parlamento evinde eğitim vermiştir⁽¹⁰⁰⁾.

Eğitilmiş bir arazi üzerine yerleştirilen fakülte binaları ana caddeye paralel, yüksekçe bir bodrum üzerine üçer katlı iki blok ve bunları birleştiren ve kesen dikey bir bloktan oluşmuştur. Merdivenli üç açıklıklı ana giriş, paralel bloklardan caddeye daha yakın olanının ortasındadır. Dikey bloğun öne uzantısında sütunlu düzeniyle ikinci giriş vardır. Büyük kitleleri ve neo-klasik üslubun uygulandığı cephe düzenleri ile fakülte binaları Alman taş mimarlığı etkisinde yapılmışlardır. Binada biçimsel anıtsallığı temel alan bir yaklaşım biçimi söz konusudur. Betonarme iskeletin yapı sistemini oluşturduğu yapıların cepheleri taş ve serpm siva ile kaplanmıştır. Pencere ve kapı çerçevelerinde, girişlerin sütun ve bodrum katın dış kaplamasına kadar Ankara taşı kullanılmıştır. Kütlelerin üstü kiremitle kaplı eğimli çatılarla örtülmüştür⁽¹⁰¹⁾.

Fakülte binasının hemen arka bahçesinde, dört katlı ayrı bir ünite olarak fakülte kütüphanesi yer almaktadır. Fakültenin 3000 kişiye yemek verebilecek kapasitede kantini bulunmaktadır ve bunun bir bölümü büfe olarak kullanılmaktadır (102).

- Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara Üniversitesinin nüvesini teşkil etmek üzere Atatürk'ün direktifleri ile 9 Ocak 1936 yılında Evkaf apartmanında açılmıştır (102).

A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakülte binası, bodrum üzerine yüksek bir zemin ve dörder katlı kütlelerin birleşmesinden oluşmuştur. Binanın kuzey-güney doğrultusunda uzanan uzun bir ana bloğu ve bu bloğun uçlarına dik olarak eklenen kısımları mevcuttur. Cephenin tekdüze etkisini bozmak için ana blok orta kısımdan bölünerek hafif kaydırılmıştır. Zemin kat, köşeleri yuvarlatılmış merdivenli girişi ve dışarı taşan mermer döşemeli büyük holü ile üst katlardan farklı düzendedir. Köşelerde yer alan kuzey ve güney yönündeki kanat binalarda, konferans salonları yer almaktadır. Binanın üst katlarında ise derslikler ve fakülte idaresine ait odalar uzun koridorlar boyunca dizilmişlerdir. Üstte bir köşe sütunun taşıdığı çatıyla kaplı olan ve köşeleri yuvarlatılmış bir platformdan ana girişe varılmaktadır. Bina yedi katlı bir kütüphane binasına sahip olup, bu binanın iki adet asma kat bir normal kattan oluşan okuma salonu vardır. Ayrıca Fakültenin, 550 kişilik bir konferans salonu mevcuttur. Binanın ön cephesi ile arka ve yan cephelerinin kaplamaları farklıdır. Arka ve yan cepheler sıvalıdır. Bodrum ve zemin kat kaplaması rustik taşlarla yapılmış, buna karşın, üç ayrı büyüklükte penceresi olan üst katlar, orta bölümde düzgün kesme taşla, yan kanatlarda ise erken Osmanlı tarzında, değişerek tekrarlanmış taş ve tuğla sıralarla kaplanmıştır. Erken Osmanlı duvar örgü biçimlerinden olan taş tuğla sıralarının değişmesinden oluşan duvar şeklinin yan kanatlarda görülmesi geleneksel mimariden etkileşim olduğunu göstermektedir. Bu noktada, Taut'un geleneksel Türk Mimarlığına duyduğu ilgi görülmektedir (104).

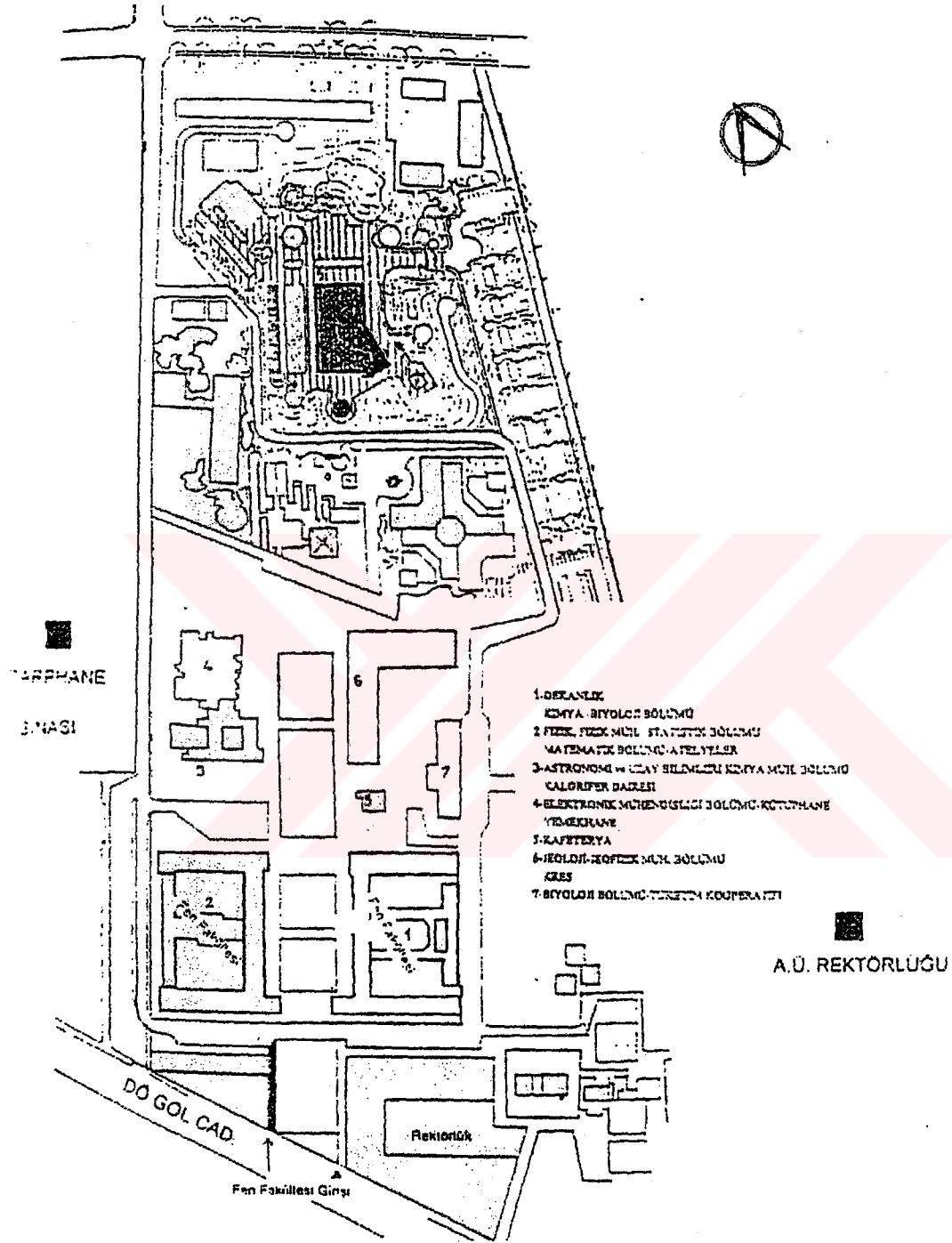
- Fen Fakültesi

Fen Fakültesi Ankara'nın üçüncü fakültesi olarak 17 Eylül 1943 tarihinde kurulmuştur. İlk olarak Gazi Eğitim Enstitüsü binasında öğretime başlamış ve 1954'te bu günkü tesislerine taşınmıştır. Cumhuriyet döneminin ilk Fen Fakültesi olma özelliğini de taşımaktadır ⁽¹⁰⁵⁾.

A.Ü. Fen Fakültesi binası, (Şekil 11) II. Ulusal Mimarlık akımı evresinde egemen olan Neo-Klasik üslubun, birazda Türkleştirilmesi için mimarlık tarihimizden öğelerle birleştirilen tipik bir örneğidir. Projede Paul Banatz danışman mimar olarak çalışmıştır. Mevcut binalar, dik kesişen akslar boyunca simetrik yerleştirilmiş kampus yapılarından, ikisini oluşturmaktadır. Dışarıya taşan girişin üç yönünde, batılı kaynaklı üslubun taşla kaplı ayakları, Türk kökenli öğelerden üstü mukarnas geçişli pahlı köşeler, kirişlerin üstünde tuğla bezemelerle doldurulmuş dekoratif nitelikli kemerler ve kirpi saçaklar iki ayrı dilin bir araya getirildiği ilginç bir bileşimi sergilemektedir. Cephelerdeki erken Osmanlı armaşık duvar tekniği, pencere üstlerinin, içleri tuğla bezemeli basık kemerleri yine görsel amaçla kullanılmıştır.

Cephelerdeki söveli pencereler aynı ritim ve oranlarda devam etmektedir. Çatı saçaklarında görülen detaylar vazgeçilemeyen süs öğelerinin örnekleridir. Binaların girişini tanımlayan yüksek sütunlu mekanlar, anıtsal görünüme ulaşmak için tasarlanan ayrıntılar olmuşlardır. İki katlı olan fakülte binası uzun koridorlar ve bu koridorlar etrafındaki sınıf ve atölyelerden oluşmaktadır (106).

Fen Fakültesi ana binalarına ilaveten arka tarafına jeoloji bölümü binası, Astronomi ve Uzay Bilimleri Binası, Kimya Mühendisliği binası ve bu binanın da arkasında kütüphane ve Elektrik Mühendisliği binası bulunmaktadır.

Şekil 11: A.Ü. Fen Fakültesi Yerleşim Planı
 Kaynak: A.Ü. Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı

- Ziraat Fakültesi

Türkiye’de ilk tarım okulu 1886 yılında İstanbul-Yeşilköy’de kurulmuştur. Yalnızca iki yıl yaşayabilen bu ilk girişimin ardından açılan okul sayısı Cumhuriyet dönemine değin 12’ye ulaşmıştır. Bunların içinde en önemlisi, varlığını Cumhuriyet döneminin başlangıç yıllarında da sürdüren Halkalı Ziraat Mektep-i Alisi (1881) dir.

Halkalı Ziraat Mektep-i, 1927’de eğitimine ara vermiş ve 1930 yılında bu kez Ankara’da “Ankara Yüksek Ziraat Mektebi” olarak yeniden açılmıştır. Kurulan Y.Z.E; Tabii İlimler, Ziraat Sanatları, Veteriner ve Orman Fakültelerinden oluşmaktaydı. Ankara Üniversitesinin kuruluşundan iki yıl sonra Y.Z.E’nin Ziraat Mühendisliği kesimini oluşturan “Ziraat” ve “Ziraat Sanatları” Fakülteleri bir arada bu üniversiteye bağlanmıştır. (5234 sayılı yasa ile) üniversite bünyesine geçiş ile Fakültenin öğretim sisteminde bir değişiklik olmamış ancak Y.Z.E’nin yasal varlığı sona ermiştir⁽¹⁰⁷⁾.

A.Ü. Ziraat Fakültesi birden fazla binanın bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Bu fakültenin ilk binasının yapımına 1928’de başlanmıştır. A.Ü. Ziraat Fakültesi, Hayvan Besleme ile Tarım Ekonomisi ve Peyzaj Mimarlığı bölümlerinin binalarında da Birinci Ulusal Mimarlık Akımı sonrasının izleri görülmektedir. Bu binaların kırma çatıları, pencere etrafındaki söveleri, pencere oranları, cumba vari çıkmaları ve simetri plan düzenlemeleri ile geleneksel mimariye gönderme yapılmıştır. Binalar eğitim amaçlarına uygun rasyonel ve fonksiyoncu bir tasarım ürünleridir.

- İlahiyat Fakültesi

Cumhuriyet ilanından sonra, 1924 yılında Büyük Millet Meclisi eğitim ve öğretim meselelerini gözden geçirirken bir ilahiyat fakültesinin kurulması fikri yeniden ön plana çıktı. Hazırlanan kanun içeriğinde İlahiyat Fakültesine de yer verildi ve eski Darülfünun ilahiyat şubesinde uygulanan programa benzer bir program kabul edildi. İlk defa burada şer-i ilimler şubesi yerine İlahiyat Fakültesi ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. 1924’te kurulan İlahiyat Fakültesi 1933’e

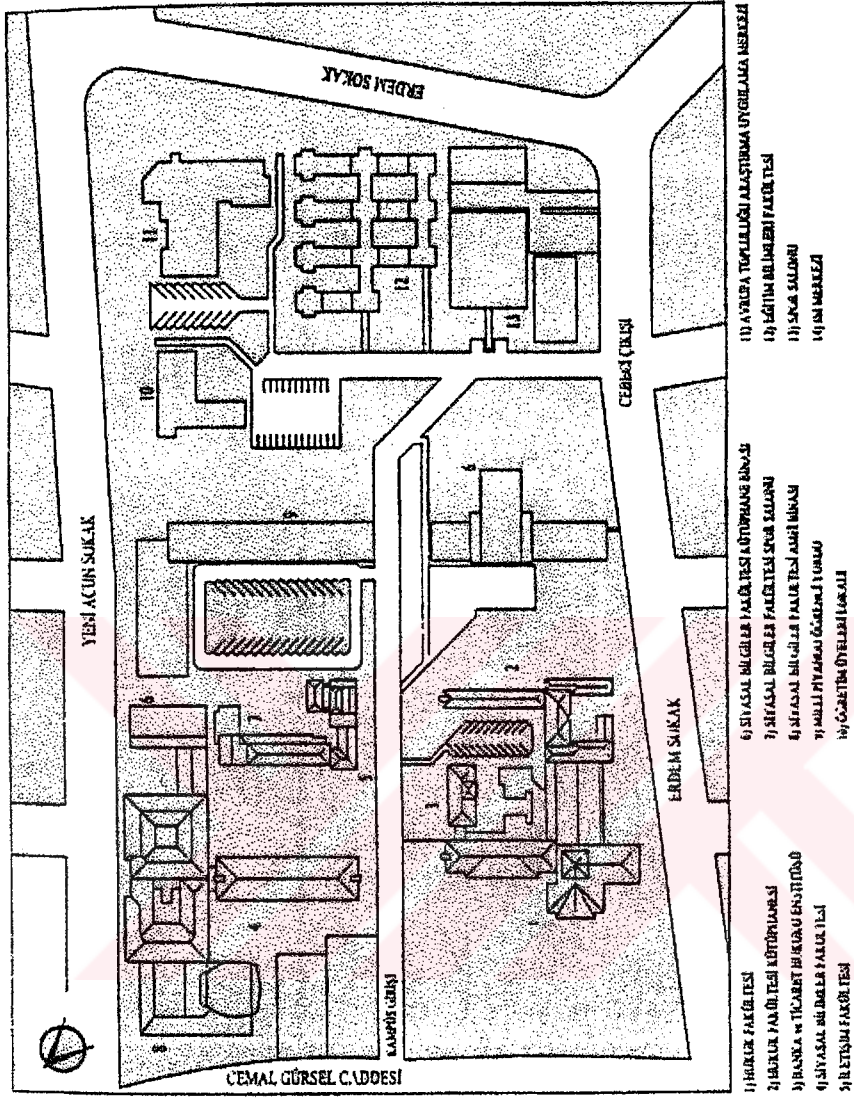
kadar dokuz sene öğretime devam etti. Fakat 1933'te Darülfünun kapatılarak yeni kurulan İstanbul Üniversitesinde İlahiyat Fakültesi yerine Edebiyat Fakültesine bağlı İslam İlimleri Enstitüsünün kurulması ile yetinildi. Ancak bu Enstitüde öğrenci yokluğu yüzünden kapatıldı. 1949'da 5424 Sayılı Kanunla Ankara Üniversitesine bağlı bir İlahiyat Fakültesinin kurulmasına karar verildi ⁽¹⁰⁸⁾.

A.Ü. İlahiyat Fakültesi binası, cepheye hakim yatay bantlarıyla, dışa yansımış düşey strüktürü ve bu strüktürün belirlemiş olduğu pencereleriyle, kubik bir üsluba sahip, rasyonel, estetik kaygısı olmayan, işlevsel ağırlıklı mimarlığın etkilerini taşımaktadır.

- Siyasal Bilgiler Fakültesi

1858'de kurulan Mekteb-i Mülkiye Cumhuriyet birlikte yeni bir atılım aşamasına girmiştir. Fakat 1915 yılında mektebin kapatılması kararı alınmıştır. Bu kararın yanlış olduğu anlaşıldığından, 1918 yılında Mekteb-i Mülkiye üç sınıflı bir okul olarak yeniden açılmıştır. 1935 yılında Atatürk'ün isteğine uygun olarak çıkarılan 2777 sayılı kanunla, Mülkiye adı Siyasal Bilgiler Okulu olarak değiştirilmiştir. Öğretim süresi dört yıla çıkarılmıştır. Mülkiyenin Ankara'ya taşınması 1930 yılından beri düşünülmekteydi. Bu amaçla, 1934'te Cebeci'de yapılmaya başlanana bina 1935 yılında tamamlanmıştır. Böylece 1936-37 ders yılına Ankara'daki Cebeci binasında başlanılmıştır. 23 Mart 1950 tarihinde ise 5627 sayılı kanunla Siyasal Bilgiler Okulu, A.Ü.'ne Siyasal Bilgiler Fakültesi adı altında katılmıştır ⁽¹⁰⁹⁾.

Rasyonel fonksiyoncu yaklaşımla tasarlanmış olan fakülte binası, bodrum üzerine iki ve üç katlı iki uzun kütleli T şeklinde birleşmelerinden oluşmuştur. Merdivenli giriş ana caddeye paralel uzanan bloktandır. Üç katlı olan bu bloğun plan düzeni simetriktir. Zemin katındaki sütunlu mekan büyük bir yer kaplamaktadır. Geniş ve rahat üç merdivenle ulaşılan üst katlarda profesör ve asistan odaları geniş bir koridorun iki tarafına yerleştirilmiştir. Ana bloğun büyük cam yüzeyleriyle daha serbest arka cephe tasarımı, yapıların ön cephelerinin sık yerleştirilmiş eş büyüklükte pencerelerin yaptığı dizilerle karşılık yapmaktadır. Betonarme iskelet

Şekil 12: A.Ü. Hukuk, Siyasal Bilimler, İletişim ve Eğitim Fakültelerinin Yerleşim Planı
Kaynak: A.Ü. Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı

sistemiyle inşa edilen blokların üstü, yükseltilmiş paralel duvarları arkasına gizlenmiş eğimli, kiremitle kaplı çatılarla örtülmüştür. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi binasına ilave olarak yapılan bina, amfi olarak kullanılmaktadır. Bu iki bina farklı dönemlerin izlerini açıkça yansıtmaktadır.

- Eczacılık Fakültesi

A.Ü. Eczacılık Fakültesi 16 Aralık 1960'ta kurulmuştur. 1961-62 öğretim yılında öğretimine başladığında kuruluş yıllarının zorluğu nedeniyle öğretimi kiralık binalarda zor şartlar altında sürdürülmüştür ⁽¹¹⁰⁾.

A.Ü. Eczacılık Fakültesi binası, hareketli bir kitleye sahiptir. Binanın sağır yüzeylerin varlığı yanında, yatay bantların hakim olduğu, düşey strüktürün dışa yansıdığı ve bu strüktürün aralarında yer alan pencerelerin bulunduğu cepheleri de mevcuttur. Binaya girince, güçlü bir atrium kendini hissettirmektedir. Bu bina, işlevsel, rasyonel, teras çatılı farklı işlevleri bünyesinde barındırabilecek mekansal esnekliğe sahip 1960 sonrası mimarlığın ürünüdür.

- Eğitim Fakültesi

Eğitim Fakültesi, A.Ü. Senatosunun kararı ile 1964 yılında kurulmuş, 1965 yılında da T.B.M.M. tarafından onaylanmıştır. Eğitim Fakültesi, kuruluşundan bu yana eğitimine devam etmektedir ⁽¹¹¹⁾.

Başlangıçta Cebeci'de yer alan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yurdunun ve Hukuk Fakültesinin arkasından geçen yolun güneyinde kalan tüm arazi Eğitim Fakültesi için ayrılmıştır. Fakat daha sonra arazinin batısında istimlak sorunu çözülemeyen bir ev kalmıştır. Doğusundaki geniş düz alanında İletişim Fakültesi'ne ileride gerekli olacağı öne sürülerek, Eğitim Fakültesine verilmesinden vazgeçilmiştir. Ve son olarak ta Basın Yayın Yüksekokulu (şimdiki İletişim Fakültesi) ve Siyasal Bilgiler için bir alanın ayrılması uygun görülmüştür. Böylelikle Eğitim Fakültesi bu günkü yerinde konumlanmıştır.

Bina kompleksi standart bloklardan oluşmuştur. Bloklar arasında her kattan geçiş sağlanmamıştır. Bu durumun sağladığı dezavantajlar nedeni ile altı boş bırakılan bazı geçişler sonradan camla kapatılarak zeminden de geçiş sağlanmıştır. Binaların gelişime olanak verebilmesi için standart bir birim esas alınmış fakat bu çözümden hizmet mekanlarının yetersizliğini ortaya çıkarmış. Buna rağmen fakülte gelişiminin ancak, binalar üzerine kat çıkarılarak veya güneydoğuya doğru genişleyerek mümkün olabileceği görülmektedir.

Derslikler, öğretim üyesi odaları, bir kantin ve bir kütüphaneyi barındıran yapı yaklaşık olarak 11.000 m² üzerine kurulmuştur. Binanın taşıyıcı sistemi betonarme karkas, döşemeler ve dış yüzeyler, yapay taş kaplama, gizli dereeli oluklu, eternit kaplama olarak gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında bloklar birbirine bağlayan geçişlerin üzerini örten teras çatı şeklinde küçük çatı parçacıkları da söz konusudur. Isıtma, Hukuk Fakültesinin yapılarına ve spor salonuna da hizmet eden ısı merkezinden yapılmaktadır.

Bina içindeki, gün ışığının düzeyi konusunda oldukça olumlu bulunmaktadır. Sadece, kışın belli saatlerden sonra yapay ışıklandırmaya gerek duyulmaktadır ⁽¹¹²⁾.

- Diş Hekimliği Fakültesi

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin açılmasından uzun yıllar sonra, fakülteye bağlı olarak kurulması düşünülen Diş Hekimliği Yüksekokulu 1963 yılında eğitimine başlamıştır.

Uzun yıllar gelişim mücadelesi veren yüksekokul 10 yıl sonra 1973 yılında A.Ü Tıp Fakültesi bünyesinden ayrılarak "Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi" adı altında eğitimine fakülte olarak devam etmiştir ⁽¹¹³⁾.

Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi ana binası, cephelerindeki yatay bantlar ve bu bantlar arasında yer alan pencereleriyle, dört katlı bir binadır. Ancak giriş katı zeminden yükseltilerek bodrum katı açığa çıkarılmıştır. On basamaklı bir merdivenle zemin katına ulaşılan girişin üzerine betonarme bir saçakla örtülmüştür. Bu giriş bina kütesinin dışında, altından bir geçiş sağlanacak biçimde yapılmıştır.

Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi binalarının oturduğu zeminin eğimli oluşu nedeniyle, ana binanın bodrum katı, arkadaki binanın zemin katıyla aynı seviyededir.

Ankara Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi binasının sağ tarafından devam eden kolu ise tek katlıdır. Bu tek katın altında yine zemin üzerinde kendini gösteren bodrum katı yer almaktadır. Bu binanın yan cephesinde pencere kenarlarında, düşeyle yapılmış olan mimari öğeler bir takım gölge oyunları aranmıştır.

- Tıp Fakültesi

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesine müracaat eden öğrenci sayısının gün geçtikçe artması ve fakülte kapasitesini aşması üzerine ikinci bir Tıp Fakültesinin kurulması bir zaruret haline gelmiştir. Bu sebeplerden ötürü Atatürk'ün isteği ile 09/06/1937 tarihinde,, 3228 Sayılı Kanun ile Ankara'da ikinci bir fakültenin kurulmasına karar verilmiştir. O zamanlar: Ankara'nın tek sivil hastanesi olan Numune civarındaki Ankara Erkek Lisesi ve Milli Savunmaya ait taş binanın bulunduğu şimdiki fakülte merkez binası ve İhtisas Hastanesinin bulunduğu yerde, fakültenin kurulma kararı alınmıştır. Bu nedenle 1937'de Fransız Mimar Jean Walter'e görev verilmiştir. Jean Walter incelemelerine başlamış ve 1942 yılında projesini tamamlamıştır. Fakat bu proje türlü nedenlerle uygulanmamıştır. Ve bunun sonrasında da İkinci Dünya Savaşı nedeniyle fakültenin kurulması ertelenmiştir. Resmen 20/06/1945 tarihinde 4671 Sayılı Kanuna istinaden Ankara Tıp Fakültesi kurulmuştur. 4761 sayılı kanunun üçüncü maddesine göre Ankara Tıp Fakültesi yapıları bitinceye kadar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, öğretim için gerekli binaları Milli Eğitim Bakanlığı emrine vermiştir.

28 Eylül 1945'te Fransız Mimar Jean Walter projesinin klinik bölümleri hariç, merkez binası morfoloji bölümünün temeli atılmıştır. Bu proje seneler önce yapıldığından, Jean Walter Ankara'ya davet edilmiş ve kendisinin yerine vekili olarak gelen yardımcısına her sene 300-400 öğrenci alacak şekilde yeni bir program

verilmiştir. Fakat fakültenin hemen faaliyete geçebilmesi için, G.A.T.A., Hıfzısıhha Okulu ve Numune Hastanesine ait klinik ve enstitülerden faydalanılması temin edilmiştir. 1951-52 yıllarında Gülhane'nin Cebeci'deki binaları G.A.T.A. VE Ankara Tıp Fakültesi için yetersiz kalmaya başlamıştır. 20/06/1952'de 5485 sayılı kanunla Milli Savunma bakanlığı G.A.T.A. ile A.Ü. Tıp Fakültesinin ayrılmasına karar vermiştir. Böylece Cebeci'deki şimdiki hastanenin bulunduğu tüm arazi, 750 yataklı G.A.T.A. bina ve tesisleri, alet ve malzemeleriyle Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesine devredilmiştir.

Diğer taraftan 1945'te temeli atılan; Jean Walter planının yapılmakta olan Merkez binası bitir duruma geldiğinden 1967'de bir takım kuruluşlar (Dekanlık Büroları, Klinik Öncesi Kürsü ve Enstitüler, Konferans Salonu ve Kütüphane) Cebeci'den Sıhhiye'ye taşınmışlardır. Cebeci'deki bölüm Fakülte Hastanesi olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Gün geçtikçe artan hasta adedi kurulan laboratuvar ve klinik tesisler için binaların kafi gelmemesi nedeniyle projenin ikinci kısmı olan Morfoloji binasının arkasındaki 1200 yataklı Fakülte Hastanesinin inşasına başlanmıştır. Ayrıca Mamak yolu üzerinde Psikiyatri ve Göğüs Hastalıkları Klinikleri faaliyete geçirilmiştir ⁽¹¹⁴⁾.

Fakültenin, Cebeci semtinde hastaneler grubu ile Abidinpaşa Halk Sağlığı Merkezi, Sıhhiye semtinde ise İbni Sina Hastanesi ve Morfoloji binası yer almaktadır. Cebeci semtindeki hastaneler grubu ile Abidinpaşa Halk Sağlığı Merkezi, Mamak ve Tıp Fakültesi caddeleri ile Gaziler Sokağının sınırladığı alan içerisinde yer almaktadırlar. İbni Sina Hastanesi ve Morfoloji binası ise Sıhhiye'de Hasırcılar Sokağı'nın batısında karşılıklı olarak bulunmaktadırlar.

2. 2. Hacettepe Üniversitesi Mimarisi (ANKARA)

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesin bulunduğu tepe, zamanında Ankara'nın eski semtlerinden Tacettin mahallesinin devamı gibiydi. Cumhuriyetin ilk yıllarında bu tepenin bir bölümü park haline getirilmiştir. Fakat daha sonra bu parkın yerini Hacettepe Üniversitesine ait hastane binaları almıştır. Hacettepe Üniversitesinin yerleşimi, şehrin eski bir mahallesinin istimlakı sonunda elde edilen büyük bir arsaya

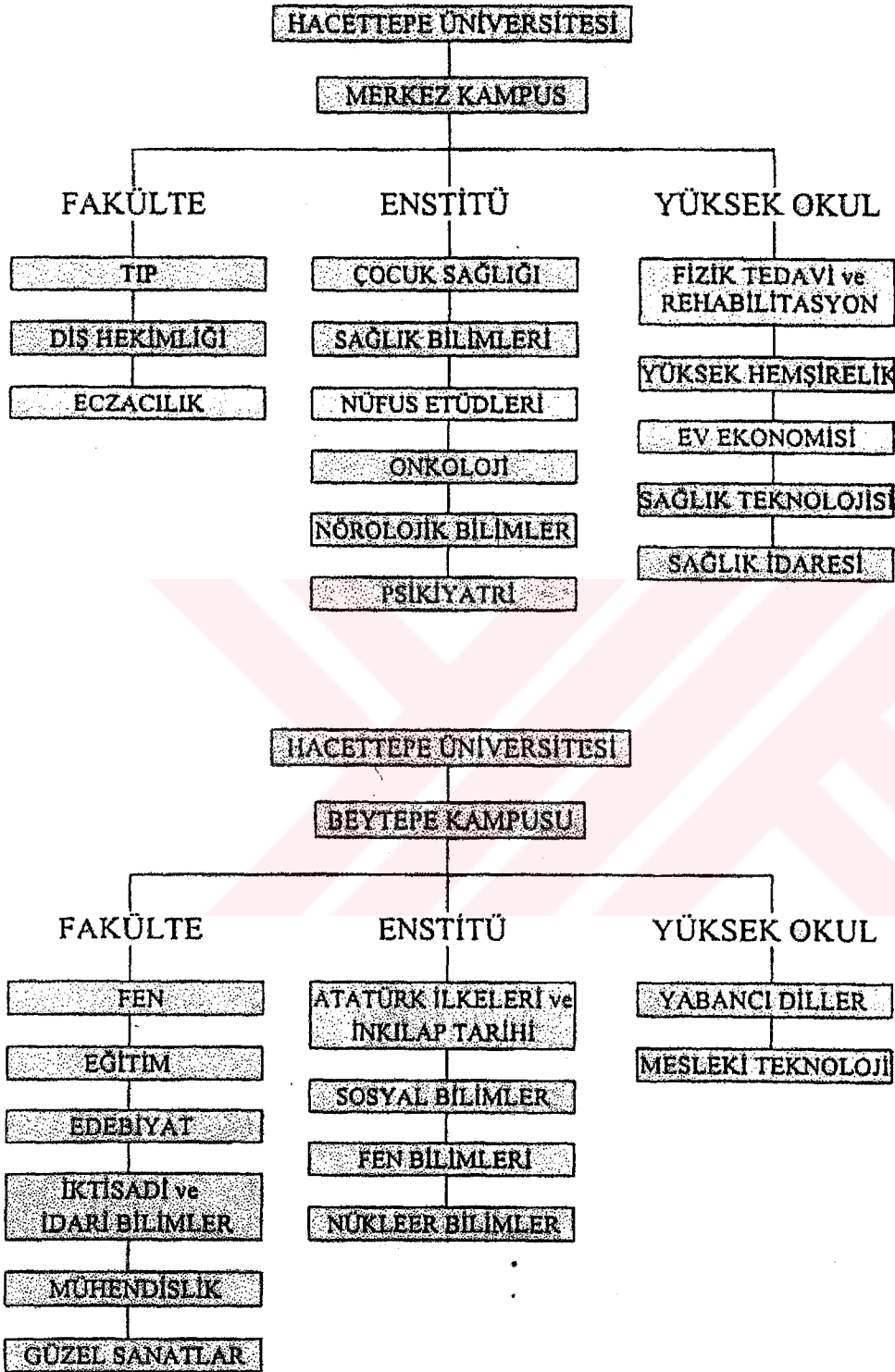
yeni bir ölçek getirmesi bakımından önemlidir. Bu konu ile ilgili olarak şair, romancı, gazeteci Mehmet Kemal,

“Hacettepe yerli yerinde değil. Doğramacı sanki başka yer yokmuşçasına kentin simgesi olan eski evleri hep yıktırmuş Tacettin camisine elleşemediği için, çevresini demir parmaklıklarla kuşatmış. Cami ve Mehmet Akif'in bir zamanlar oturduğu, İstiklal Marşını yazdığı ev tutuklanmış gibi demirler arasında melül, mahzun bakıyor ”⁽¹¹⁵⁾

demmiştir Kemal, böyle bir eski mahallenin yok olması pahasına kurulan Hacettepe Üniversitesi, günümüz modern hastane ve eğitim yapıları ile birlikte verdiği hizmetlerine devam etmektedir.

2 Şubat 1954 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne bağlı olarak kurulan “Çocuk Sağlığı Kürsüsü” Hacettepe Tıp Fakültesi'nin başlangıcı sayılmaktadır. Cebeci semtinde kiralanan bir binanın iki odasında açılan bu kürsü, ilk çalışmalarını çevresinde bulunan hastaların evlerinde uygulamalı olarak yürütmüş, bir yandan da Hacettepe Çocuk Hastanesi'nin inşasına başlanmıştır.

1965 yılında Hacettepe Üniversitesi eğitim kurumlarının koordinasyonunu sağlamak amacıyla Hacettepe Bilim Merkezi kurulmuş, 1966'da Hacettepe Tıp Merkezi Hastanesi hizmete girmiştir. Bunu, 8 Temmuz 1967 tarihinde ve 892 Sayılı Kanun ile Hacettepe Üniversitesi'nin kuruluşu izlenmiştir. Böylece Ankara Üniversitesi içerisindeki Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi, fakülteden ayrılarak Ankara'nın üçüncü üniversitesi haline gelmiştir. Bu arada, Çocuk Hastanesinin kurulmasını sağlayan “Ankara Çocuk Sağlığı Derneği”, 1967'de “Hacettepe Üniversitesi” Vakfı haline gelmiştir. 1954 yılından beri bir yandan eğitim-öğretim faaliyetleri yürütülürken, öte yandan da Türk üniversitelerinden mezun olan genç kabiliyetler, ihtisas, doktora ve araştırma yapmak üzere yurt dışına gönderilmişlerdir. Bu gençlerin hepsi yurda dönmüş ve Hacettepe Üniversitesi öğretim kadrosunun çekirdeğini oluşturmuşlardır⁽¹¹⁶⁾.

Şekil 13: H. Ü. Fakülte, Enstitü ve Yüksek Okullar Şeması

Hacettepe semtinin büyük bir kısmına yayılan Üniversitenin (Şekil 14. a) gittikçe artan ihtiyacını karşılamak üzere 1969 yılında Ankara-Eskişehir yolu üzerinde Beytepe Mevkii'nde 40 dekarlık bir arazide ikinci bir kampusun kurulmasına başlanmıştır (Şekil 14. b). Bu kampus Ankara'nın 16km batısında yer almaktadır. 1976 yılında hizmete giren bu kampusta Üniversitenin tıp ve sağlıkla ilgili fakülte ve yüksekokullarının dışındaki diğer fakülte ve yüksekokulları öğretim yapmaktadır.

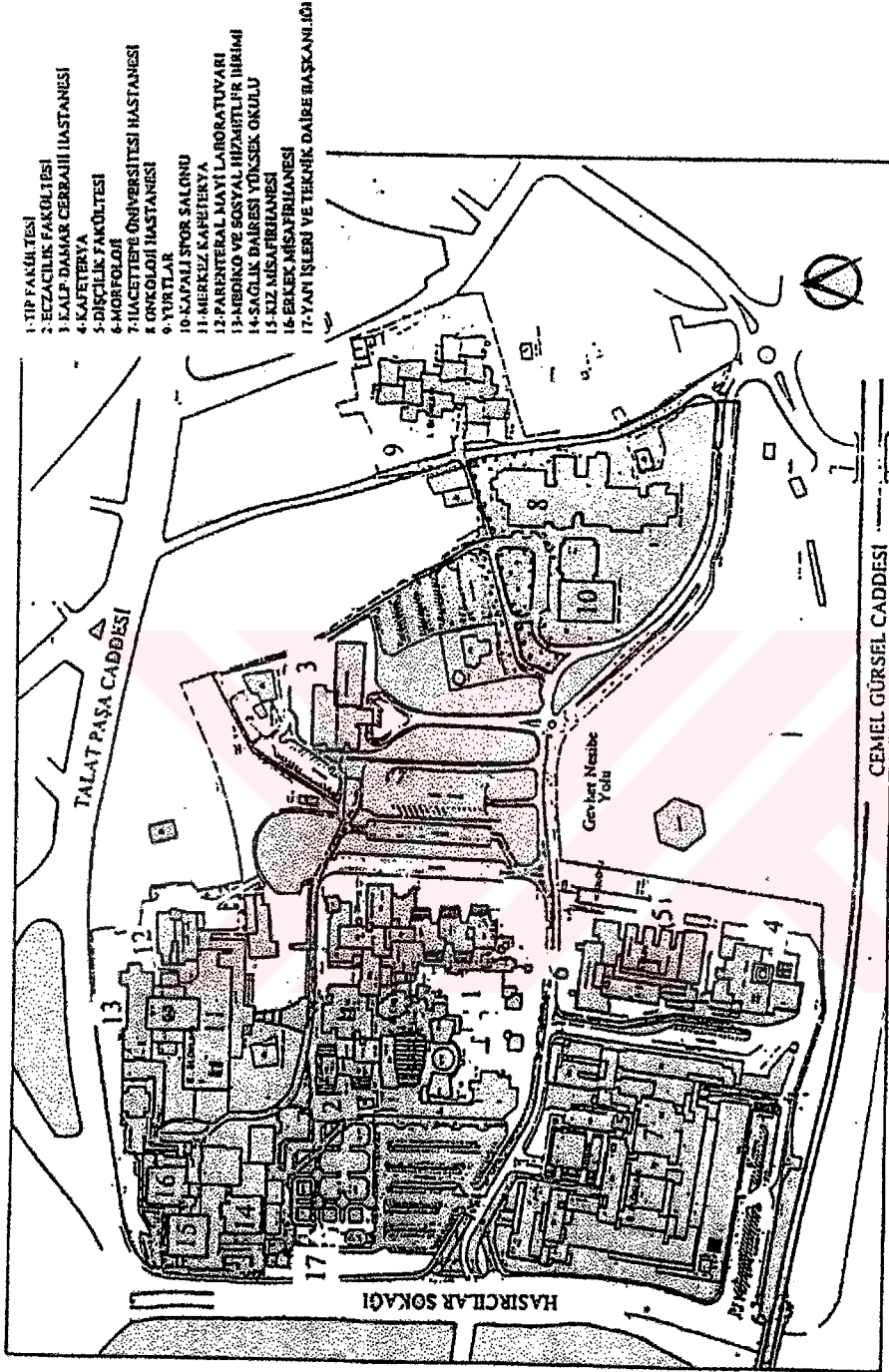
- Hacettepe Üniversitesi ve Yüksekokul Fakülte Binaları

- Tıp Fakültesi

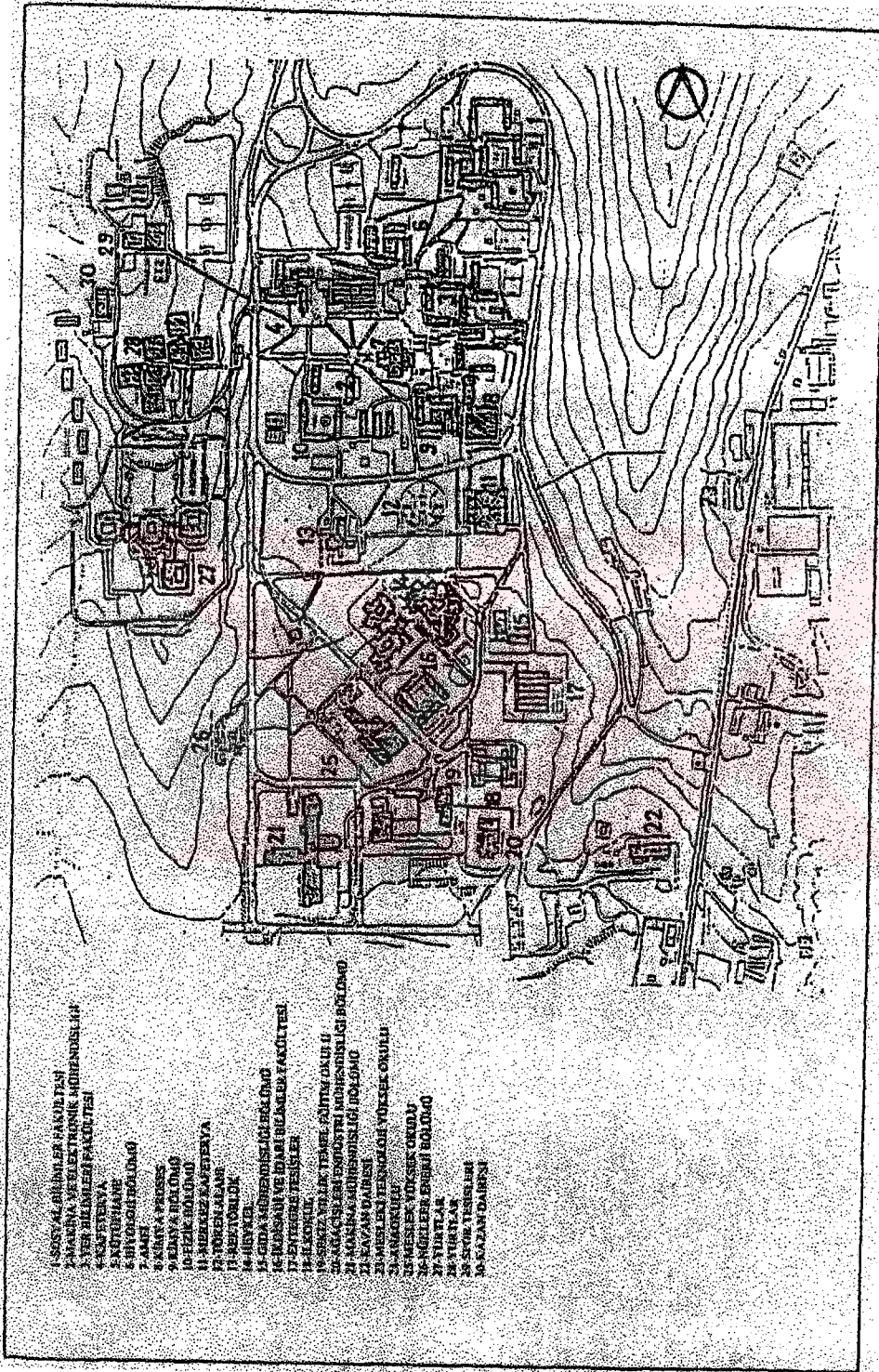
Hacettepe Üniversitesi, küçük bir çocuk hastanesinin gelişmesiyle, evvela bir tıp merkezi, sonra Ankara Üniversitesine bağlı ikinci bir tıp fakültesi ve en sonunda da özerk bir üniversite olmuştur.

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi (Temel Bilimler Yüksekokulu); Hacettepe Üniversitesinin henüz Hacettepe Tıp Merkezi olduğu dönemde planlanmış ve bu merkezin ilk bloklarının inşasına başlanıldığı sırada tıp merkezinin tıp fakültesi adını almasından bir müddet sonra da Hacettepe Üniversitesi kurulmuştur. Bu gelişmeler doğal olarak ihtiyaç programına yeni unsurlar getirmiş ve başlangıçta Temel Bilimler Yüksekokulu olarak planlanan yapı, H.Ü. Merkez kampusunun, ana binası olmuştur. 56.000 m²'lik yapının karakteristiği; idare, ofis gibi mekanları fonksiyonlarına göre gruplandırıp, üst üste yerleştirilmesi, organik olarak birbirleriyle ilişkilerinin kurulması ve bunların vurucu kitleler halinde mimaride belirtilmesiyle oluşmuştur.

Yapıda bütün taşıyıcı elemanlar içte ve dışta brüt beton olarak göze çıkmaktadır. Dolgular sarı travertenle kaplanmıştır. Döşemeler nervürlü, brüt beton ile yapılmıştır.

Şekil 14. a: H.Ü. Merkez Kampus Yerleşim Planı
Kaynak: H.Ü. Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı

Şekil 14 b: H.Ü. Beytepe Kampusu Yerleşim Planı
Kaynak: H.Ü. Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı

İhtiyaca göre yapı, ortadan bölünebilir 35 büyük eğitim laboratuvarı (40 kişi), 25 araştırma laboratuvarı, 55 derslik (40-60 kişi), 180 kişilik 8 amfi (laboratuvar bloklarının alt katında), 350 kişilik iki amfi, 750 kişilik bir konferans ve tiyatro salonu, rektörlük ve üniversite idaresi, öğrenci işleri, üç dekanlık, öğretim üyesi ofisleri (200), öğrenci dinlenme mahalleri ve kantin, üniversite matbaası, depolar, arşivler ve diğer genel kullanım sahalarını kapsamaktadır.

1960 sonrası mimarisine ait bu bina, fonksiyonalist ve brütalist eğilimin izlerini taşımaktadır. Malzeme olduğu gibi dışa yansımıştır. Düşey strüktürün olduğu gibi dışa vurulması ile hareketlendirilen sağır yan cephelerde, döşemeler brüt beton malzemesi ile belirlemektedir. Bina kompleksinin ön ve arka cephelerindeki döşemelerin arası pencerelerle kaplanmıştır. Bazı bölümlerde ise modüler pencere sistemi kullanılmıştır. Bina içinde esnek mekan çözümlerine gidilmiştir. Kübik bir anlayışla yapılmış olan bina, teras çatılara sahiptir. Yapı, 1960-73 devresindeki geniş kapsamlı ve değişik fonksiyonlu binaların çözümünde görülen biçim karmaşasına iyi bir örnek teşkil etmektedir ⁽¹¹⁷⁾.

- Hemşirelik, Ev Ekonomisi, Sağlık Teknolojisi ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu

Temmuz 1958'de tüzel kişiliğe sahip Çocuk Sağlığı Enstitüsü kurulmuş ve bu enstitü Hacettepe Çocuk Hastanesi'nde eğitim, öğretim, araştırma çalışmalarına ve kamu hizmetine başlamıştır. 1961 yılında, Hacettepe'de Hemşirelik, Tıbbi Teknoloji, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon alanlarında eğitim yapan Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, 1962'de ise Ev Ekonomisi Yüksekokulunun Diyetetik bölümü hizmete açılmıştır.

1963 yılında Hacettepe Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi haline getirilmiş, Temel Bilimler, Hemşirelik, Fizyoterapi, Rehabilitasyon, Tıbbi Teknoloji Yüksekokullarıyla bu günkü Ev Ekonomisi Yüksekokulunun Diyetetik Bölümü, adı geçen Fakülteye bağlı olarak yeniden örgütlenmiştir. Ve 1967'de Hacettepe Üniversitesi'nin kuruluşuyla, bu üniversite bünyesinde yer almışlardır ⁽¹¹⁸⁾.

Bina traverten kaplı sağır bir yüzey haricinde brüt betonun ham olarak kullanılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Brüt beton bina yüzeyinde olduğu gibi yansıtılmıştır. Fonksiyonalist ve Brütalist eğilimler taşıyan bu bina, mekansal esnekliğe sahiptir.

Bina 1960 yılı sonrasında mimari özelliklerini taşımaktadır. Yatay ve düşey hatların belirgin olarak dışa vurduğu binada, 90 derecenin bağımlılığından uzak durulmaya çalışılmış, açılı yüzeylerle bağımsız biçim arayışlarına gidilmiştir. Beş katlı olan bina kolon altı bir girişi ile, şeffaf bir saçağa sahiptir.

- Hacettepe Beytepe Kampusu

Hacettepe semtinin büyük bir kısmına yayılan üniversitenin gittikçe artan gelişimine cevap verebilmek amacıyla, 1969 yılında Beytepe Mevkiinde 40 dekarlık bir arazide ikinci bir kampusun kurulmasına karar verilmiş ve 1976'da kampus hizmete girmiştir.

Beytepe kampusunun genel yerleşme düzeni, bir takım modüllerin avlular oluşturulacak şekilde bir araya getirilmeleriyle geliştirilmiş bir sistemden oluşmaktadır. Kampusta bu sistemi oluşturan tip binalar, Sosyal Bilimler, Yer Bilimleri, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Makine ve Elektronik Mühendisliği, Biyoloji, Kimya ve Fizik Bölümü tip binalarıdır. Bu binalar kimi yerde alt geçişlerle bağlanarak, bir araya gelmektedirler.

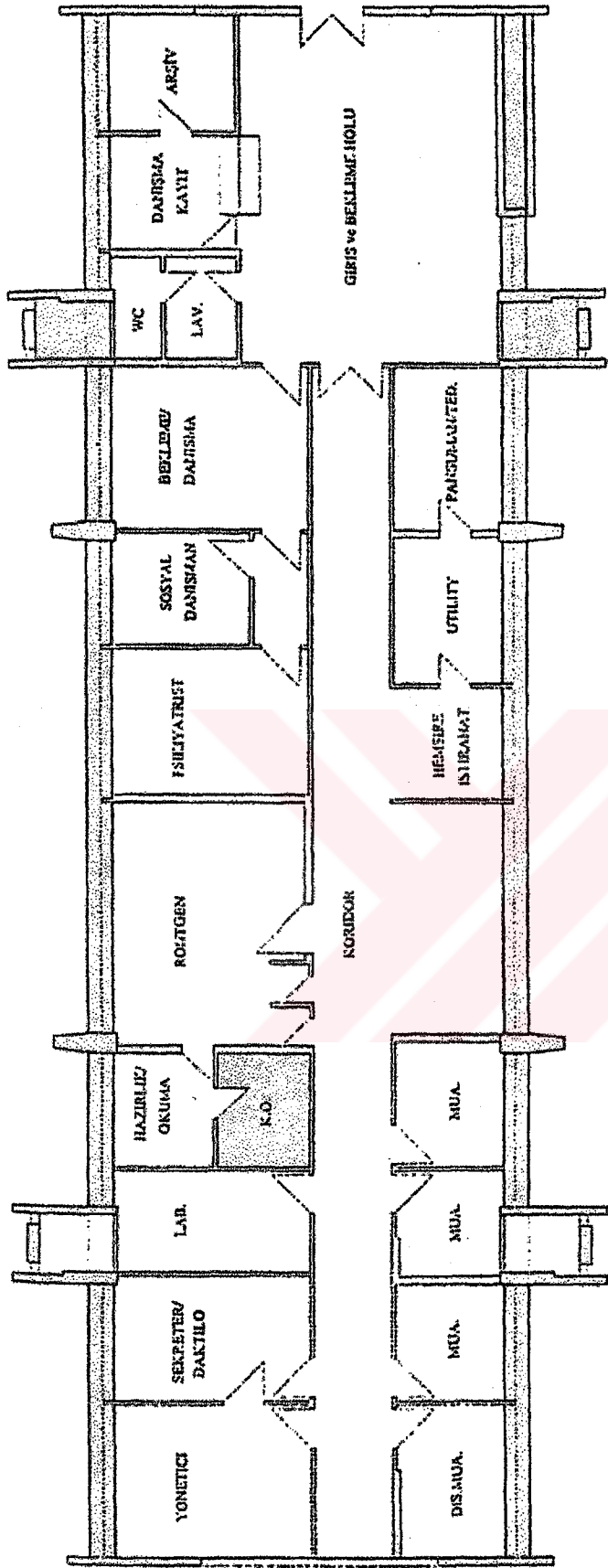
Mimar Sabih Kayan, farklı akademik birimleri barındırabilecek ve her bir akademik birimin mekan ve tesisat gereksinimine göre bölünebilecek büyük modüller geliştirilmiştir. Yaklaşık 10.5 m x 43.5 m döşeme alanına sahip ve bir bodrum üç normal kattan oluşan birimlerde düşey taşıyıcılar uzun kenarlarda toplanarak kullanım esnekliği artırılmıştır. Her türlü tesisat, uzun kenarlarda yer alan dört adet düşe tesisat bacası yardımı ile katlara ulaşmaktadır. Beytepe Kampusunda da tuvaletler ve merdivenler büyük modüllerin dışında, onların birleşim noktalarında, strüktürel açıdan bağımsız birimler olarak oluşturulmuş ve modül binaların kullanım esneklikleri korunmuştur.

Çok aceleci dönemi yansıtan Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampusu tip binaları, (Şekil 15.a) modüler, kübik, işlevi ve malzemeyi olduğu gibi dışarı yansıtan binalar olarak teknolojik gelişmeyi ortaya koymuşlardır.

- Hacettepe Beytepe Kampusu Yıldız Amfisi

Beytepe kampusunda yer alan, 1972 yılında yapımına başlanmış olan Yıldız Amfi, (Şekil 16) 1960sonrası biçim arayışlarının bir örneğidir. 4 kollu, yıldız biçimini anımsatan, simetrik bir anlayışa sahip bu bina, tip binalarda olduğu gibi, saf malzemenin kullanımıyla gerçekleştirilmiştir. Kitle olarak ta kampusun simgesel bir bina olma özelliğini taşımaktadır.İsminden de anlaşılacağı gibi, bina ir yıldızı anımsatan formuyla, expresyonizmin izlerini yansıtmaktadır.

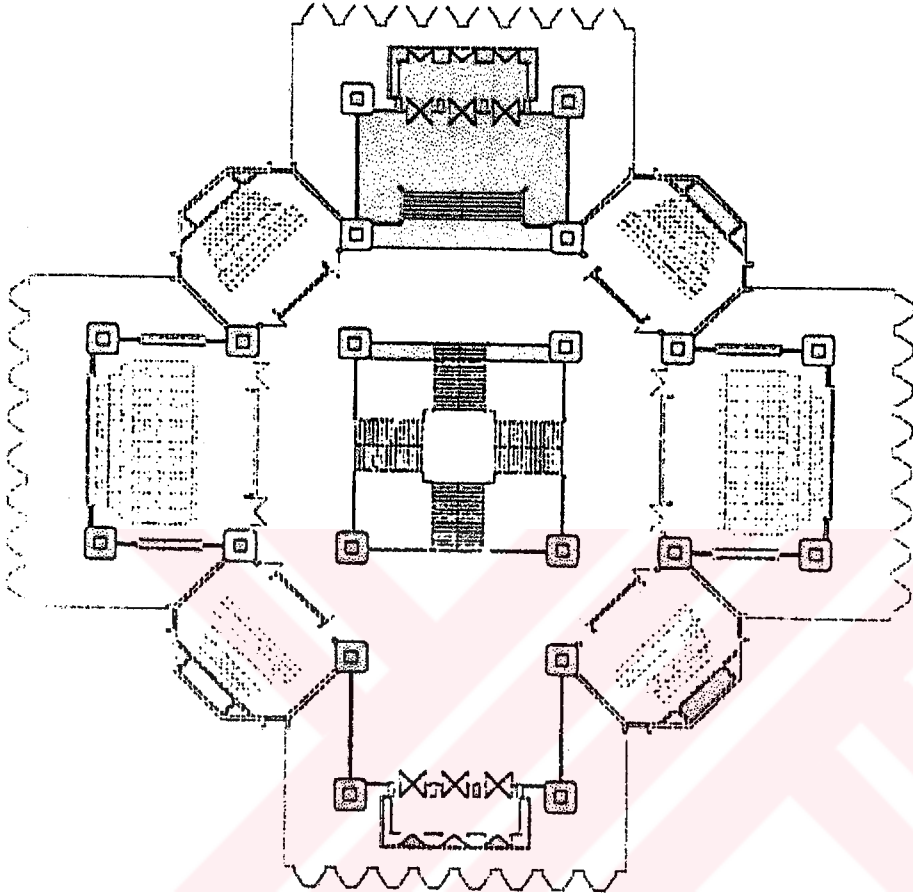

Şekil 15 a: H.Ü. Beytepe Kampusu; Tip Blok Planı

Şekil 15 b: H.Ü. Beytepe Kampusu; Tip Blok Cepheleri

Şekil 16: H.Ü. Beytepe Kampusu; Yıldız Amfi Zemin Kat Planı

2. 3. Bilkent Üniversitesi Mimarisi (ANKARA)

Bilkent Üniversitesi, 1986 yılında kurulmuştur. Aynı tarihte, Mimarlık Mühendislik ve Fen Fakültesi kurulmuş, fakat 1992 yılında, Fen Fakültesi Mühendislik Fakültesinden ayrılarak bağımsız bir fakülte olmuştur. 1994 yılında ise Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi kurulmuştur.

Bilkent Üniversitesi, Doğu ve Batı Kampusu, aralarında yer alan Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi ile birlikte Eskişehir-Bursa yolunun paralelinde o.d.t.ü. ve Hacettepe Beytepe Kampusları arasında yer almaktadır.

Bilkent kampusu bu güne kadar ki gelişimi içinde bir planlama/tasarım ürünü olmaktan çok günlük gelişmelere hızla cevap veren "iş bitiricilik" ürünü, parçacı ve eklektik bir yapılaşma getirmiştir. Dağılarak iç içe girmiş eğitim yapıları, yurtlar, lojmanlar bunlarla rast gele bir araya gelmiş konut gelişme alanları, sıçrayarak gelişen alt kampus alanları getirmiştir. Bu plansız ama hızlı yapılaşmanın içinde doğal olarak ta alabildiğine çeşitlenmiş bir yapı dili gözlemek olasıdır. Bilkent tip merkez yapısını (ilk yapı) günlerin akışı içerisinde zamanın ve mimarların belirlediği rast gele bir çeşitlilik izlemiştir. Lojmanlar, şantiye binalarından bozma yapılar, aralara serpiştirilmiş yalnızca bina ölçeğinde değer oluşturan prestij yapıları da bu çeşitliliği oluşturmaktadır. Bu çeşitlilikteki prestij yapılarına Müzik ve Sahne Sanatları Fakülte binasını örnek gösterebiliriz. Bu bina sadece Bilkent Üniversitesi'nin değil, Ankara kentinin de prestij yapısı olma özelliğini taşımaktadır.

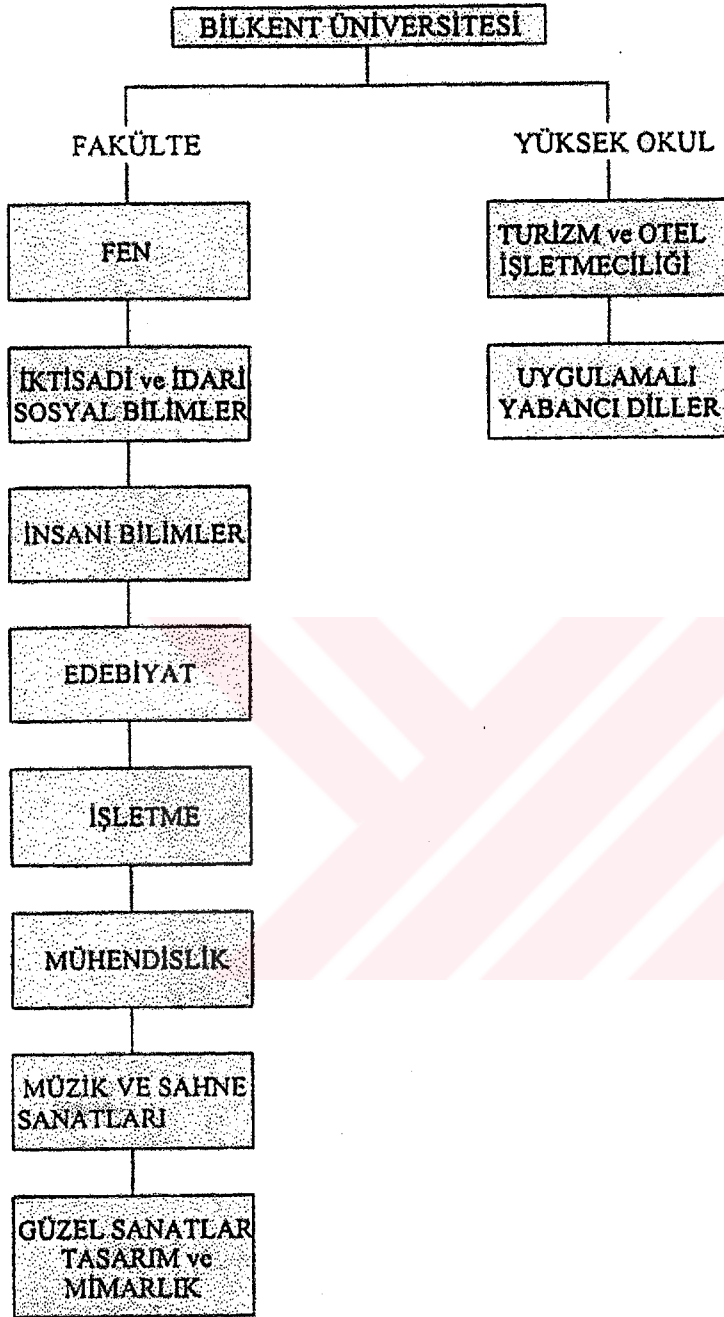
- Bilkent Üniversitesi Fakülte Binaları

- Doğu Kampusu Derslik Binaları

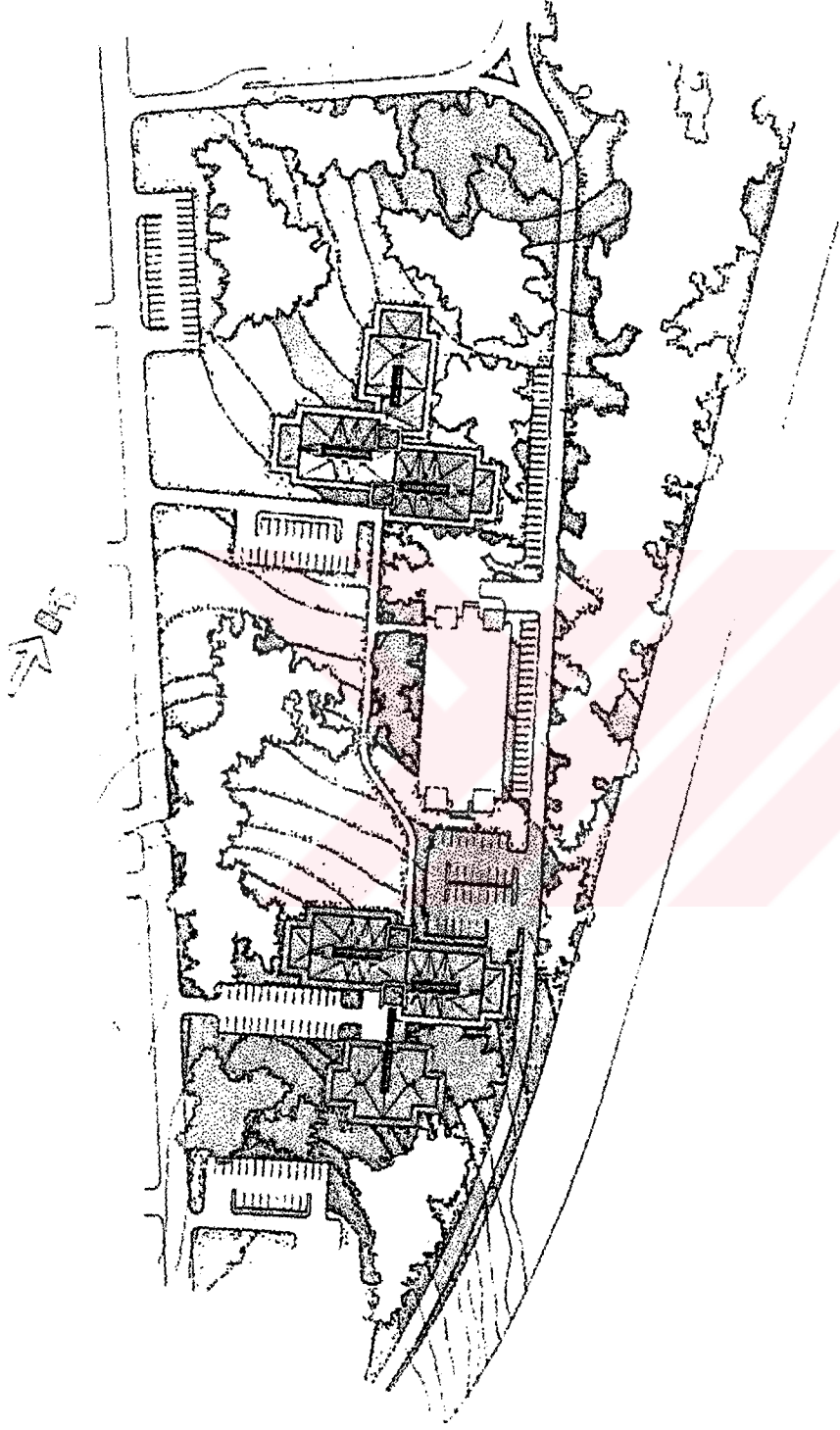
1980'li yıllarda lisan öğrenmek için yükseköğretim kurumlarından yurt dışına izinli gidecek öğretim elemanlarına Türkiye'de aynı imkanı sağlamak amacı ile YÖK'e bağlı ve adı YÖK Öğretim Elemanları Lisan Eğitim Merkezi olan bir kurum oluşturulmuştur. Bir kampus olarak gelişmesi tasarlanan bu kurum için derslikler, bekar öğretim elemanlarının kalabileceği yurtlar, evliler için lojmanlar ve nihayet spor salonu, kütüphane, kafeterya ve toplantı salonundan oluşan bir kompleks

öngörülmüştür. Fakat bu kampus içerisinde yer alması düşünülen spor salonu ve kütüphane binasının, sonradan merkez kampusta yapılmasına karar verilmiştir. Ve halen merkez kampusta, bu binaların inşaatı devam etmektedir. Çatılarında ışıkların yer aldığı bu binalar, simetrik plan anlayışıyla tasarlanmışlardır. Spor salonu binasının üç tarafı, kolonlarla çevrilmiştir (Şekil 18. b,c). Bina, modüler pencere düzenine sahiptir. Kütüphane binasında ise, çıkıntılarla, gelenekselin cumbalarına gönderme yapılmıştır (Şekil 18. d,e). Bu arada başlangıçta bir adet dersliklere daha sonra bir bina daha ilave edilmiştir. Projenin ilk aşamasından itibaren büyüme olasılığı göz önüne alınmış olduğu için ilave blokların orta holün güney ve kuzey uçlarına takılmaları ile istenen büyüme sağlanmış, hem de yapıların mimarisi bozulmamıştır.

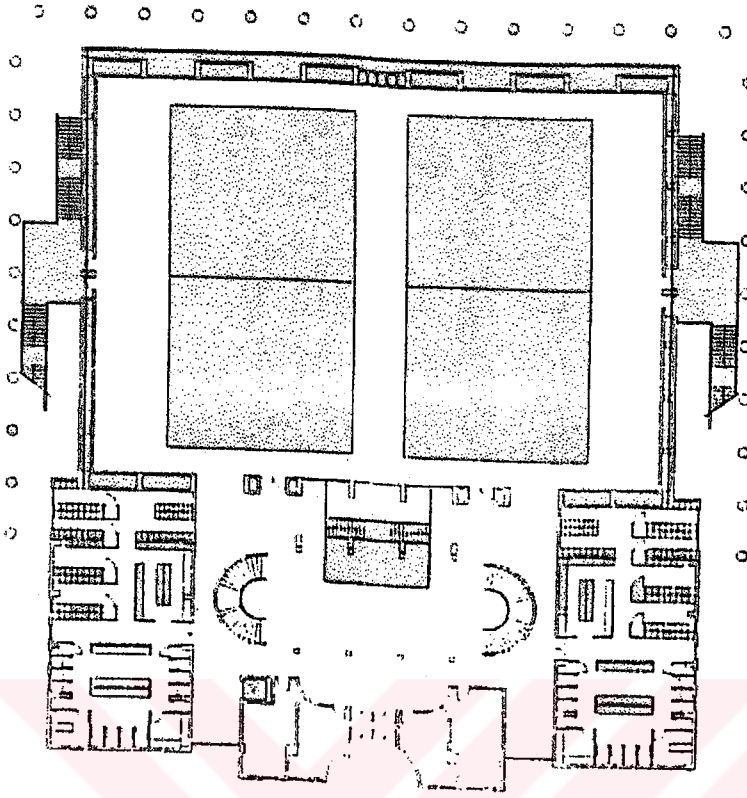
Derslik bloğunun ana kurgusunu, giriş yönünde uzayan bir orta hol ve bu holün her iki tarafına takılmış atriumlu iki uzun kitle oluşturmaktadır. Bu kitlelerde yer alan derslik okutman odalarını ayıran atriumların uç noktalarında ise servis çekirdekleri yer almaktadır. Arazideki eğimden yararlanılarak giriş kotunun altına kantinler yerleştirilmiştir. Derslik binasındaki okutman odalarına hizmet veren koridorlar ile duvar içerisinde oturma nişleri olarak kullanımı tasarlanan ve artiuma bakan dörtlü kare pencere delikleri elde edilmiştir. Bu deliklerin tasarımında geleneksel Türk mimarisinde görülen “kafesli pencere” ögesi yeniden yorumlanmış ve sağır duvarlar yer yer delinmek suretiyle bir bezeme ögesi elde edilmiştir. Orta boşlukların bir yanı bu duvarlar, öbür yanları ise iç balkonlardan oluşan ve teneffüslerde dersliklerden boşalacak öğrencileri alabilecek büyüklükte ele alınan fuaye mekanları olarak tasarlanmıştır. Katlar arası ilişki, sağır duvarlara bitişik turmanan ve her kat hizasında ait olduğu kata galerilerle bağlanan bir merdiven düzeni ile sağlanmıştır. En üst katta atriumun üzeri şeffaf “lexan” tonozlarla örtülmüştür. Tonozları taşıyan konsol döşemelerdeki nervürlerin Osmanlı yapı geleneğinde görülen saçak merteklerinin stilize edilmesi ve taşıyıcılardan çıkan üçgen payandalarla desteklenmesi ile içeride işlevsel bezeme zenginliği aranmıştır (119).

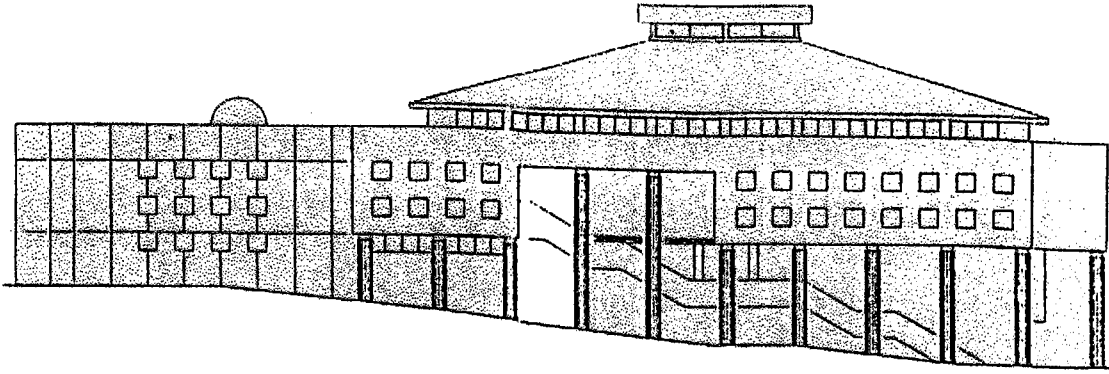
Şekil 17: B.Ü. Fakülte ve Okul Şeması

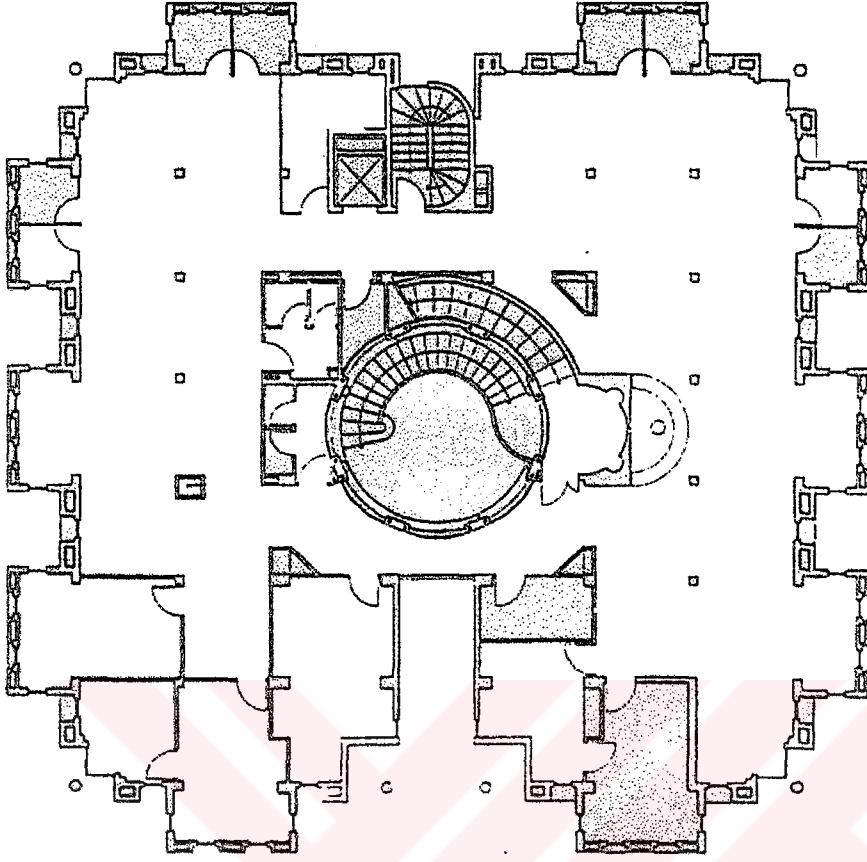
Şekil 18.a: B.Ü. Doğu Kampus Derslik Binaları: Vaziyet Planı
Kaynak: MİM. ErkuT Şahin baş Arşivi

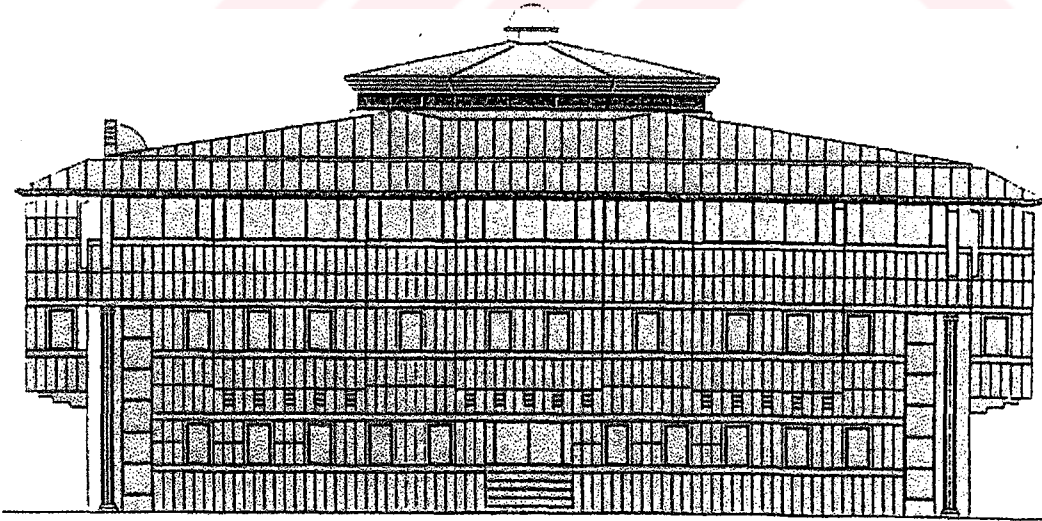
Şekil 18.b: B.Ü. Doğu Kampusu; Spor salonu Planı
Kaynak: Mim. Erkut Şahinbaş Arşivi

Şekil18.c: B.Ü. Doğu Kampusu Spor Salonu Cephesi
Kaynak: Mim. Erkut Şahinbaş Arşivi

Şekil 18 d: B.Ü. Doğu kampusu; kütüphane Binası Planı
Kaynak: Mim. Erkut Şahinbaş Arşivi

Şekil 18 e: B.Ü. Doğu kampusu; Spor Salonu Cephesi
Kaynak: Mim. Erkut Şahinbaş Arşivi

- Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi

Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, bir araya geliş üç kütlede oluşmaktadır. Bu üç ayrı kütle farklı mimari anlayışı ortaya koymaktadır. Alan içerisinde ortada yer alan kütle tamamıyla dik açılı geometrik biçimler esas alınarak yapılmıştır. Bu binaya, büyük bir sütun üzerinde, havada asılı kalmış izlenimi yaratılmış olan bir mekanın altından ulaşılmaktadır. Boşluk ve doluluk hissi yaratan biçimlemesiyle, işlevlere cevap veren parçaların biçime ulaştığı bu bina modern mimarinin kübizmine gönderme yapmaktadır. Dört kat olan ana binada ise düşey çizgiler vurgulanmıştır. Saçaklı bir girişe sahip olan bu bina sade ve yalın bir kütle olarak göze çarpmaktadır. Plan olarak genelde hareketli ve girintili olan binanın modüler bir pencere sistemi mevcuttur.

Bilkent Üniversitesi Mimarlık Fakültesi ek binası için ayrılmış olan alanın darlığı yüzünden, biçim olarak 1 bir bina yapımına gidilmiştir. Allenin sonunda yer alan bu bina iki atriuma sahiptir. Bu atriumlar, yüksek balkonlarla dış çeperlerden birbirlerine bağlanmışlardır.

Bir odak noktasına sahip olan bina, sınıflar ve eğitim odaları kot farkı ile birbirlerinden ayrılmışlardır.

Derslikler, bina genelinde parçalı kitleleri oluşturmaktadır. Binanın yola bakan cephesinde zemin altında bir amfi mevcuttur. Bu bina ile büyük ölçekli bir drama yaratılmıştır.

Mimarlık Fakültesi binası, dairesel geometrik formlar ile dik açılı birimlerin bir arada kullanılmasıyla oluşmuştur. Giriş oldukça yüksek bir kolon dizisiyle vurgulanmıştır.

Atriumlardan alınan ışık, binada en doğru bir biçimde kullanılmıştır. Ve bu atriumları örten tonozlar binanın can alıcı noktalarını oluşturmuşlardır. Cephelerde bina yüksekliğince uzanan sütunlar, binanın mimarisinde hissedilen neo-klasizmin öğeleri olarak göze çarpmaktadırlar.

- Fen Fakültesi

Yaya yolu başlangıcında, Merkez Yerleşkesi'nin ilk binalarından İdari Bilimler ve Edebiyat Fakültesi ana girişinin tam karşısında, ortası havuzlu, yarım daire bir dış alanı tamamlayan Fen Fakültesi ve bitişiğindeki Kimya ve Biyoloji Bölüm binaları, genelde farklı plan çözümlerine karşın, bir buçuk kat yüksekliğinde, yarım daire planlı, sürekli ve etkili görünüşlü bir ön kolon dizisiyle birbirlerine bağlanarak bütünleşmektedirler. Bu dizi kolonların güneyde kalan yarısı, burada yer alan Fen Fakültesi binasının önünde, üzeri betonarme plak örtülü, gölgeli bir dolaşım revağı oluşturmakta, kuzeydeki Kimya ve Biyoloji Bölümleri binası daha geride, ikinci bir dizi kolon ardında gerçekleştirildiğinden, bu revak burada, öndeki dizi kolon boyunca devam etmekte, arkadaki diziyeye atlamaktadır.

Daire planlı havuz çevresindeki açık alanı tanımlayan, kısmet çift çember parçası biçiminde ve farklı yüksekliklerde inşa edilmiş bu dizi kolonlar, yine kısmen üst örtülü veya örtüsüz olmaları nedeniyle değişik ışık ve mekan oyunları oluşturmakta, binaların tek düzeni olabilecek giriş cephelerine, zamana ve ışığa bağlı olarak görsel zenginlik katmaktadırlar.

Dizi kolonların arkasında yer alan fakülte binaları, öndeki kolonların dairesel geometrik düzenine uygun bir biçimde, ön cepheleri iç bükey birer dik üçgen biçiminde planlamışlardır. Bir bodrum üzerinde üç kat olarak gerçekleştirilen Fen Fakültesi binası, arka köşedeki çember planlı ana merdiveni merkezdeki ana girişe bağlayan, üç kat yüksekliğindeki dikdörtgen bir orta mekanla simetrik olarak ikiye bölünmüştür. Genel çatı düzeyinin üzerine çıkan ve önde yüksek bir dairesel kemerle tanımlanmış şeffaf bir beşik tonozla aydınlatılan bu orta mekan yapının en ilginç bölümünü oluşturmaktadır. Eşit açıklık üç modülden oluşan orta mekanın uzun yan yüzeyleri, bir yapının dış cepheleriymiş gibi düzenlendiğinden, buraya aynı zamanda bir iç sokak izlenimi vermektedirler.

Bu olağanüstü orta mekan dışında, yapının geri kalan bölümleri, zeminde, ön cephe boyunca sınıfları, daha geride laboratuvarları, üst iki katta, tüm yapı çevresince, öğretim üyelerinin ofislerini, bunların ortasında kalan alanlarda ise her iki katta da okuma ve seminer salonları ile depoları içermektedir.

Ana fakülte binasının tersine çok sayıda kimya ve biyoloji laboratuvarlarını içeren Kimya ve Biyoloji Bölümleri Binası'nda; öğretim üyelerinin ofisleri dört kat boyunca yalnızca kuzeye bakan cephede çözümlenmiş, böylece bu odalar için görkemli bir orman manzarasının yanı sıra, çalışma koşulları açısından en geçerli gün ışığı da sağlanmıştır.

Birinci kat düzeyinde, L planlı, açık bir köprü ile Fen Fakültesi'nin birinci katına bağlanan binaya zemin katta, arka sıradaki dizi kolonun orta doğrultusundan girilmekte, buradan binanın merkezini vurgulayan çember planlı, çift cidarlı, üç kat boyunca yükselen ve çatıdan aydınlatılan ana merdiven holüne ulaşılmaktadır. Bu holü oluşturan çift cidar arasındaki çember planlı merdiven ile ilk yarım dönüşte birinci katın güney yönündeki laboratuvarlar koridoruna, ikinci yarım dönüşte de ikinci katın kuzeyindeki fakülte ofislerinin önündeki koridorlara çıkılmaktadır. Silindirik geometrisi ve dramatik aydınlatması ile binanın en ilginç mekanını oluşturan bu merdiven holü zemindeki giriş dışında yalnızca birinci katta, öğretim üyeleri ofisleri bölümünü laboratuvarlar bölümüne bağlayan yarım daire planlı koridordan ve ikinci kat ofislerini yine laboratuvarlara bağlayan ve merdiven holü boşluğundan geçen şeffaf köprüden algılanabilmektedir. Her iki yapıyı birbirine bağlayan revakların traverten kaplı ayaklarında, değişik yönlerde kullanılan klasik biçimli, yivli kolonlarda da izlenmektedir.

Önlerindeki yarım daire biçimli dış alanı oluştururken birbirlerini tamamlamayı amaçlayan, ancak yine de birbirlerinden çok farklı bir biçimde planlanarak tekdüzelikten uzaklaştırılmış olan bu iki bina, iç ve dış görüntüleriyle mimarlık açısından en özgün ve ilgi çekici fakülte yapıları olarak Bilkent Üniversitesi Yerleşkesi içinde kendilerine özel ve saygın bir yer edinmişlerdir ⁽¹²⁰⁾.

- Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi

1986-87 akademik yılında öğretime açılan Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi, Müzik ve Sahne Sanatları alanında eğitim vermek üzere ülkemizde fakülte düzeyinde kurulmuş ilk yükseköğretim kurumudur Onay, ⁽¹²¹⁾ B.Ü. Sahne Sanatları Fakülte binası, üzerinde yer aldığı doğal tepe ile gerek görsel gerek işlevsel olarak bağımsız bir alt alanı tanımlayan Müzik Fakültesi yapısı tiyatro konser salonu

yapıları ile bir üçlü, bir sanat zıguratı oluşturmaktadır. Bilkent Müzik Fakültesi'nin içinde yer alan ve Bilkent Konser Salonu olarak bilinen salon aslında programda öğrenci çalışmalarının gerçekleşeceği bir eğitim salonu olarak öngörülmüştür. Ancak salonun gerek akustik başarısı gerek mekan kalitesi sınırlı oturma kapasitesine karşın Ankara'nın müzik etkinliklerinde yoğun kullanımına cevap verebilmektedir.

Yapının oldukça yalın bir plan kurgusu vardır. Bir giriş holünün iki yanında lineer olarak uzanan mekanlar ışık alan dış cephelerde derslik, ofis, öğrenci çalışma odası gibi hacimleri oluştururken, bu hacimler ortada bir kolda konser salonu, diğer kolda ise Arena Tiyatrosu ve bunlara yönelik servis mekanlarını boğçalayacak biçimde kullanılmıştır. Servis hacimleri ise yapının iki ucunda ve ortasında, dış cephelerde kendilerini vurgulayarak tekrar etmektedir. Yapının giriş holü ve katlar boyunca galerilerle birbirine açılan orta hol, yapının kimliğini oluşturan en önemli mekan olarak göze çarpmaktadır. Orta hol mekanları gerek ölçek gerekse mimari dil açısından yapıyı bir eğitim açısından çok bir prestij yapısına dönüştürmektedir. Giriş katında oldukça sınırlı tutulan hol mekanı, bir obje olarak öne çıkarılan merdiveni vurgulamak üzere kurulmuştur.

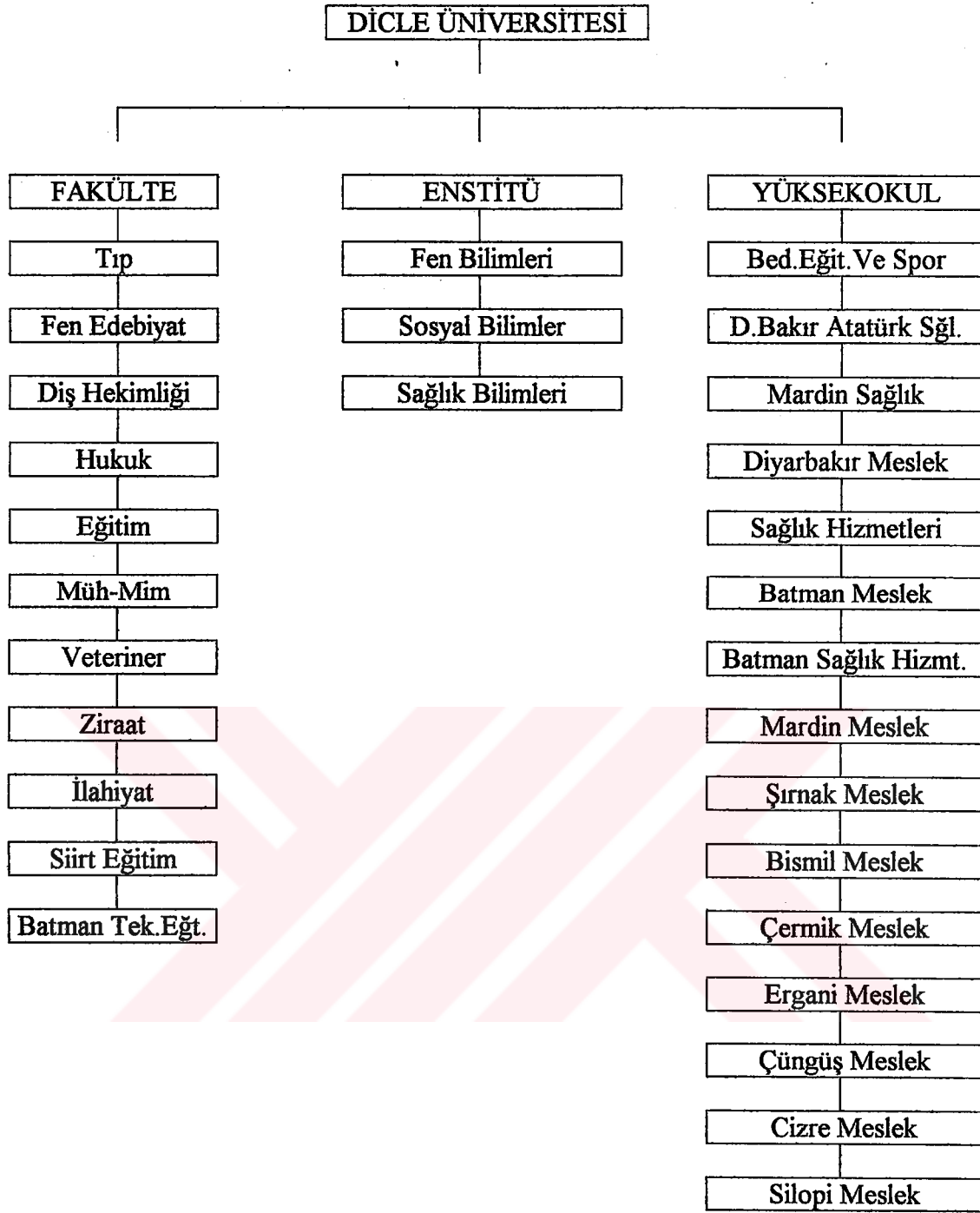
Giriş cephesinde yapıdan koparılan, yan cephelerde ise yapı ile bütünleşmesine karşın sürekliliğini hissettiren ikili kolon serileri yapı boyunca birden fazla mimari dilin ve ikili bir ölçeğin algılanmasını getirmektedir. Öne çıkarak yapının kimliğini belirleyen klasik referanslı dile karşın buna zemin oluşturan yapı yüzeyi modern bir tutumun yalınlığı içinde kalmaktadır. Bu yapıda modern tutuma eklenen "klasik" dil öğeleri, yapıştırma süsleme elemanlarından oluşmamakta, aksine taşıyıcı düzenin sürekliliği içinde bu düzenin dışa yansıtıldığı kolon ve çatı payandaları ile oluşmaktadır. Bunun dışında yapıya ait olmayan süsleme elemanlarından kaçınılmıştır. Yapıda, dışa ulaşmayan iç mekan genişliklerine rağmen; tekrar eden galeri sistemi ve tepe ışıklıkları aracılığı ile pek çok noktada gün ışığına ulaşılmaktadır ⁽¹²²⁾.

2. 4. Dicle Üniversitesi Mimarisi (DİYARBAKIR)

Dicle Üniversitesi, büyük medeniyetlerin beşiği olan, Mezopotamya'yı baştan başa geçen ve geçtiği topraklara hayat veren Dicle Nehri'nin doğu yakasında Diyarbakır-Silvan karayolu üzerinde olup, Diyarbakır'a 13 km uzaklıkta 27 bin dekarlık arazi üzerine kurulmuş ve adını bu nehirden almıştır. Nehrin batı yakasında ise tarihi Diyarbakır kenti yer almaktadır ⁽¹²³⁾.

Dicle Üniversitesinin çekirdeğini oluşturan Diyarbakır Tıp Fakültesi, Ankara Tıp Fakültesi ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında yapılan protokol uyarınca, 18 Aralık 1966 tarihinde Ankara Tıp Fakültesi bünyesinde öğrenci alımına başlamıştır. Daha sonra 3 Temmuz 1968 tarihinde yürürlüğe giren 1054 Sayılı Yasa ile kuruluşunu tamamlayan Diyarbakır Tıp Fakültesi, 1969 yılında öğrencilerini Diyarbakır'a naklederek öğretime fiilen başlamıştır. 21/11/1973 tarihinde 1785 Sayılı Kanunla "Diyarbakır Üniversitesi" adı altında kurulan Üniversiteye, Diyarbakır Tıp Fakültesi ve Fen Bilimleri Fakültesi bağlanmıştır. Bunu takiben 1976 yılında Diş Hekimliği Fakültesi ve 1981 yılında Ziraat Fakültesi açılarak, Diyarbakır Üniversitesinin gelişmesi devam etmiştir. 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra 20/07/1982 tarihinde çıkartılan 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 32. maddesi uyarınca, Diyarbakır Üniversitesinin adı "Dicle Üniversitesi" olarak değiştirilmiştir. Üniversiteye, aynı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Hukuk Fakültesi ile Eğitim Fakültesi açılmıştır. Bunu takiben 1992'de Siirt Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Ziraat Fakültesi, Veteriner Fakültesi, Batman Teknik Eğitim Fakültesi de açılmıştır ⁽¹²⁴⁾.

90'lı yıllara kadar, şehir merkezinin çeşitli yerlerinde eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdüren fakülteler, üniversite kampusunda yapımı bitirilen yeni ve modern binalara taşınmıştır. Günümüzde Eğitim Fakültesinin şehir merkezinde bulunan birkaç bölümüm hariç diğer tüm fakülteler üniversite kampusunda yerleşik düzende eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir. Üniversite kampus alanı içinde Tıp Fakültesi bünyesinde 3 katlı merkezi bir kütüphane de bulunmaktadır. Bunun yanında üniversite kampusunda 1 Kapalı Spor Salonu, Atletizm ve Futbol Sahası, 2

Şekil 19: Dicle Üniversitesi Fakülte, Enstitü ve Meslek Yüksekokulları Şeması.

- Tıp Fakültesi

Tıp Fakültesi, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında yapılan bir protokolle, 18 Aralık 1966 tarihinde Ankara Tıp Fakültesi bünyesinde öğrenci alımına başlamıştır. Daha sonra, 3 Temmuz 1968 tarihinde yürürlüğe giren 1054 Sayılı Yasayla kuruluşunu tamamlayan fakülte, 1969 yılında öğrencilerini Diyarbakır'a naklederek öğretime devam etmiştir. Tıp Fakültesi 30/11/1973 tarihinde 21/11/1973 tarih ve 1785 Sayılı Yasayla kurulan "Diyarbakır Üniversitesi" ne bağlanmıştır. Önceleri Hıfzısıhha Enstitüsünün ikinci katında öğretime başlamış, daha sonra Milli Eğitim Bakanlığına ait binalara yerleşmiş, 1969-1981 yılları arasında şehir merkezindeki Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığına ait tesislerde hizmet veren Tıp Fakültesi, 1981 yılı sonunda şehirden 13 km uzaktaki üniversite kampusunda yaptırılan ve 11 kattan oluşan modern binalara taşınmıştır ⁽¹²⁵⁾.

192.000. m² yapının karakteristiği; dersane, laboratuvar, idare, klinik ve diğer birimlerin fonksiyonlarına göre gruplandırılıp, kimi yerde yan yana, kimi yerde üst üste yerleştirilmesiyle oluşmuştur.

Yapıda bütün taşıyıcı elemanlar, içte ve dışta beton olarak göze çarpmaktadır. Düşey strüktürün dış cephede, yatay çizgilerle kesilmesiyle cepheye hareket kazandırılmış, aynı zamanda bölgenin iklim durumu göz önünde tutularak dış etkenlere karşı (güneş, rüzgar vb.) korunması sağlanmıştır.

Yapı içinde bulunan iç bahçeler ise beton yığınları arasındaki tek tekdüzeliği ortadan kaldırırken, aynı zamanda doğal bir aydınlatma imkanı da sağlamaktadır.

Bina içerisinde biri zemin katta, diğeri 11. katta olmak üzere iki tane yemek salonu bulunmaktadır. Her iki salon, çok amaçlı kullanılacak şekilde tasarlanmıştır.

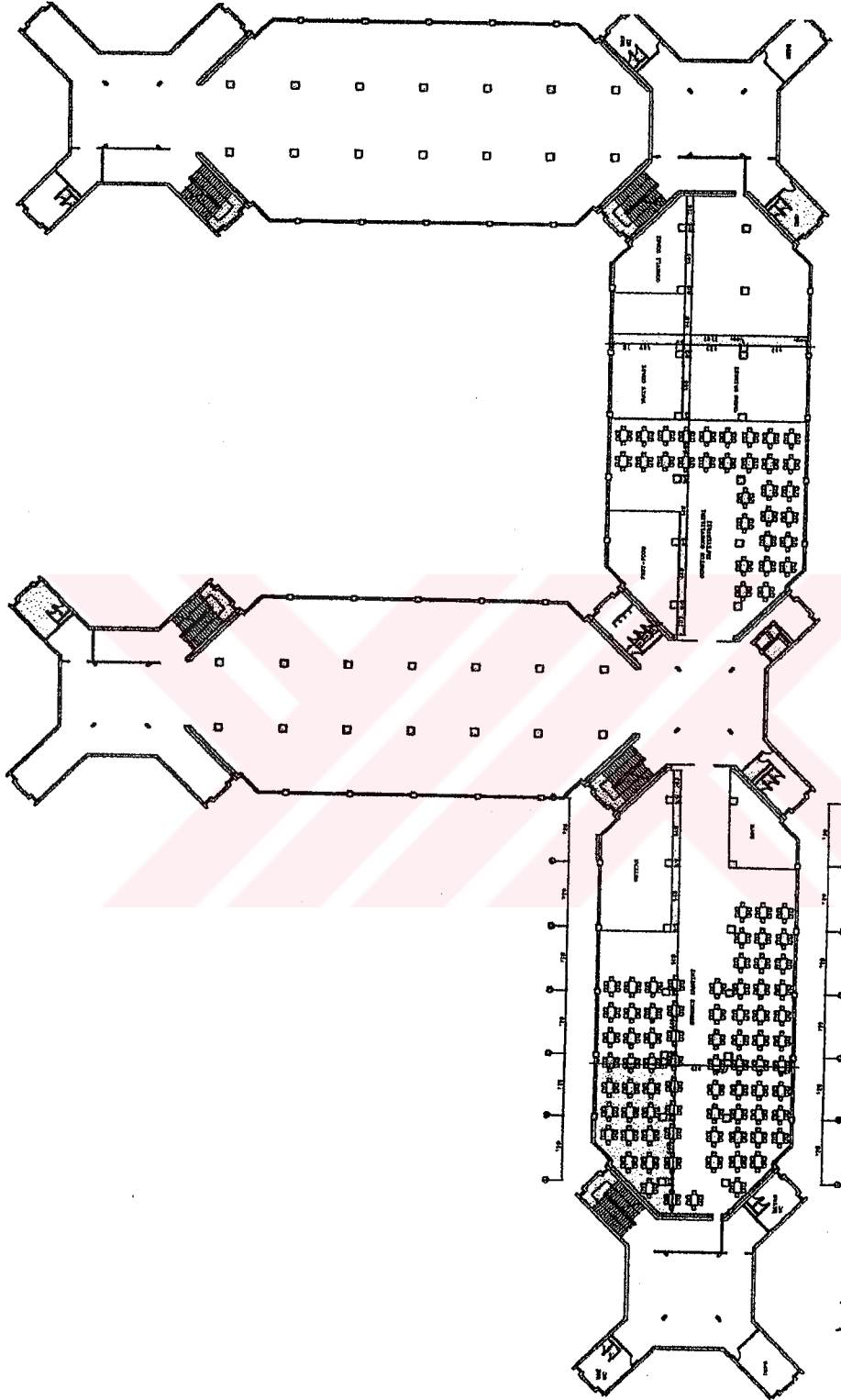
- Dicle Üniversitesi Kampusu Tıp Binaları

27 bm dekarlık arazi üzerine kurulmuş olan Dicle Üniversitesi tip binaları, bir takım modüller, avlular oluşturacak şekilde düzenlenmiş bir sistemden oluşmuştur. Kampusta bu sistemle kurulmuş olan, Fen-Edebiyat, Dış Hekimliği, Hukuk, Mühendislik-Mimarlık, İlahiyat, Ziraat ve Eğitim Fakültesi binaları aynı tip fakülte binalarıdır (Şekil 20).

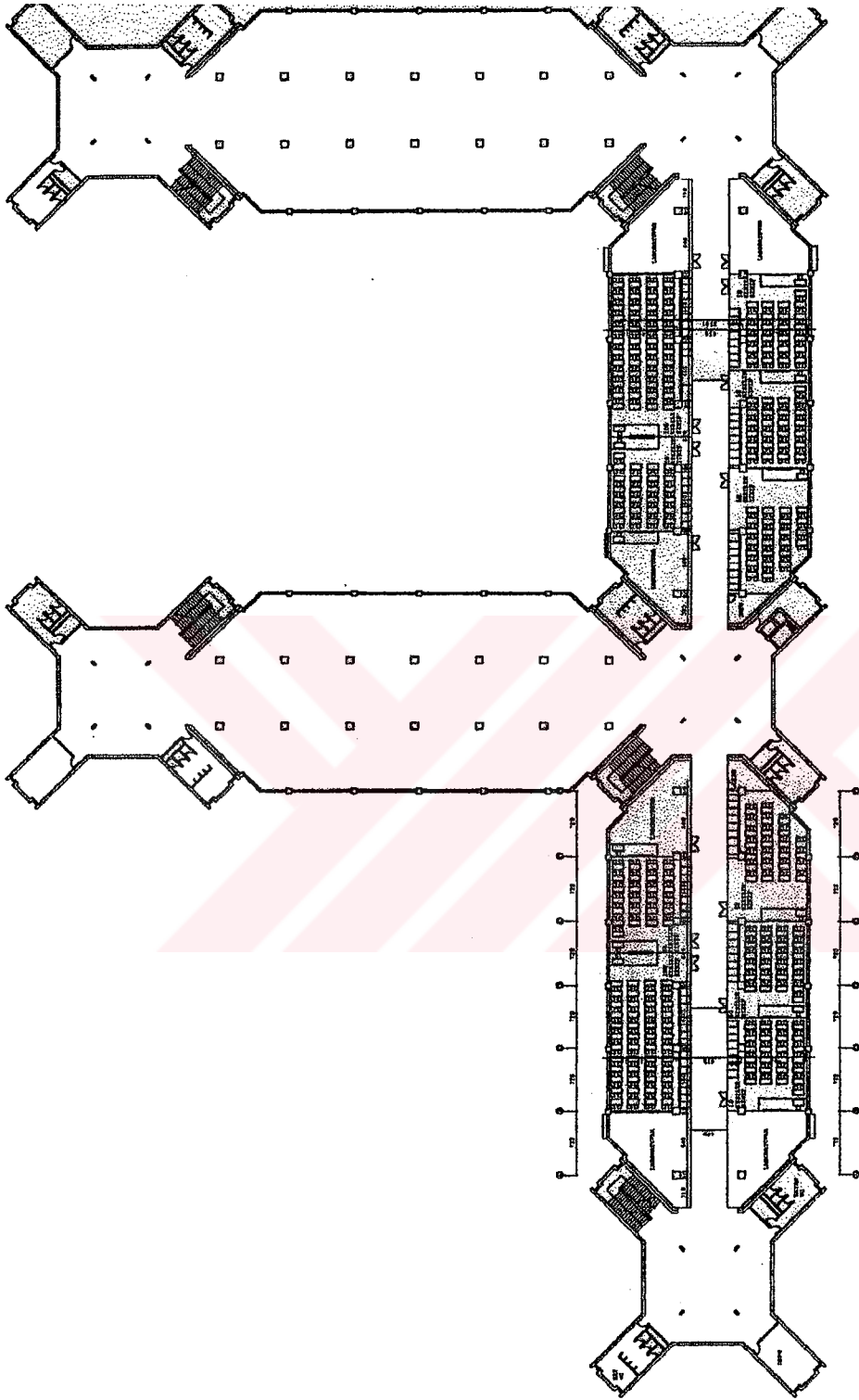
Tıp Fakültesi hariç, kampus tip binalarının genel planlamasında aynı identik öğelerden oluşmuş bir doku görmekteyiz. Kare iç avlular meydana getiren bu doku defalarca tekrarlanarak sistemin büyümesi sağlayabilmektedir ⁽¹²⁶⁾. Bodrum + zemin + 3 kattan oluşan yapının bodrum katında öğrenci ve öğretim elemanları için düzenlenmiş ayrı iki yemek salonu, kantin ve depodan oluşmuş mekanlar bulunurken, zemin kat (giriş katı) ve zemin + 1. kat ise laboratuvar ve dersliklerden oluşmuştur. Zemin + 2 ve 3. katlarda ise idari kısma ve öğretim elemanlarına ait odalardan oluşmuştur. Yapının merkez ve köşe noktalarında bulunan şaftlar ise düşey aktarmayı sağlayan merdiven ve WC'leri bünyesinde barındırmaktadır. Bu vasıta ile yapıdaki tesisat sorununun kolayca çözümlenmesi sağlanmıştır. Bu aynı zamanda farklı iki veya daha fazla doğrultudaki sirkülasyon akslarını da birbirine bağlayarak yapının çeşitli doğrultularda gelişmesine de olanak sağlamıştır. Sirkülasyon aksının her iki tarafında yerleştirilen birimler ise zemin ve zemin + 1. katta derslik ve laboratuvar olarak kullanılırken, zemin + 2 ve 3. katlarda ise idari ve akademik personele ait birimler olarak tasarlanmıştır.

Yapı işlevsel olarak "T", "L", "U" ve "Orta Avlulu" tip şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kurulacak fakültenin ihtiyacını karşılayacak düzende hazırlanan bina yukarıda belirtilen işlevsel tiplerden birine göre düzenlenmekte ve bu şekilde gelişme göstermektedir.

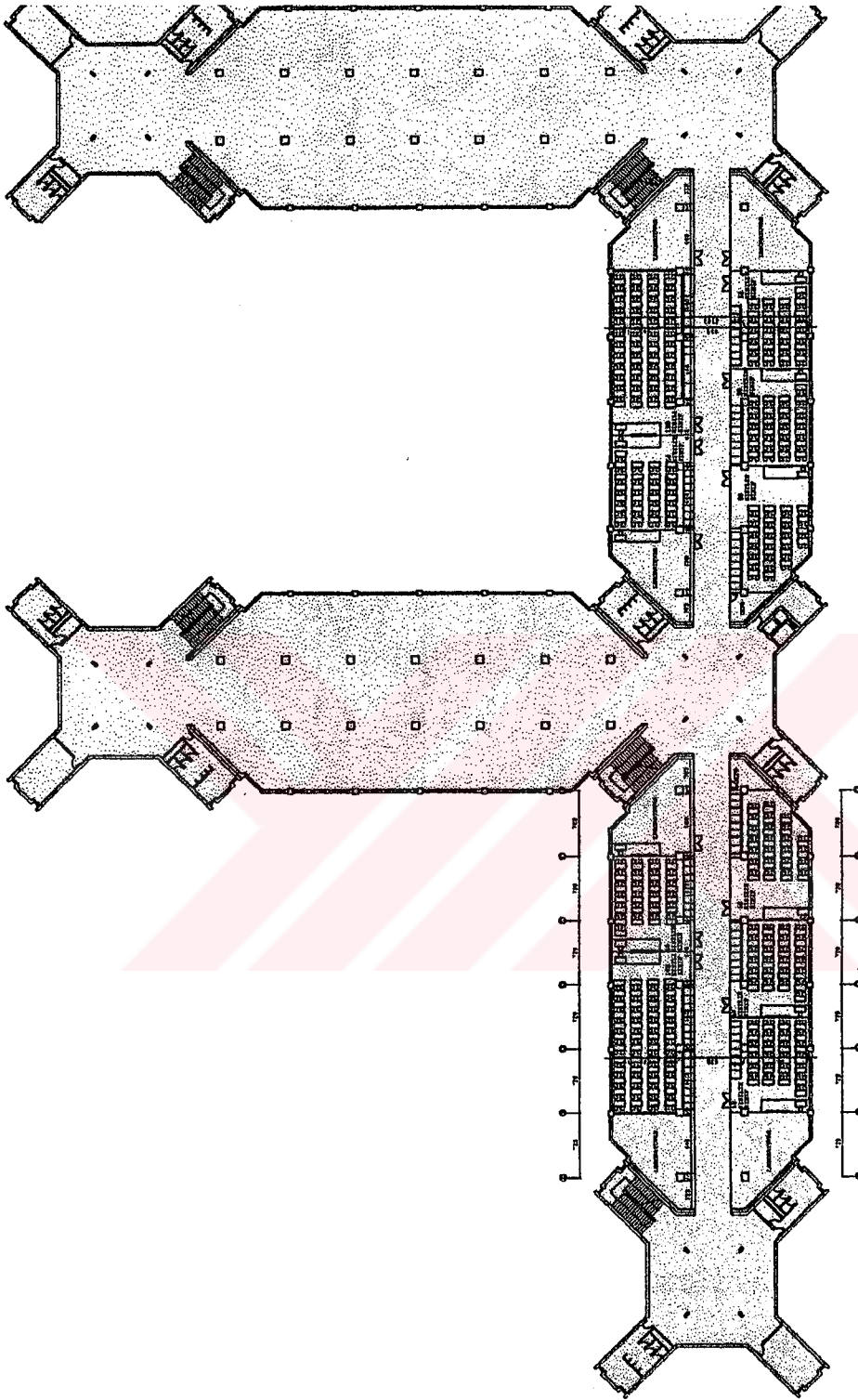
Aynı yapı tiplerinin çeşitli doğrultularda defalarca tekrarlanmasıyla ortaya konulan fakülte binaları, zaman içerisinde tekdüzelik sağlamakta ve bu tekdüzelik rijit bir ortam oluşturmaktadır. Oluşturulan tip binalar her ne kadar fonksiyonellik ve esneklik açısından olumlu özellikler gösterse de aynı identik öğelerin defalarca tekrarlanması bu kampus binalarında eğitim-öğretim etkinliklerini sürdüreceği genç dimağlar üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği endişesi de göz ardı edilmemelidir.

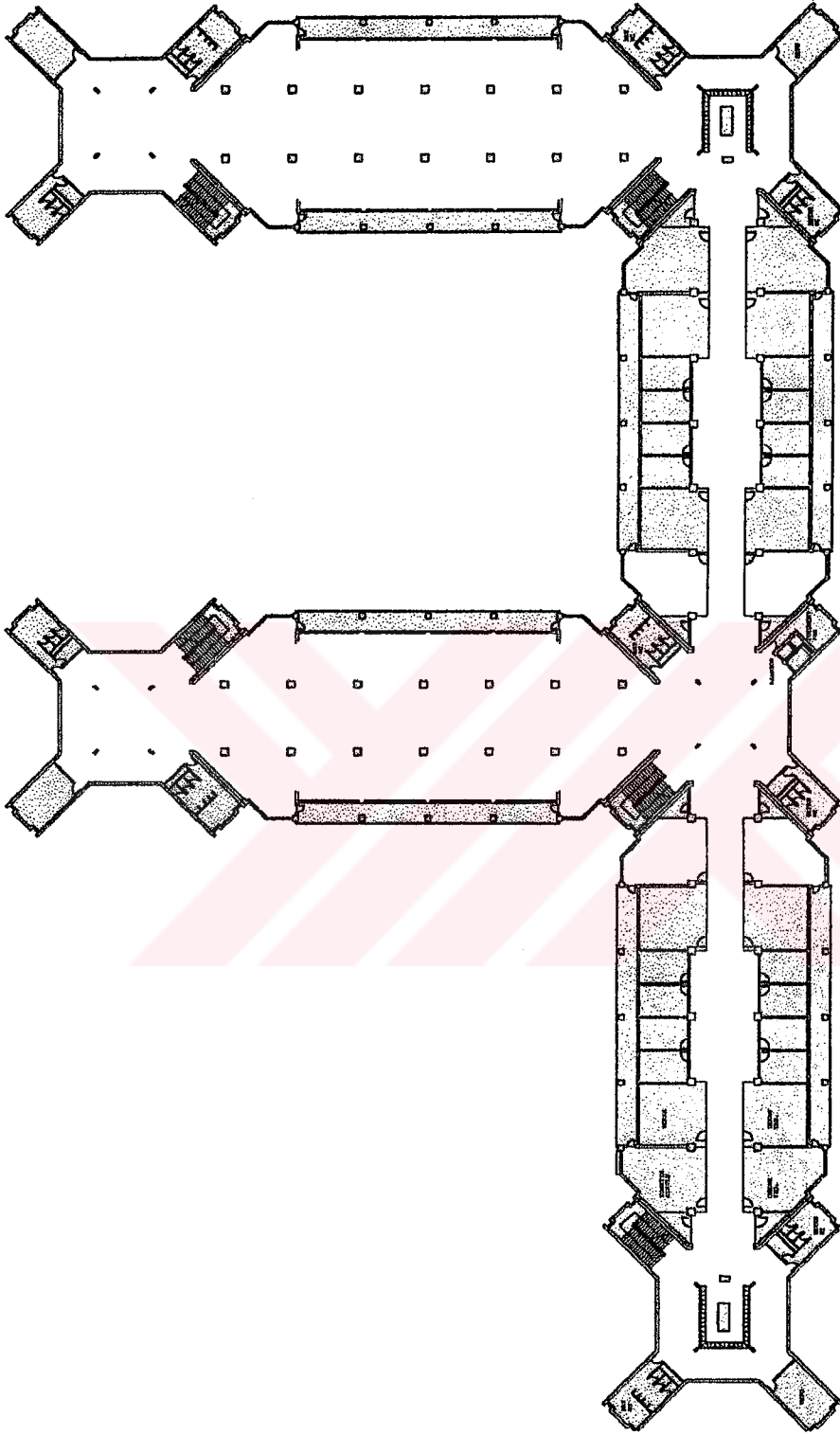
Şekil 20.a: D.Ü. Kampusu Tıp Blok Planı Bodrum Kat Planı

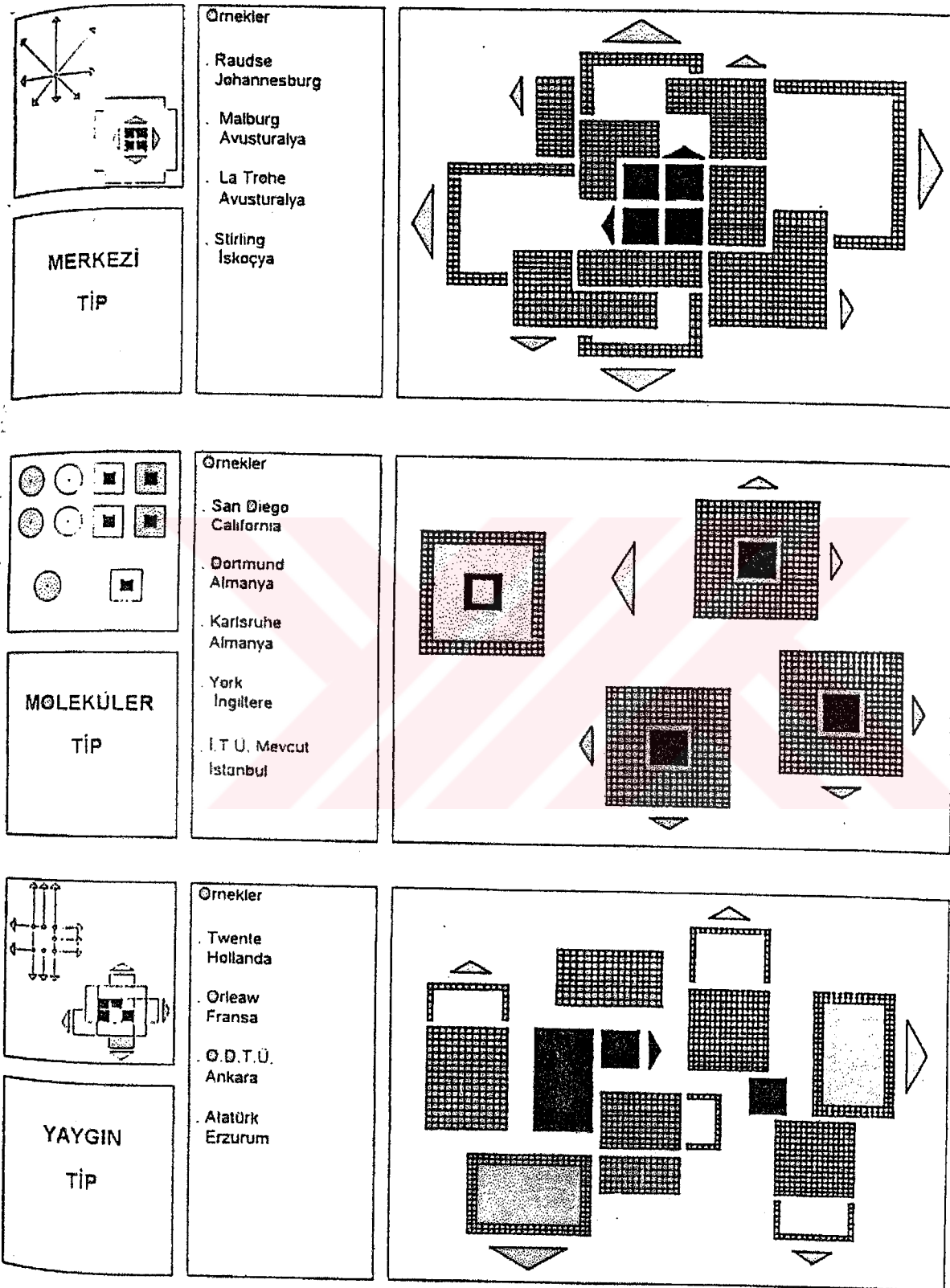
Şekil 20 b: D.Ü. Kampusu Tip Blok Planı Zemin Kat Planı

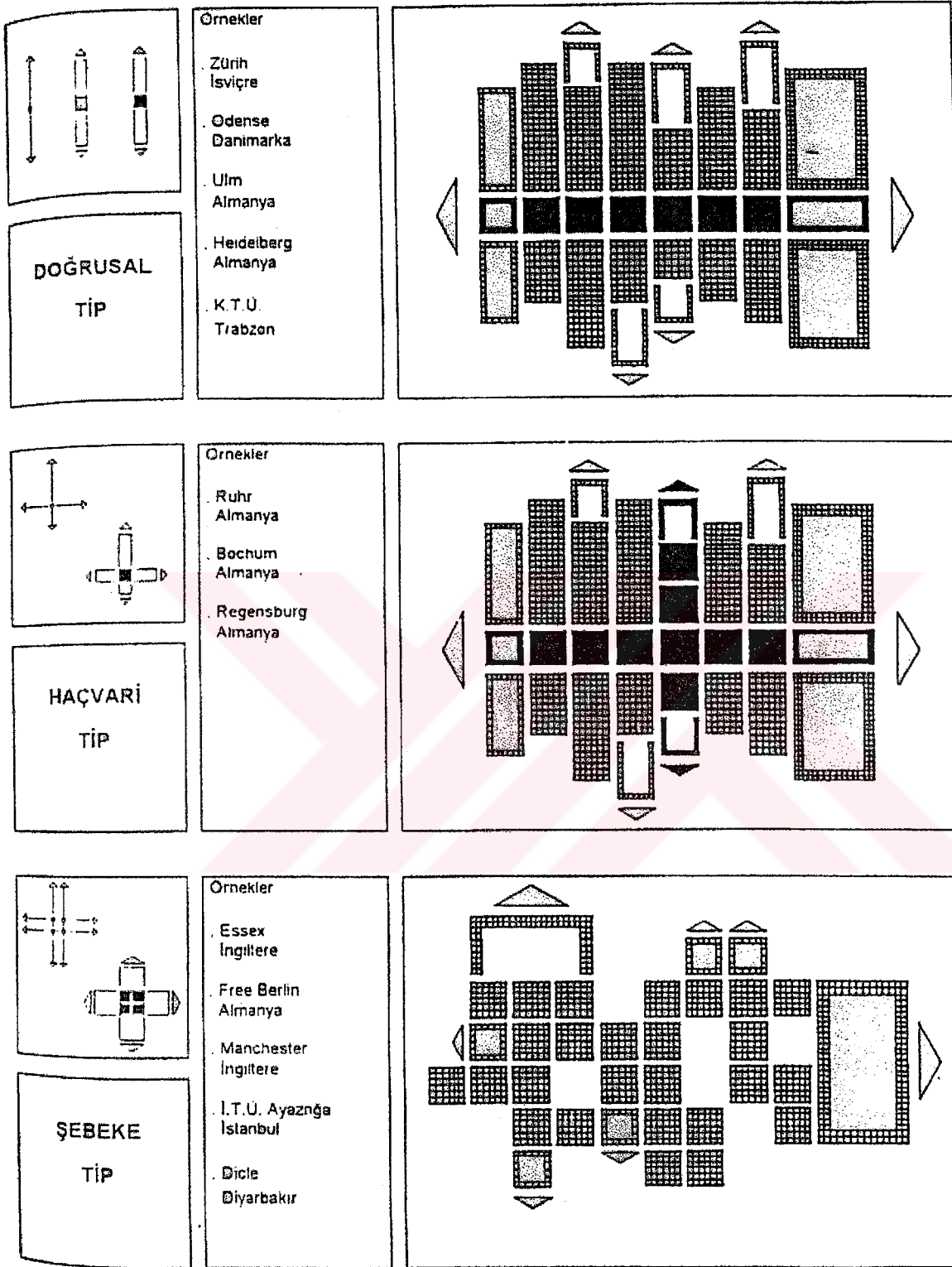
Şekil 20 c: D.Ü. Kampusu Tip Blok Planı Zemin + 1 Kat Planı

Şekil 20 d: D.Ü. Kampusu Tip Blok Planı Zemin + 2 Planı

Şekil 21a: Kampus Büyüme Tipleri

Şekil 21 b: Kampus Büyütme Tipleri

3. ÜNİVERSİTE MİMARİSİNİN EĞİTİM AMAÇLARINI GERÇEKLEŞTİRME ELVERİŞLİLİĞİNE İLİŞKİN YÖNETİCİ GÖRÜŞLERİ (DİCLE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)

Bu bölümde araştırma ile ilgili, üniversite yöneticilerinin görüşleri üzerinde durulmuştur.

1-Mevcut yapının üniversitenin (Fakülte ya da ilgili bölümün) amaçlarını gerçekleştirmedeki yeterliliği nasıldır?

Tablo 1

Düzyey	n	%
Yeterli	9	27
Yetersiz	20	61
Orta Derecede Yeterli	4	12

Üniversite yöneticilerinin mevcut yapının üniversitenin (Fakülte ya da ilgili bölümün) amaçlarını gerçekleştirmedeki yeterliliğine ilişkin görüşleri.

Mevcut yapının üniversitenin amaçlarını gerçekleştirmedeki yeterliliği nasıldır? Sorusu yöneticilere sorulmuş, alınan cevaplarda yöneticilerin % 27'si mevcut yapının üniversitenin amaçlarını gerçekleştirmede “yeterli” görürken, % 61'i “yetersiz”, % 12'si de “orta derecede yeterli” bulmuştur.

Bununla birlikte Tıp ve Diş Hekimliği Fakültesi yöneticileri kendi fakültelerinin amaçları doğrultusunda öğrenci yetiştirme noktasında fiziksel yeterliliğe sahip fakat, halka verilen hizmet noktasında yeterli fiziksel unsurları bünyesinde taşımadığını belirtmişlerdir.

Yöneticiler yapının amaçlarını gerçekleştirmesine ilişkin şu önerilerde bulunmuşlardır;

1-Yapılacak olan fakülte binalarının kendi amaçları göz önünde bulundurularak inşa edilmesi daha kalıcı bir fiziksel bir ortamın yaratılmasını sağlayacaktır.

2-Kampus içerisinde kurulacak olan fakülte binalarının birbirleriyle ilişkisi en iyi şekilde etüt edilmeli ve bu binaların konumlandırılması bu ilişki göz önünde

tutularak birbirinin gelişmesini ve büyümesini engellemeyecek şekilde düzenlenmelidir.

3-Binalar artan teknolojik yeniliklere ve buna bağlı olarak değişen eğitim teknolojilerine ayak uyduracak şekilde hazırlanmalı, gerektiğinde yapı içerisinde bölümler kendi amaçları doğrultusunda değişiklikler yapabilmelidirler.

Kortan ⁽¹²⁷⁾, Çağdaş Üniversite Kampusları Tasarımı adlı çalışmasında kampuslarla ilgili şu noktalara yoğunlaşmaktadır;

-Kampusun dağınık olması sonucu, arazide çok yer kaplaması, doğal çevreyi yapay çevreye dönüştürmesi ve bir çok hallerde tarımsal araziyi işgal etmesi.

-Dağınık ve geniş alana yayılmış kampusa getirilecek alt yapı hizmetlerinin (yol, kanalizasyon, elektrik, gaz vb.) çok pahalı olması, kabul edilebilir makul oranları aşması, ısı ve enerji kaybının çok olması.

-Dağınık kampuslarda, elverişli olmayan hava koşullarında bir binadan diğerine açıkta yürüyerek gitmek bir problem olmaktadır.

Kortan'ın çalışmasında ortaya koyduğu bulgularla yaptığım çalışmadaki bulgular aynı sonuçları göstermektedir.

2-Mevcut yapının sınıf, laboratuvar, atölye, sinevizyon ve diğer hacimler açısından yeterliliği nasıldır?

Tablo 2

Düzye	N	%
Yeterli	9	27
Yetersiz	21	64
Orta Derecede Yeterli	3	9

Üniversite yöneticilerinin mevcut yapının sınıf, laboratuvar, atölye, sinevizyon ve diğer hacimler açısından yeterliliğine ilişkin görüşleri.

Mevcut yapının sınıf, laboratuvar, atölye, sinevizyon ve diğer hacimler açısından yeterliliği nasıldır? Sorusu yöneticilere sorulmuş alınan cevaplarda yöneticilerin % 27'si mevcut yapıyı sınıf, laboratuvar, atölye, sinevizyon ve diğer hacimler açısından “yeterli” görürken, % 64’ü “yetersiz”, % 9’u da “orta derecede yeterli” bulmuştur.

Teoriye dayalı eğitim veren fakültelerde çalışan yöneticiler kendi fakültelerinde amfi sistemiyle oluşturulmuş sınıfları tercih etmektedirler. Bunun yanında tüm fakülte yöneticilerinin ortak düşüncesi fakülteye ait bir toplantı salonunun olmamasıdır.

Pratik ağırlıklı öğretim yapan fakültelerde çalışan yöneticiler ise özellikle laboratuvar ve atölye eksikliğinden şikayet etmektedirler. Bu fakülteler kurulurken özellikle, laboratuvar ve atölyelerin kullanım açısından uygun olacak şekilde hazırlanmasına özen gösterilmelidir. Bunun yanında çok amaçlı salona da ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

3-Mevcut yapının yerleşke (kampus) içindeki konumu eğitim amaçlarını gerçekleştirmedeki yeterliliği (Fiziksel, Estetik, Esneklik, Değişebilirlik, Büyüyebilirlik ve Ulaşım açısından) nasıldır?

Tablo 3

Düzyey	N	%
Yeterli	23	70
Yetersiz	8	24
Orta Derecede Yeterli	2	6

Üniversite yöneticilerinin mevcut yapının yerleşke içindeki konumu eğitim amaçlarını gerçekleştirmedeki yeterliliğine ilişkin görüşleri.

Mevcut yapının yerleşke (Kampus) içindeki konumu eğitim amaçlarını gerçekleştirmedeki yeterliliği (Fiziksel, Estetik, Esneklik, Değişebilirlik, Büyüyebilirlik ve Ulaşım açısından) nasıldır? Sorusu yöneticilere sorulmuş alınan cevaplarda yöneticilerin % 70'i mevcut yapının yerleşke içindeki konumunu “yeterli” görürken, % 24’ü “yetersiz”, % 6’sı da “orta derecede yeterli” bulmuştur.

Yöneticiler ilk kurulan kampus binalarının birbirine yakın bulunması, merkezi kütüphanesi ve yemekhanelerinin bu binaların etrafında konumlandırılmış olması bunun yanında, ulaşım ana hattının bu binalara yakın olmasından dolayı bu binaların kampus içindeki konumunu yeterli olarak görmektedirler. Fakat daha sonradan yapılan kampus binalarının ilk binalara göre daha uzak noktalarda konumlandırılmış olması bu binaların kütüphane, yemekhane ve ulaşım olanaklarından tam olarak yararlanamamasından dolayı bu binaların kampus içindeki konumunu yetersiz bulmaktadırlar. Bunun yanında yöneticiler yapıların aynı tarzda edilmelerini eleştirmişler ve her fakültenin nitelikleri göz önünde bulundurularak şekillendirilmelerini önermişlerdir.

Kortan ⁽¹²⁸⁾, Çağdaş Üniversite Kampusları tasarımı adlı çalışmasında; kampus içi ulaşımın yaya olarak yapılacağı düşünülürse taşıt-yaya ayrımının en iyi şekilde düzenlenip kampus içindeki yapılarla bağlantının en doğru şekilde sağlanması birimler arasındaki etkileşimin artmasına ve daha tatminkar bir eğitim ortamının yaratılmasına ortam sağlayacaktır.

İnsanların yürümeleriyle ilgili olarak M. Skrzypazak-Spak aşağıdaki bulguları vermektedir:

a-Maksimum elverişli yürüme zamanı 30 dakikadır.

b-Yürüme hızı; işçiler için 5 km/saat, Yetişkinler için 4 km/saat, Yaşlılar, anne ve çocuklar için 2,5 km/saat.

Geçmişteki bazı kent boyutlarını incelediğimizde elde ettiğimiz sonuçlar bize şunu göstermektedir ki yaklaşık olarak 800 metre çapındaki bir daire içine oturan kentler veya yerleşmeler, yaya olarak dolaşan insanlara optimum hizmetler verebilmektedir. İnsanlar yanılmadan rahatlıkla ve kabul edilebilir bir zaman süresinde (yaklaşık 12 dakika) yürüyebilmekte, gerek çevresindeki diğer insanlar ve gerekse meydanlar, yapılar vb. kentin öğeleriyle olumlu ilişkiler kurabilmekte olduğunu vurgulamaktadır.

Üniversite yerleşmelerinde gerekli ve önemli bir özellikte esneklik ve büyüyebilirliktir. Bu özellik, o yerleşmenin zaman içinde değişmelere uyabilecek, uyum sınırlarını zorladığında büyüyecek ve çağın gerisine düşmeden ve manen eskimeden fonksiyonunu sürdürebilecek karakterde olmalıdır.

Yürekli ⁽¹²⁹⁾, Mimari Tasarımda Belirsizlik, Esneklik, Uyabilirlik ihtiyacının kaynakları ve çözümü üzerine bir araştırma adlı çalışmasında; birbirleriyle çok yakın iliş içinde olduğunu bildiğimiz; uyabilirlik, değişebilirlik, esneklik ve belirsizlik gibi kavramların çoğu zaman birbirinin kapsam içinde ve birbiriyle çok yakın ilişkili olduğu, çeşitli tanım ve açıklamalardan ortaya çıkmaktadır. Çağımızda ortaya çıkan hızlı toplumsal değişim, bilim dallarındaki gelişim ve teknolojik alanlardaki ilerleme üniversite kampuslarının değişme, gelişme ve büyüme niteliklerini gerekli kılmaktadır. Üniversite kampuslarının uzun yıllar fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri uyum yeteneklerinin var olmasıyla mümkün olabileceğini belirtmiştir.

Turcan (1996), Tarihsel Süreç İçinde Yükseköğretim Yapılarının Mekansal Analizi adlı araştırmasında; binaların ömürleri ile eğitim metotlarının geçerlilik süreleri karşılaştırıldığında, binaların ömürleri boyunca farklı eğitim metotlarını barındırmak zorunda kaldığı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda esnekliğin sağlanabilmesi için, bina sisteminin buna izin vermesi gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi için, taşıyıcıların ve ıslak hacimlerin dışındaki tüm bina elemanlarının değişebilme, uyabilme yeteneklerinin var olmasıyla mümkündür. Kullanım esnekliği diye belirtebileceğimiz bu durumla karşılanamayan ihtiyaçlar, fiziksel yapının yetersizliğini ortaya çıkaracaktır. Bunun ise dış kabuğa yansıtacak büyümelere yansıtması kaçınılmazdır. Esneklik bina içiyle sınırlı kalmamalıdır. Binanın kabuğuna yansıtacak değişme/büyüme problemlerini de tasarım aşamasında çözüm aranmalıdır. Seçilen bina tipolojisi ve büyüme karakteristiği uygun olmalıdır. Böylelikle bina esneklik sınırları içinde karşılanamayan ihtiyaçlar, binanın dışına yansıtacak ama başlangıçta planlanan doğrultuda uyumlu bir değişme ve büyüme meydana geleceğini belirtmiştir.

Büyüme ve gelişme sözcüğü beraberinde “aşama” kavramını da getirmelidir diyen Kortan ⁽¹³⁰⁾, büyüme; önceden tasarlanmış bir bütün bir takım parçalarının belli aşamalarda inşa edilerek sonunda “tam”lığa, “bütün”lüğe erişmesi olarak

tanımlamaktadır. Burada geleceğin ve hedeflerin planlanması, tasarlanması söz konusudur. Yoksa “büyüme” gelişigüzel ve sınırsız bir büyüme demek değildir.

Diğer araştırmacıların ortaya koyduğu bulgularla yaptığım çalışmadaki bulgular aynı sonuçları göstermektedir.

4-Mevcut yapı bulunduğu bölgenin veya şehrin ihtiyacını karşılamada ne derece yeterlidir?

Tablo 4

Düzye	n	%
Yeterli	14	42
Yetersiz	12	36
Orta Derecede Yeterli	7	22

Üniversite yöneticilerinin mevcut yapının bulunduğu bölgenin veya şehrin ihtiyacını karşılamadaki yeterliliğine ilişkin görüşleri.

Mevcut yapı bulunduğu bölgenin veya şehrin ihtiyacını karşılamada ne derece yeterlidir? Sorusu yöneticilere sorulmuş alınan cevaplarda yöneticilerin % 42’si mevcut yapıyı bulunduğu bölgenin veya şehrin ihtiyacını karşılamada “yeterli” olduğunu, % 36’sı “yetersiz”, % 22’si de “orta derecede yeterli” bulmuştur.

Yöneticiler her fakültenin kendi amaçları doğrultusunda şehrin veya bölgenin ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştıklarını belirtmiştir. Özellikle sağlık konusunda hizmet veren Tıp ve Diş Hekimliği Fakültesi gerek şehre gerekse bölgeye hizmet noktasında yeterli bir potansiyele sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında diğer fakültelerinde (Hukuk, Mühendislik-Mimarlık, Eğitim, İlahiyat vb.)devlet kamu kuruluşlarıyla olan ilişkileri neticesinde şehre veya bölgeye hizmet etmeye çalıştıklarını vurgulamıştır.

5-Mevcut yapı öğretim elemanı ve öğrencilerin ruhsal yapısına olumlu etkiler bırakma noktasında ne derece yeterlidir?

Tablo 5

Düzy	n	%
Yeterli	9	27
Yetersiz	13	39
Orta Derecede Yeterli	11	34

Üniversite yöneticilerinin mevcut yapının öğretim elemanı ve öğrencilerin ruhsal yapısına olumlu etkiler bırakma noktasındaki yeterliliğine ilişkin görüşleri

Mevcut yapı öğretim elemanı ve öğrencilerin ruhsal yapısına olumlu etkiler bırakma noktasında ne derece yeterlidir? Sorusu yöneticilere sorulmuş alınan cevaplarda yöneticilerin % 27'si mevcut yapının öğretim elemanı ve öğrencilerin ruhsal yapısına olumlu etkiler bırakma noktasında "yeterli" olduğu, % 39'u "yetersiz", % 34'ü de "orta derecede yeterli" olduğunu belirtmişlerdir.

Yöneticiler fiziksel yapıdaki yetersizliğin ruhsal yapıya da yansıtacağını belirtmişler özellikle binaların estetik olarak yeterli niteliklere sahip olamaması bunun yanında bütün fakülte binalarının tektip olması yani fakülte binalarının birbirinden rahatlıkla ayırt edilememesi, yeterli çevre düzenlemesi ve sosyal faaliyet alanlarının olmaması ruhsal yapı üzerinde olumsuz etkiler bırakabileceğini belirtmişlerdir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgularına ve yorumlara dayalı olarak ulaşılan tartışma, sonuç ve öneriler yer almaktadır.

- Tartışma

Üniversite kampus tasarımı, karmaşıklık düzeyi çok yüksek olan, planlama ve tasarlanmasında çok büyük özen gerektiren alanlardan biridir. Çağdaş üniversite kampuslarının tüm yönleri ile gelişmeye ve büyümeye açık sistemlerden oluşması gerekir. Ancak bu gelişme ve büyüme, sınırsız bir gelişme ve büyüme anlamına gelmez. Üniversiteler eğitim, öğretim, araştırma ve diğer fonksiyonları ile dinamik bir görünümde dir. Bu nedenle fiziksel mekanların yeni ortaya çıkabilecek işlevlere uyumunun, değişebilirliğinin var olması ve bu var olan niteliklerini en iyi biçimde nesiller boyu hizmet edecek statik karakterlerde binalara aktarması son derece önemlidir.

Bu çalışmada amaç Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de kurulan üniversite yapılarının uygun bir eğitim ortamı oluşturup oluşturmadığı olarak belirtilmiştir. Uygun eğitim ortamı demek eğitsel iletişim ve etkileşimin yer aldığı, öğrencinin etkileşimde bulunduğu ve gerek ruhsal gerekse fiziksel açıdan kendini en iyi şekilde ifade edebileceği çevre anlamında bir kavramdır. Bu çevrenin öğretmen-öğrenme etkinliklerine uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bunun içinde eğitim ortamının hazırlanmasında gerekli fiziksel etmelerin en iyi şekilde tespit edilmesi ve bu tespitlerin ışığı altında hazırlanacak eğitim ortamının şekillendirilmesi gerekmektedir. Bunu ortaya koyabilmek için de çalışmada Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de kurulan seçilmiş üniversite yapılarından, şehir merkezinde ve kampus olarak düzenlenmiş üniversitelerin büyük ölçekte mekansal analizlerinin yapılmasından yararlanılmıştır. Gerek şehir merkezli üniversite yapıları gerekse kampus modeliyle oluşturulan modeller olsun ortaya belirli kavramlar, belirli faktörler koyulmuş ve bu faktörlerin ayrı ayrı kampuslarda nasıl yer aldığı konusu tartışılmıştır.

Çağdaş üniversite kampusları; soyutlaştırılmış kampus büyüme tipi, Kampus büyüme tipi akademik alan büyüme tipi, taşıt-yaya ayrımı, yaya ölçeği gibi günümüz üniversite kampuslarının dinamizmini belirleyici nitelikleri ve üniversite kampuslarının fonksiyonel alanlar açısından mekansal analizleri yapılmıştır. Bunları besleyen unsurlar üzerinde durulmuştur. Çağdaş üniversite kampuslarının eğitim-öğretim, araştırma ve diğer fonksiyonlarını yerine getirmesindeki beklenen performansı tartışılmıştır.

-Sonuçlar

- Çalışmanın çerçevesi içinde ele alınan şehir merkezli üniversite yapılarında göze çarpan unsurlar incelendiğinde; şehir merkezinde kurulan üniversite yapılarının etrafının diğer yapı topluluklarıyla çevrili olmasından dolayı yapının esneklik sınırları içinde gelişmemesi, değişme ve büyüme göstermemesi göze çarpan ilk unsurlardır. Şehir merkezli üniversite yapıları esneklik, değişme ve uyabilme gibi yeteneklerinin kısıtlı olmasından dolayı uygun bir eğitim ortamı yaratmada yeterli nitelikleri bünyesinde barındıramamaktadır.
- Binaların ömürleri ile eğitim metotlarının geçerlilik süreleri karşılaştırıldığında binaların ömürleri boyunca farklı eğitim metotlarını barındırmak zorunda kaldığı bu durumda da esnekliğin sağlanabilmesi içinde bina sisteminin böyle bir gelişmeye açık olması gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi için de, taşıyıcıların ve ıslak hacimlerin dışındaki tüm bina elemanlarının değişebilme, uyabilme yeteneklerinin var olması gerekmektedir.
- Bunun yanında artan teknolojik gelişmeler fakülteler arasındaki bilgi alışverişinin artmasına neden olmuştur. Bunun sunucunda da farklı fakültelerde okuyan öğrencilerin bu fakülteler arasındaki bilgi alışverişinden yararlanabilmek için bu birimler arasında mekik dokuması zorunlu bir hal almıştır. Bu da öğrencilere zaman ve para kaybettirirken, ruhsal ve fiziksel bozuklukların oluşmasına da neden olmaktadır.

- Şehir merkezli üniversitelerin halk ile iç içe olması karşılıklı bir etkileşim ortamının yaratılmasını sağlamaktadır. Üniversite şehrin sahip olduğu (barınma, yemek, eğlence, alışveriş vb.) imkanlardan yararlanırken, halkında üniversitenin (hastane, kütüphane, spor alanları, kültürel faaliyetler vb.) sahip olduğu imkanları en iyi şekilde kullanmasına olanak sağlamaktadır.

Çalışmada incelenen diğer bir model de 1950’li yıllardan sonra ülkemizde de hayata geçirilen kampus modelidir. Bu model şehrin dışında oluşturulan gerek altyapısı gerekse yerleşik düzeni (binaları, rekreasyon alanları, taşıt-yaya ayırımı, spor alanları, kültürel merkezleri ve nüfusları) ile bir şehir görünümündedir.

- Hızla gelişen Amerikan kentlerinin içinde sıkışıp kalmış yükseköğretim kuruluşlarının, arazi fiyatlarının çok yüksek oluşu sonucu, gelişme olanakları ortadan kalkınca, bunları tamamen yada kısmın kentin dışına taşımak gerekli olmuştur. Kentin yakın çevresinde de yerleşme olanağının bulunmaması, buna karşılıklı ulaşım ve iletişim (communication) olanaklarının, teknolojik düzeyleri dolayısıyla çok fazla oluşu; bu kampusların kentsel yerleşmelerin uzağına yerleşmesi durumunu doğurmuştur. Gelişmiş ülkelerde halkın eriştiği eğitim düzeyinin yüksek oluşu ve kentlerdeki kültürel aktivitenin gelişmişliği sonucu, üniversitenin kentlerden uzaklaşmasının toplum yaşantısına olumsuz etkileri kuvvetli olmamıştır. Türkiye’de ise özellikle az gelişmiş bölgelerde kurulan üniversitelerin kent ile bütünleşmesinde bazı olumsuzluklarla karşılaşmıştır. Ulaşım ve iletişim olanaklarının bu kentlerde yeterince gelişmemiş olması, kent dışı kampusların, kent üzerindeki sosyal ve kültürel etkilerini büyük ölçüde azaltmaktadır.

Türkiye’de 1950’lerden sonra yerleşik hayata geçirilen kampus üniversiteleri esneklik, büyüyebilirlik, uyabilirlik ve yaya-taşıt ayırımı gibi mimarlık ilkelerini uygun bir eğitim ortamına yansıtabilse de, tekdüzeliğiyle, kent-üniversite arasındaki iletişim eksikliğiyle ve üniversitenin mi kenti yoksa kentin mi üniversiteyi şekillendirdiği gibi soruları da beraberinde getirmektedir.

Gelişmiş ülke yükseköğretim kurumlarından olduğu gibi ithal edilen kampus üniversiteleri yeterli inceleme ve eleştirilere tabi tutulmamış bunun sonucunda da

Türkiye’de tam anlamıyla kendini ifade edemeyen üniversite kampüslerinin ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur.

- Üniversite yöneticileri, mevcut yapıyı üniversitenin (fakülte ya da ilgili bölümün) amaçlarını gerçekleştirme noktasında yetersiz bulmuşlardır.
- Üniversite yöneticileri, mevcut yapıyı sınıf, laboratuvar, atölye, sinevizyon ve diğer hacimler açısından yetersiz bulmuşlardır.
- Üniversite yöneticileri, mevcut yapının yerleşke içindeki konumunu eğitim amaçlarını gerçekleştirme noktasında yeterli bulmuşlardır.
- Üniversite yöneticileri, mevcut yapıyı bulunduğu bölgenin veya şehrin ihtiyacını karşılama noktasında yeterli bulmuşlardır.
- Üniversite yöneticileri, mevcut yapının öğretim elemanı ve öğrencilerin ruhsal yapısına olumlu etkiler bırakma noktasında yetersiz bulmuşlardır.

Araştırmanın sonucu da göstermiştir ki esas amacı uygun bir eğitim ortamı yaratmak olan bu kampüslerin amaçlarının dışında işlevlerini sürdürdüğü, planlı eğitim-öğretim faaliyetlerinin hayata geçirilmesinde bireylerin ruhsal yapısına olumlu etkiler bırakacak fiziksel yapının yeterli olmadığı, çağın getirdiği değişimleri tam olarak ifade edemediği yani bu kampüslerin esneklik, büyüyebilirlik ve uyabilirlik gibi mimari ilkeleri tam olarak bünyesinde barındıramadığı, kampüslerin kurulacağı şehrin veya banliyönün sosyo-ekonomik yapısını göz önünde bulundurmadan gelişigüzel bir şekilde yapılandırıldığı belirlenmiştir.

- Öneriler

Çalışma bulgularından yola çıkılarak aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

1-Çalışmada çok soyut bir biçimde ortaya konulmuş olan medrese ve külliye tam anlamıyla üniversite olarak değerlendirilemeseler de birer

yükseköğretim yapısı olarak tasarlandıklarını söylemek mümkündür. Bu yapılar yapıldıkları dönemin ihtiyaçlarına göre tasarlandıkları bir gerçektir. Günümüz ihtiyaçları, teknolojik imkanları ve dünya görüşü tamamen değişmiştir. Ancak buna rağmen dönemin ihtiyaçlarını gerektiği gibi karşılayan bu yapıların en iyi şekilde tahlil edilmesi günümüz üniversite yapılarının biçimlendirilmesinde etken bir rol oynayabilir.

2- Üniversite yapılarında uygun bir eğitim ortamı yaratmak için projenin hazırlık ve yapım aşamasında mimar ve mühendislerin öğretmen, öğretim üyesi, psikolog, eğitimci ve ailelerle işbirliğine gitmesi sağlanabilir.

3- Üniversite kampuslarının bir asır sonra da etkinliğini sürdürebilecek kabiliyette, mimarinin esneklik, büyüyebilirlik, uyabilirlik ve değişebilirlik ilkelerini kaybetmeden kurulacağı şehrin veya banliyönün sosyo-ekonomik şartlarını da göz önünde bulundurmak kaydıyla her türlü hizmeti en iyi şekilde veren bir üniversite kampus modeli oluşturmak mümkün olabilecektir.

4- Yapılan analiz çalışmalarını sayısallaştırmak mümkündür. Gerek şehir merkezli, gerekse kampus modeliyle oluşturulan üniversitelerin mekansal analizlerini görsel olarak elde etmenin yanı sıra, sayısal olarak ifade etme imkanları var mıdır sorusuna cevap aranmaktadır. Özellikle günümüz teknolojik imkanlarından yararlanarak üniversite kampuslarını, eğitim modelleri, eğitim düzeyleri, öğrenci oranları, öğretim üyesi oranları vb. istatistik oranlardan hareket ederek ortaya çıkarmak uygun bir eğitim ortamı yaratmada etkili bir yöntem olarak göze çarpmaktadır.

Araştırmacılara Öneriler

1- Bu araştırma üniversite yapıları üzerine yapılmıştır. İlköğretim ve lise yapılarında da bu tür bir araştırma yapılabilir.

DİPNOTLAR

- 1- ERTÜRK, S. (1979) **Eğitimde Program Geliştirme**, Yelkenetepe Yayınları, Ankara, S:12.
- 2- FİDAN, N .ve ERDEN, M. (1987) **Eğitim Bilimlerine Giriş**, Kadioğlu Matbaası, Ankara, S: 5.
- 3- AYDIN, M. (1988) **Eğitim Yönetimi**, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara, S: 150- 152.
- 4- BAŞAR, H. (1999) **Sınıf Yönetimi**, M.E.B. Yayınları, 3390, İstanbul, S:13.
- 5- ALKAN, C. (1979) **Eğitim Ortamları**, Ankara Eğitim Fakültesi Yayınları, No:85, Ankara, S:5.
- 6- ALKAN, C. (1979) a.g.e., S:21.
- 7- AKGÜNDÜZ, H. (1997) **Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi**, Ulusal Yayınları, İstanbul, S:475.
- 8- AKGÜNDÜZ, H. (1997) a.g.e., S:18.
- 9- YETKİN, S.K. (1970) **Türk Mimarisi**, Bilgi Yayınevi, Ankara, S:72.
- 10- KUBAN, D. (1981) **100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi**, Gerçek Yayınevi, Ankara, S:190.
- 11- REYHANLI, T. (1981) **Osmanlılarda Külliye Mimarisinin Gelişmesi**, İ.Ü. Türk Sanat Tarihi Kürsüsü, Dr. Tezi, S:120.
- 12- AKYÜZ, Y. (1999) **Türk Eğitim Tarihi**, Alfa Yayınları, No:525, İstanbul, S:67-68.
- 13- AKYÜZ, Y. (1999) a.g.e., S:146-147-148.
- 14- ENGİN, O. (1977) **Türkiye Maarif Tarihi**, 1-5 Ç, İstanbul, S:310.
- 15- AKSOY, Ö. (1968) **Osmanlı İstanbul Sübyan Mektepleri Üzerine Bir İnceleme**, İstanbul, S:157-158.
- 16- ERGİN, O. (1977) a.g.e., S:310.
- 17- ERGİN, O. (1977) a.g.e., S:1209.
- 18- AKYÜZ, Y. (1999) a.g.e., S:206.
- 19- AKYÜZ, Y. (1999) a.g.e., S:236-237.
- 20- AKYÜZ, Y. (1999) a.g.e., S:310-311.
- 21- AKYÜZ, Y. (1999) a.g.e., S:311.

- 22- AKYÜZ, Y. (1999) a.g.e., S:311.
- 23- DEMİREL, Ö. ve ÜN, K.((1987)) **Eğitim Terimleri**, Ankara, S:180.
- 24- HASOL, D. (1998) **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, S:233.
- 25- ALKAN, C. (1979) a.g.e., S:6.
- 26- KAPTAN, S. (1998) **Araştırma Teknikleri**, Ankara, S:59.
- 27- KISAKÜREK, M.A. (1976) **Üniversitelerimizde Yenileşme "Programlar ve Öğretim Açısından"**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No:54, Ankara, S:2.
- 28- AKSOY, E. (1976) **Mimarlık Eğitimi**, **Mimarlık Bülteni**, KT.Ü. Matbaası, Trabzon, S:1-5.
- 29- MERAY, S. (1972) **Üniversite Kavramları ve Modelleri**, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 26, No:1, S:13.
- 30- KELEŞ, R. (1972) **Yerleşme Kararları Açısından Büyükkent Dışı Üniversiteler Sorunu**, Mimarlık 110, S:25-35.
- 31- KARPUZOĞLU, T. (1992) **Çağdaş Üniversiteler İçin Öneriler**, **Çağdaş Üniversite**, T.C. Başbakanlık, S:28.
- 32- KARPUZOĞLU, T. (1992) a.g.e., S:28.
- 33- CORSON, J.J.(1960) **Governance of Colleges and Universities**, Newyork, Mc Graw, Hill Book Company, S:9-10
- 34- KISAKÜREK, M.A. (1976) a.g.e., S:11.
- 35- VARİŞ, F. (1972) **Lisanüstü Öğretimde Eğilimler**, **İkinci Bilim Kongresine Sunulan Tebliğler**, TUBİTAK, Ankara, S:26.
- 36- ÖZYÖRÜK, M. (1971) **1968 Fransız Üniversite Reformu**, Ankara S:24-28.
- 37- KING, A. (1967,) **Eğitim, Toplum ve Gelişim, Ekonomik Gekışmeyi Hızlandıran Etken Olarak Eğitim**, Beşinci Konferans, İstanbul, S:25.
- 38- KISAKÜREK, M.A. (1976) a.g.e., S:9.
- 39- HEPER, M. (1973) **Üniversitenin İşlevleri ve Toplumsal Değişim**, Sevinç Matbaası, Ankara, S:53-56.
- 40- HEPER, M. (1973) a.g.e., S:55.
- 41- MERAY, S. (1972) a.g.e., S:14

- 42- KAVAK, Y. (1990) **Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki Yükseköğretim Kurumlarının Çevreye Dönük Faaliyetleri**, Ankara,
- 43- KORTAN, E. (1981) **Çağdaş Üniversite Kampusları Tasarımı**, Ankara, S:1.
- 44- TERZİOĞLU, A. (1972) **Selçuklu Hastaneleri ve Avrupa Kültürüne Tesirleri**, Malazgirt Armağanı, Ankara, S:49.
- 45- UNESCO (1966) **World Survey of Education-IV Higher Education**, Paris, S:75.
- 46- LAUWEYS, J.A.VARIŞ, F. ve NEFF, K. (1971) **Mukayeseli Eğitim**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:13 Ankara, S:90.
- 47- UNESCO (1966) a.g.e., S:75.
- 48- LAUWERYS, J.A. (1971) a.g.e., S:90.
- 49- HIRSCH, E. (1950) **Dünya Üniversiteleri ve Türkiye’de Üniversitelerin Gelişmesi**, Ankara Üniversitesi Yayınları, No:23, C-1, İstanbul, S:28.
- 50- KORTAN, E. (1981) a.g.e., S:1.
- 51- TURANİ, A. (1992) **Dünya Sanat Tarihi**, Remzi Kitapevi, İstanbul, S:234-238.
- 52- BEKSAÇ, E. (1994) **Avrupa Sanatı**, Tray Yayıncılık, İstanbul, S:17.
- 53- KISAKÜREK, M.A. (1976) a.g.e., S:3.
- 54- KORTAN, E. (1981) a.g.e., S:2-3.
- 55- KORTAN, E. (1981) a.g.e., S:4.
- 56- GÜRÜZ, K. (1992) **Batı Üniversitelerinin Tarihi Gelişimi, Çağdaş Eğitim, Çağdaş Üniversite**, T.C. Başbakanlık, S:350.
- 57- AKGÜNDÜZ, H. (1998) **Tarihi Değişim İçinde Türk Medrese Geleneği ve İngiliz Üniversite Geleneği**, S:236.
- 58- GÜRÜZ, K. (1992) a.g.e., S:350.
- 59- GÜRÜZ, K. (1992) a.g.e., S:351.
- 60- GÜRÜZ, K. (1992) a.g.e., S:351.
- 61- KORTAN, E. (1981) a.g.e., S:5-6.
- 62- KORTAN, E. (1981) a.g.e., S:8.

- 63- KUBAN, D. (1981) **100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, S:34.
- 64- YETKİN, S.K. (1970) **Türk Mimarisi**, Bilgi Yayınevi, Ankara, S:29.
- 65- TURCAN, Y. (1996) **Tarihsel Süreç İçinde Yükseköğretim Yapılarının Mekansal Analizi**, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Dr. Tezi, Trabzon, S:48.
- 66- YETKİN, S.K.(1970) a.g.e., S:30.
- 67- AKYÜZ, Y. (1999) a.g.e., S:55.
- 68- BİLGE, M. (1984) **İlk Devir Osmanlı Medreseleri**, İstanbul, S:2.
- 69- AKGÜNDÜZ, H. (1997) a.g.e., S:254.
- 70- YETKİN, S.K. (1970) a.g.e., S:31.
- 71- AKGÜNDÜZ, H. (1997) a.g.e., S:258-259.
- 72- KUBAN, D. (1967) **Mimar Sinan ve Türk Mimarisinin Klasik Çağı**, Mimarlık 11, S:14-44.
- 73- AKGÜNDÜZ, H. (1999) a.g.e., S:259.
- 74- AKYÜZ, Y. (1999) a.g.e., S:310.
- 75- TURCAN, Y. (1996) a.g.e., S:56.
- 76- KISAKÜREK, M.A. (1976) a.g.e., S:17.
- 77- ÖKTEM, N. (1973) **Atatürk Döneminde Darülfünun Reformu**, Ege Üniversitesi Rektörlük Yayınları, İzmir, S:63.
- 78- KOÇER, H.A. (1979) **“Türk Üniversitelerinde Örgütsel Gelişme”**, **Üniversite Yönetiminin Uluslar arası Sorunları Sempozyumu**, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, S:23.
- 79- KORKUT, H. (1984) **Türk Üniversiteleri ve Üniversite Araştırmaları**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:134, Ankara, S:17-18.
- 80- ERKMAN, U. (1990) **Büyüme ve Gelişme Açısından Üniversite Kampuslarında Planlama ve Tasarım Sorunları**, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul, S:16
- 81- KORTAN, E. (1981) a.g.e., S:8.
- 82- TURCAN, Y. (1996,) a.g.e., S:79.
- 83- KORTAN, E. (1981) a.g.e., S:10.

- 84- BİRKAN, G. (1972,) **Türkiye’de Yükseköğretim Yapıları**, Mimarlık 110, S:49-57.
- 85- ÖNAL, B. (1992) “Türkiye’de Çağdaş Eğitim ve Çağdaş Üniversite”, **Çağdaş Eğitim, Çağdaş Üniversite**, T.C. Başbakanlık, S:206.
- 86- ÇAĞLAR, A. (1992) “Çağdaş Yükseköğretim ve Türk Üniversitelerinin Yeniden Yapılandırılması”,**Çağdaş Eğitim, Çağdaş Üniversite**, T.C. Başbakanlık, S:171.
- 87- KELEŞ, R. (1972) a.g.e., S:25-35.
- 88- AKSOY, E. (1975) **Mimarlıkta Tasarım, İletim ve Denetim**, KTÜ Yayınları, Gün Matbaası, İstanbul, S:11.
- 89- KUBAN, D. (1970) **Diyarbakır Üniversitesi Kampus Planlama Yarışması**, A.Ü. İnşaat Müdürlüğü.
- 90- TURCAN, Y. (1996) a.g.e., S:88-89.
- 91- İNCEOĞLU, N. (1978) **Mimarlıkta Programlama, Bina Programlama**, İstanbul, S:7-10.
- 92- ERKMAN, U. (1990) **Büyüme ve Gelişme Açısından Üniversite Kampuslarında Planlama ve Tasarım Sorunları**, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul, S:64
- 93- KORTAN, E. (1981) a.g.e., S:22.
- 94- KORTAN, E. (1981) a.g.e., S:23.
- 95- YÜREKLİ, F.(1983) **Mimari Tasarımda Belirsizlik, Esneklik/ Uyabilirlilik İhtiyacının Kaynakları ve Çözümü Üzerine Bir Araştırma**, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, S:79
- 96- TURCAN, Y. (1996) a.g.e., S:99.
- 97- KORTAN, E. (1981) a.g.e., S:35.
- 98- ERKMAN, U. (1990) a.g.e., S:86.
- 99- Ankara Üniversitesi Katalogu, 1984, S:12-15.
- 100- A.Ü.K. (1984) a.g.e., S:501.
- 101- ASLANOĞLU, İ.(1980) **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, ODTÜ. Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara, S:227.
- 102- A.Ü.K. (1984) a.g.e., S:502.
- 103- A.Ü.K. (1984) a.g.e., S:101.

- 104- SPEIDEL, M. (1994) **Bir Başkent'in Oluşumu, Ankara 1923-1950**, Ankara, S:52-59.
- 105- A.Ü.K. (1984) a.g.e., S:409.
- 106- ASLANOĞLU, İ. (1994) **Ankara'da Yirmi Yılın Mimarlık Değerlendirilmesi 1940-1960**, Yapı Kredi Yayınları, Ankara, S:229.
- 107- A.Ü.K. (1984) a.g.e., S:691-692.
- 108- A.Ü.K. (1984) a.g.e., S:528.
- 109- A.Ü.K. (1984) a.g.e., S:547.
- 110- A.Ü.K. (1984) a.g.e., S:341.
- 111- A.Ü.K. (1984) a.g.e., S:111.
- 112- Mimarlık Dergisi, (1979) A.Ü. Mimarlar Odası Yayın Komitesi, Sayı:3, İstanbul, S:39-48.
- 113- A.Ü.K., (1984) a.g.e., S:317.
- 114- A.Ü.K., (1984,) a.g.e., S:603-604
- 115- KEMAL, M. **Türkiye'nin Kalbi Ankara**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, S:80.
- 116- H.Ü. Eğitim Fakültesi Tanıtım Rehberi, 1991-92.
- 117- ARKITEKT. (1972,) **Hacettepe Üniversitesi Temel Bilimler Yüksekokulu ve Anıt Meydanı**, Dilek Matbaası, Sayı:348, İstanbul, S:154-155.
- 118- ARKITEKT, (1972) a.g.e., S:156
- 119- KURAL, İ. (1993) **Bilkent Doğu Kampusu Derslik Binaları**, Tasarım Yayıncılık Sayı:36, İstanbul, S:90-99.
- 120- KURAL, İ. (1996) Mimarlıkta "Kalite" Arayışı ve Erkut Şahinbaş, **Arredomento**, Boyut Yayıncılık, Sayı:2 İstanbul, S:86-92.
- 121- ONAY, E. (1996) Bilkent Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, Cilt:14, İstanbul, S:936.
- 122- GÜZER, A. (1995) Bir Sanat Yapısı, Bilkent Müzik Fakültesi, **Arredomento**, Boyut Yayıncılık, Sayı:5, İstanbul, S:82-87.
- 123- D.Ü. (1999) **Dicle Üniversitesi 99 Dicle Üniversitesi Basımevi** Müdürlüğü, Diyarbakır, S:6.

- 124- D.Ü.K. (1991-92) **Dicle Üniversitesi Katalogu**, Dicle Üniversitesi
Matbaası, Diyarbakır, S:11
- 125- D.Ü.K. (1991-92) a.g.e., S:37
- 126- KORTAN, E. (1974) **Türkiye’de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi**
1960-1970, ODTÜ. Mimarlık Fakültesi No:23, Ankara, S:113
- 127- KORTAN, E. (1981) a.g.e. S:8
- 128- KORTAN, E. (1981) a.g.e. S:8
- 129- YÜREKLİ, F. (1983) a.g.e. S:79
- 130- KORTAN, E. (1981) a.g.e. S:8

KAYNAKLAR

- AKGÜNDÜZ, H. (1997) **Klasik Dönem Osmanlı Medrese Sistemi**, İstanbul Ulusal Yayınlar
- AKGÜNDÜZ, H. (1998) **Tarihi Gelişim İçinde Türk Medrese Geleneği ve İngiliz Üniversite Geleneği**, Diyarbakır.
- AKSOY, E. (1975) **Mimarlıkta Tasarım, İletim ve Denetim**, İstanbul K.T.Ü Yayınları, Gün Matbaası.
- AKSOY, Ö. (1968) **Osmanlı İstanbul Sübyan Mektepleri Üzerine Bir İnceleme**, İstanbul.
- ARKİTEKT. (1972) **Hacettepe Üniversitesi Temel Bilimler Yüksekokulu ve Anıt Meydanı**, Dilek Matbaası, Sayı: 348, İstanbul.
- ASLANOĞLU, İ. (1980) **Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı**, ODTÜ. Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara.
- ASLANOĞLU, İ. (1994) **Ankara'da Yirmi Yıllık Mimarlık Değerlendirilmesi 1940-1960**, Ankara Yapı Kredi Yayınları, .
- A.Ü.K. (1984) **Ankara Üniversitesi Katalogu**, A.Ü. Yayınları, Ankara.
- AYDIN, M. (1988) **Eğitim Yönetimi**, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara.
- BAŞAR, H. (1999) **Sınıf Yönetimi**, M.E.B. Yayınları: 3390, İstanbul.
- BEKSAÇ, E. (1994) **Avrupa Sanatı**, Tray Yayıncılık, İstanbul.
- BİLGE, M. (1984) **İlk Devir Osmanlı Medreseleri**, İstanbul.
- BİRKAN, G. (1972) **Türkiye'de Yüksek Öğretim Yapıları**, Mimarlık: 110.
- CORSON, J.J. (1960) **Governance of Colleges and Universities**, Mc Graw Hill Bokok Company, Newyorg. .
- ÇAĞLAR, A. (1992) "Çağdaş Yükseköğretim ve Türk Üniversitelerinin Yeniden Yapılandırılması", **Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite**, T.C. Başbakanlık, Ankara. .
- DEMİREL, Ö ve Kamile ÜN, (1987) **Eğitim Terimleri**, Ankara .
- D.Ü. (1999) **Dicle Üniversitesi 99**, Dicle Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü, Diyarbakır..
- D.Ü.K. (1991-1992) **Dicle Üniversitesi Katalogu**, Dicle Üniversitesi . Matbaası, Diyarbakır.
- ENGİN, O. (1977) **Türkiye Maarif Tarihi**, 1-5Cc, İstanbul.

- ERKMAN, U. (1980) **Büyüme ve Gelişme Açısından Üniversite Kampuslarında Planlama ve Tasarım Sorunları**, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul..
- ERTÜRK, S. (1979) **Eğitimde Program Geliştirme**, Yelken Tepe Yayınları, İstanbul..
- FİDAN, N. ve M. ERDEM, (1987) **Eğitim Bilimine Giriş**, Kadioğlu Matbaası, Ankara..
- GÜZER, A. (1995) Bir Sanat Yapısı: Bilkent Müzik Fakültesi, **Arredamento**, Boyut Yayıncılık, Sayı:5, İstanbul..
- GÜRÜZ, K. (1992) "Batı Üniversitelerinin Tarihi Gelişimi", **Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite**, T.C. Başbakanlık, Ankara..
- H.Ü. Eğitim Fakültesi Tanıtım Rehberi. 1991-1992.
- HASOL, D. (1998) **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul..
- HEPER, M. (1973) **Üniversitelerin İşlevleri ve Toplumsal Değişim**, Sevinç Matbaası, Ankara..
- HIRSCH, E. (1950) **Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi**, Ankara Üniversitesi Yayınları, No:23 C-1, İstanbul.
- İNCEOĞLU, N. (1978) **Mimarlık Programlama, Bina Programlama**, İstanbul..
- KAPTAN, S. (1998) **Araştırma Teknikleri**, Ankara.
- KARPUZOĞLU, T. (1992) **Çağdaş Üniversite İçin Öneriler**, **Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite**, T.C. Başbakanlık, Ankara.
- KAVAK, Y. (1990) **Kalkınmada Öncelikli Yörelere Yönelik Yükseköğretim Kurumlarının Çevreye Dönük Faaliyetleri**, Ankara..
- KELEŞ, R. (1972) Yerleşme Kararları Açısından Büyükşehir Dışı Üniversiteler Sorunu, Mimarlık:110..
- KEMAL, M. (1983) **Türkiye'nin Kalbi Ankara**, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
- KİNG, A. (1967) **Eğitim, Toplum ve Gelişim, Ekonomik Geliştirmeyi Hızlandıran Etken Olarak Eğitim**, Beşinci Konferans, İstanbul. .

- KISAKÜREK, M.A. (1976) **Üniversitelerimizde Yenileşme” Programlar ve Öğretim Açısından”,** Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:54, Ankara..
- KOÇER, H.A. (1979) **“Türk Üniversitelerinde Örgütsel Gelişme” Üniversite Yönetiminin Uluslar arası Sorunları Sempozyumu,** A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara..
- KORKUT, H. (1984) **Türk Üniversiteleri ve Üniversite Araştırmaları,** A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:134, Ankara..
- KORTAN, E. (1981) **Çağdaş Üniversite Kampusları Tasarımı,** Ankara.
- KORTAN, E. (1974) **Türkiye’de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi 1960-1970,** ODTÜ. Mimarlık Fakültesi, No:23, Ankara..
- KUBAN, D. (1981) **100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi,** Gerçek Yayınevi, İstanbul..
- KUBAN, D. (1967) **Mimar Sinan ve Türk Mimarisinin Klasik Çağı,** Mimarlık Dergisi Sayı:11..
- KUBAN, D. (1970) **Diyarbakır Üniversitesi Kampus Planlama Yarışması,** A.Ü. İnşaat Müdürlüğü...
- KURAL, İ. (1993) **Bilkent Doğu Kampusu Derslik Binaları,** Tasarım Yayıncılık, Sayı:36, İstanbul. .
- KURAL, İ. (1996) **Mimarlıkta “Kalite” Arayışı ve Erkut Şahinbaş, Arredamento,** Boyut Yayıncılık, Sayı:2, İstanbul..
- LAUWERYS, J.A. (1971) **Mukayeseli Eğitim,** Ankara Üniversite Eğitim Fakültesi Yayınları, No:13, Ankara..
- MERAY, S. (1972) **Üniversite Kavramları ve Modelleri,** Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt:26, No:1..
- Mimarlık Dergisi. (1979) **A.Ü. Eğitim Fakültesi, Mimarlar Odası Yayın Komitesi,** Sayı:3, İstanbul..
- ONAY, E. (1996) **Bilkent Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları,** Cilt:14, İstanbul..
- ÖKTEM, N. (1973) **Atatürk Döneminde Darülfünun Reformu,** Ege Üniversitesi Rektörlük Yayınları, İzmir..

- ÖNAL, B. (1992) “Türkiye’de Çağdaş Eğitim ve Çağdaş Üniversite”, **Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite**, T.C. Başbakanlık, Ankara..
- ÖZYÖRÜK, M. (1971) **1968 Fransız Üniversite Reformu**, Ankara.
- REYHANLI, T. (1981) **Osmanlılarda Külliye Mimarisinin Gelişmesi**, İ.Ü. Türk Sanat Tarihi Kürsüsü Dr Tezi, İstanbul..
- SPEIDEL, M. (1994) **Bir Başkent’in Oluşumu**, Ankara 1923-1950, Ankara.
- TERZİOĞLU, A. (1972) **Selçuklu Hastaneleri ve Avrupa Kültürüne Tesirleri**, Malazgirt Armağanı, Ankara..
- TURANİ, A. (1992) **Dünya Sanat Tarihi**, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- TURCAN, Y. (1996) **Tarihsel Süreç İçinde Yükseköğretim Yapılarının Mekansal Analizi**, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Dr Tezi, Trabzon..
- UNESCO. (1966) **World Survey of Education-IV Higher Education**, Paris.
- VARIŞ, F. (1970) **Lisansüstü Öğretimde Eğilimler**, **İkinci Bilim Kongresine Sunulan Tebliğler**, Tubitak, Ankara..
- YETKİN, S.K. (1970) **Türk Mimarisi**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- YÜREKLİ, F. (1983) **Mimari Tasarımda Belirsizlik, Esneklik/Uyabilirlik İhtiyacının Kaynakları ve Çözümü Üzerine Bir Araştırma**, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul. .

SAYI : B.30.2.DİC.O.E1.00.00/ 75
KONU : E.Serkan Hakeri

28/02/2002

İLGİLİ MAKAMA

E.Serkan Hakeri halen Enstitümüz Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi programında kayıtlı yüksek lisans öğrencisi olup, tez konusu "*Eğitim Amaçları Bakımından Türk Üniversite Mimarisi Üzerine Bir İnceleme*" dir. Bu tez çerçevesinde yapacağı çalışmalarla ilgili olarak adı geçen öğrencimize gerekli kolaylığın gösterilmesini saygılarımla arz ve rica ederim.

Prof.Dr. Abdülbaki FURAN
Müdür V.

EK-2

GÖRÜŞME ENVANTERİ

“Eğitim amaçları bakımından Türk Üniversite Mimarisi Üzerine Bir İnceleme” konulu Yüksek Lisans tezi hazırlamaktayım. Tezimin konusu çerçevesinde D.Ü. ne bağlı Fakültelerin Dekan, Dekan yardımcıları ve Bölüm başkanları, Yüksekokul Müdür, Müdür yardımcıları ile mülakat yapmam gerekmektedir.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Eyyup Serkan HAKERİ

GÖRÜŞME SORULARI

1-Mevcut yapının üniversitenin (Fakülte yada ilgili bölümün) amaçlarını gerçekleştirmedeki yeterliliği nasıldır?

2-Mevcut yapının Sınıf, Laboratuvar, Atölye, Sinevizyon ve diğer hacimler açısından yeterliliği nasıldır?

3-Mevcut yapının yerleşke (Kampus) içindeki konumu eğitim amaçlarını gerçekleştirmedeki yeterliliği (Fiziksel, Estetik, Esneklik, Değişebilirlik, Büyüyebilirlik ve ulaşım açısından) nasıldır?

4-Mevcut yapı bulunduğu bölgenin veya şehrin ihtiyacını karşılamada ne derece yeterlidir?

5-Mevcut yapı öğretim elemanı ve öğrencilerin ruhsal yapısına olumlu etkiler bırakma noktasında ne derece yeterlidir?

16 FÖRÖMÜ İÇİTİM KURULU
SÜKÜBATIYON MERKEZİ